

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra historie

Pohřebiště kultury zvoncovitých pohárů v Dolní Sukolomi u Uničova

Bakalářská práce

Vladimír HORN

Studijní obor: jednooborová archeologie

Prezenční studium

Vedoucí práce: Mgr. Pavlína Kalábková, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a v seznamu pramenů a literatury uvedl veškeré použité informační zdroje.

V Olomouci 2019

.....

Anotace

Práce se zabývá největším pravěkým kostrovým pohřebišťem na Uničovsku. Snaží se o komplexní poznání lokality s využitím dobové terénní dokumentace a archeologického materiálu získaného z výplně hrobů. Lokalita byla zkoumána převážně ve 40. a 50. letech a jedná se o nejsevernější pohřebiště kultury zvoncovitých pohárů na Moravě. Práce obsahuje dějiny výzkumu na této lokalitě a uvádí osobnosti, které se o její výzkum zasadily. Věnuje se analýze nálezů uložených v depozitáři Vlastivědného muzea v Olomouci a Moravského zemského muzea. Nachází se v ní také vymapování všech známých lokalit kultury zvoncovitých pohárů na Uničovsku. Dále se zabývá datováním nekropole do konkrétního chronologického stupně.

Klíčová slova

kultura se zvoncovitými poháry, Uničovsko, Morava, eneolit, pohřebiště, zvoncovité poháry

Annotation

The thesis deals with the largest prehistoric skeletal burial ground in Uničov region. It strives for a comprehensive knowledge of the site using period terrain documentation and archaeological material derived from grave fillings. The site was studied mainly in the 1940s and 1950s and is the most north burial ground of the bell beaker culture in Moravia. The thesis contains the history of research on this site and lists the personalities who have been involved in its research. It deals with the analysis of findings deposited in the museums. It also contains a mapping of all known localities of the bell beaker culture in the Uničov region. It also deals with dating the necropolis to a specific chronological degree.

Keywords

Bell beaker culture, Maravia, Eneolithic, Uničov region, grave field

Rád bych poděkoval Mgr. Pavlíně Kalábkové, Ph.D. za vedení bakalářské práce a cenné rady, které mi pomohly k jejímu vypracování. Dále patří mé poděkování původnímu vedoucímu mé práce doc. PhDr. Jaroslavu Peškovi, Ph.D. za poskytnutí rad a materiálů, které mi s vypracováním pomohly.

Obsah

1	Úvod.....	11
2	Umístění lokality a její přírodní podmínky.....	12
3	Charakteristika období.....	14
3.1	Geneze kultury.....	14
3.2	Pohřební ritus.....	15
3.2.1	Hrobové konstrukce.....	16
3.2.2	Specifické hrobové výbavy.....	17
3.3	Sídliště kultury se zvoncovitými poháry.....	18
4	Dějiny výzkumu na lokalitě.....	19
5	Analýza hrobů.....	25
5.1	Dřevěné konstrukce.....	25
5.2	Analýza kosterních ostatků.....	25
5.2.1	Určení pohlaví.....	26
5.3	Výbava hrobů.....	27
5.4	Analýza kamenných artefaktů.....	27
5.5	Popis kamenných artefaktů.....	28
5.6	Analýza keramických artefaktů.....	29
5.6.1	Hrnky/ džbánky.....	29
5.6.2	Mísy.....	29
5.6.3	Džbány.....	30
5.6.4	Vysoké džbány/konvice.....	30
5.6.5	Amfora.....	30
5.6.6	Zdobené zvoncovité poháry.....	31
5.6.7	Nezdobené zvoncovité poháry.....	31
5.7	Popis hrobů.....	32
6	Datace lokality.....	45

7	Postavení lokality v rámci regionu.....	46
7.1	Katalog lokalit kultury se zvoncovitými poháry na Uničovsku	49
7.1.1	Lokalita/ trať: Babice „Dlouhé“	49
7.1.2	Lokalita/ trať: Brníčko „Gartenanger“	50
7.1.3	Lokalita/ Trať: Lazce „U staré matky“	51
7.1.4	Lokalita/ Trať: Nová Dědina „U Valchy“.....	52
7.1.5	Lokalita/ trať: Želechovice „Severně od obce“	53
8	Závěr	55
9	Použitá literatura	56
9.1	Použité internetové zdroje:	57
9.2	Sezam archivního materiálu	57
10	Katalogová část.....	60
10.1	Popis keramických nálezů	62
10.2	Obrazová dokumentace hrobů a artefaktů.....	63
10.3	Archivní materiál.....	72

1 Úvod

Místa pobytu kultury se zvoncovitými poháry (*dále jen KZP*) sahala v době pozdního eneolitu od severní Afriky přes Pyrenejský poloostrov až do východní Evropy. Jedním z významných středisek jejího výskytu byla i Morava, ovšem těžištěm zdejšího osídlení je pouze její jižní část. Severní polovina středomoravského prostoru sice nebyla tak intenzivně osídlena, přesto nelze říct, že by zcela unikala pozornosti zmíněné kultury. Lidé zde žili i v tomto období a je známo množství lokalit, na nichž se jejich přítomnost podepsala. A právě v nejsevernějším místě, kam se osídlení moravské skupiny KZP dostalo, leží pohřebiště v cihelně v Dolní Sukolomi, jež je předmětem této práce.

Materiální náplň tohoto pohřebiště, které čítá třináct kostrových hrobů a jeden žárový pohřeb, se skládá z velké části z keramického inventáře, pouze v malém množství se zde vyskytly artefakty z kamenného materiálu. Tato lokalita se nachází na severní hranici výskytu moravské skupiny KZP, a vytváří tak její periferní osídlení. Tím může být způsoben fakt, že na celé lokalitě došlo k úplné absenci kovové industrie, která patří k prestižnímu inventáři této kultury.

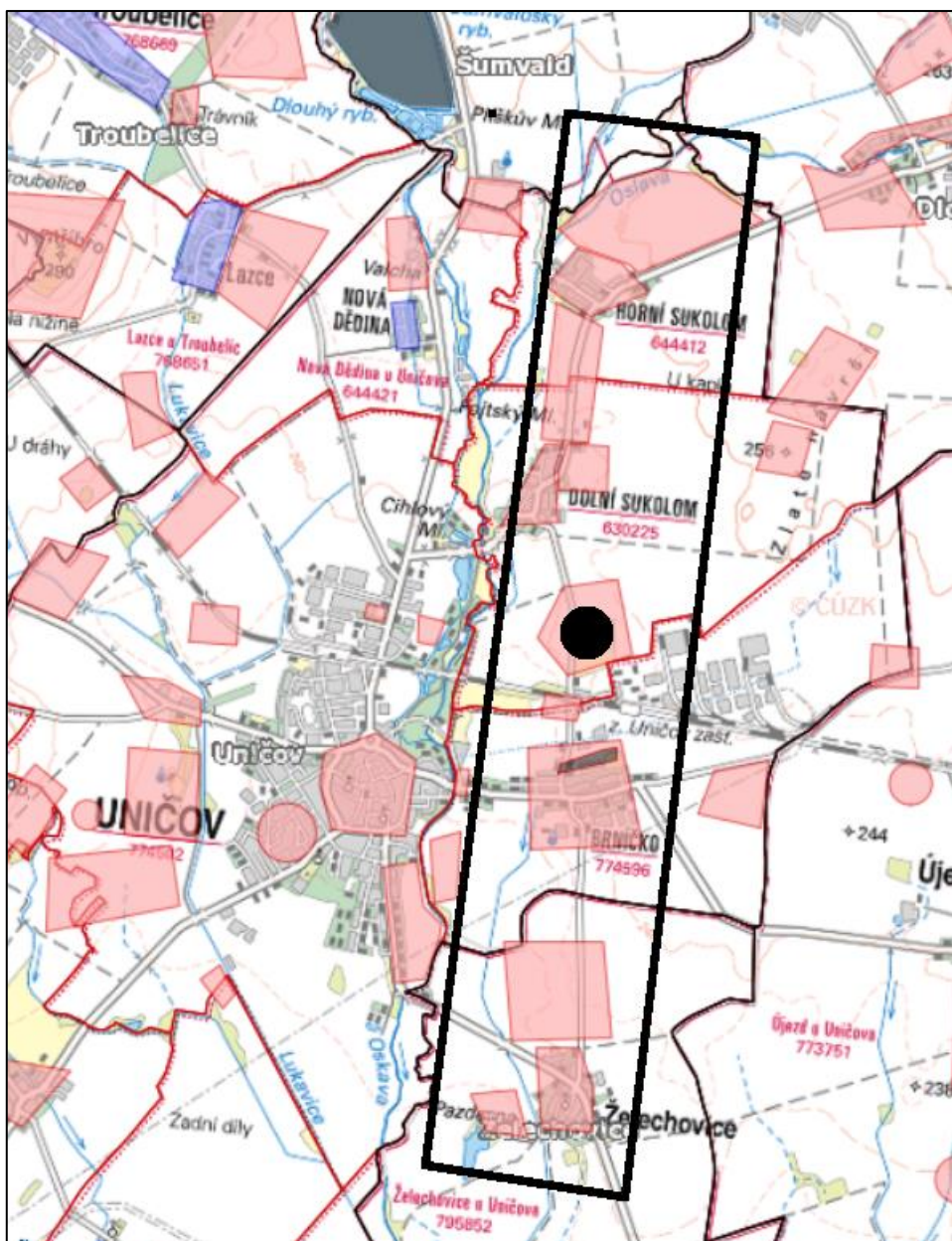
Tato lokalita, jejíž výzkum neprobíhal kontinuálně, ale nárazově i s několikaletými rozestupy, nebyla nikdy badateli plně publikována a až na několik výjimek unikala odborné veřejnosti. Její potenciál jako lokality na severních hranicích dosahu moravské skupiny KZP, jež je jednou z nejintenzivněji se projevujících částí celé KZP, by neměl být opomenut. Cílem této práce je popsat komplikované dějiny výzkumů na této lokalitě, jejichž hlavní část proběhla v průběhu druhé světové války, a vyhodnotit veškeré nálezové situace, jež je z dobové dokumentace možné vyčíst. Vzhledem k velkému časovému odstupu a faktu, že převážná část je psána v německém jazyce, může dojít v mnoha případech ke komplikacím. Hmotný materiál vyzvednutý z hrobových objektů před více než sedmdesáti lety je uložen ve Vlastivědném muzeu v Olomouci či v Moravském zemském muzeu v Brně, není již však dohledatelný ve svém původním složení. Některé nádoby tak lze do práce vizuálně zařadit jen pomocí ne příliš kvalitních fotografických snímků pořízených v průběhu šedesátých let. Ostatní artefakty, jež se do dnešních dnů dochovaly v původním stavu, budou do práce zahrnuty v podobě kreseb.

Do obrazové přílohy práce budou zahrnuty veškeré dochované archivní materiály včetně písemné, kresebné či fotografické dokumentace týkající se samotné lokality a jejího výzkumu. Z této práce by tak měl být komplexní zdroj poznatků o zkoumaném pohřebišti.

2 Umístění lokality a její přírodní podmínky

Lokalita, jež je předmětem této práce, se nachází v severní části střední Moravy v Olomouckém kraji. Jedná se o bývalou cihelnu, která svou polohou spadá do katastru Dolní Sukolomi, jež nyní správně náleží pod Uničov. Z geomorfologického hlediska se nachází v centrální části Uničovské plošiny, jež je, jako součást Hornomoravského úvalu, typická svým nížinným charakterem (*Zapletal 2013, 13–15*). Uničovská plošina tvoří přechod mezi svahy Nízkých Jeseníků, které k ní přiléhají ze severní a východní strany, a nivou řeky Moravy, jež se nachází jižně. Oblast v okolí Uničova je ohraničena hornatými útvary Jeseníků a Zábřežské vrchoviny, což z ní dělá částečně uzavřený geografický celek. Západně se nachází Mohelnická brázda, jež je od Uničovska oddělena výběžky Hrubého Jeseníku, který se zde projevuje v podobě nevysokých táhlých útvarů, jako je Úsovská či Hraběšická vrchovina (*Zapletal 2013, 13–15*). Tepnou celého území je řeka Oskava, jež protéká od severu k jihu, kde se vlévá do řeky Moravy. Sama lokalita se nachází od jejího levého břehu ve vzdálenosti necelého kilometru.

Umístění pohřebiště patrně nebylo vybráno náhodou – nachází se na vrcholku mírně vyvýšeného terénního útvaru, jenž musel být zvolen jako dobře viditelné místo s mírně dominantním postavením v krajině. Tento krajinný útvar tvořený sprašovou návějí vytváří táhlou lavici lemující Oskavskou nivou asi půl kilometru od levého břehu řeky Oskavy. Jedná se o lineární útvar s přímou severojižní orientací o délce osm kilometrů táhnoucí se od Horní Sukolomi a končící mezi Želechovicemi a Pňovicemi. Tato terénní změna byla pro člověka v minulosti zajímavým útvarem, což je patrné z toho, jak intenzivně ji vyhledával od pravěku až do 20. století (*výsek z digitální mapy*). Celá záležitost se týká katastrů čtyř obcí, a to Želechovic, Brníčka, Dolní a Horní Sukolomi.

Mapa 1: Výřez mapy archeologických lokalit na Uničovsku, zvýraznění koncentrace lokalit na levém břehu řeky Oskavy, černý bod znázorňuje pohřebiště KZP v Dolní Sukolom (SAS ČR [online] [cit. 16. 7. 2019]. Dostupné z: http://isad.npu.cz/tms/arch_public/index.php?clie)

Podle dosud známých lokalit je zřejmé, že spojnicemi mezi jednotlivými osídlenými oblastmi KZP byly řeky, zatímco hory tvořily jejich hranice. KZP vyhledávala ke svému pobytu nížinné oblasti a ve vyšších oblastech lze její přítomnost najít jen zřídka (Dvořák 1991, 31). Navíc jsou její lokality situovány na okraj inundací řek, proto je možné její sídelní oblast na Moravě omezit na úvaly lemující tok řeky Moravy. A protože Uničovská plošina, na níž se nacházíme, je ze všech stran s výjimkou jihu a západu obehnaná kopci a horami, je zřejmé, že hlavní spojnicí byla řeka Oskava. Toto území je tak spolu s osídlením Mohelnicka nejsevernějším výběžkem moravské skupiny KZP.

3 Charakteristika období

KZP je fenomén, který na konci třetího tisíciletí před naším letopočtem ovládl převážnou část střední a západní Evropy s přesahy do severní Afriky či východní Evropy. Svůj název získala podle typické nádoby, která se velmi často vyskytuje v materiální náplni jejích hrobů. Její původ se snaží archeologové poznat již více než sto let, ale veškeré otázky kolem ní však ještě stále nebyly zodpovězeny. Většina poznatků pochází z výzkumů pohřebních lokalit, kterých se po Evropě nachází velké množství, zatímco sídlištní lokality jsou stále těžko uchopitelným fenoménem – je jich stále znám nízký počet a nemají dostatečně vysokou vypovídající hodnotu. Způsob života lidí této kultury nezanechával mnoho archeologicky zachytitelných stop, a proto stále panují například značné nejistoty nad podobou obydlí, jež užívali (*Peška 2013, 165*). Z Moravy je známo 225 sídlištních lokalit, což tvoří poměrně hustou síť, ale ve velké míře se jedná pouze o ojedinělé objekty či intruze v objektech jiných kultur (*Tůmová 2008, 41*).

3.1 Geneze kultury

Vznik kulturního podloží byl v minulosti badateli kladen do několika různých zeměpisných poloh a každá z teorií má jak své odpůrce, tak své podporovatele. Ani dnes tak není tato otázka zcela vyřešena. Nejvíce zobecnělý pohled pracuje s teorií, kdy KZP vznikla v oblasti Pyrenejského poloostrova a odtud se dále šířila do severní Afriky a do zbývajících částí Evropy. Hlavním fakt podporující tuto teorii je zdejší původ tzv. maritimních pohárů, které jsou údajně prvkem, který je typický pro KZP právě v časovém horizontu, kdy proběhla její expanze. Tyto poháry se štíhlým a vysokým tvarem měly být původním společným znakem celé kultury, ve všech oblastech, kde se usadila v expanzním horizontu. Postupně měl být tvar adaptován dle lokálního vývoje v každé oblasti jiným způsobem. Jenže tato teorie naráží na skutečnost, že přítomnost těchto původních pohárů není prakticky doložena na většině míst, kam kultura expandovala, a mimo Pyrenejský poloostrov je jejich výskyt vzácný (*Turek 2006, 275*).

Novější teorie klade genezi KZP do oblasti Dolního Rýna, kde se zvoncovité poháry vyvinuly z bohatě zdobené keramiky kultury se šňůrovou keramikou. Ve zmíněné oblasti bylo archeologicky doloženo prolínání zmíněných dvou kultur a byl patrný plynulý přechod od chronologicky starší kultury se šňůrovou keramikou k mladší KZP (*Dvořák 1993, 221; Peška 2013, 160; Turek 2006, 275*).

Šíření KZP je taktéž spornou otázkou, na niž byly vytvořeny dva různé hlavní pohledy, které se ji snaží vysvětlit. První vychází z migrační teorie a předpokládá, že v době expanze kultury byl nastartován pohyb etnické skupiny do různých směrů. Tato teorie počítá s tvůrci KZP jako s kočovným či polokočovným etnikem. Dnes však respektovanější a přijímanější teorie zavrhuje jakékoliv pohyby samotné populace, počítá spíše s transportem idejí a technologií. Kultura by tak nebyla závislá na etnicitě nositele, ale byla by postupně přijímána různými skupinami obyvatel (*Turek 2006, 276*).

Samotná keramika charakterizující tak specificky KZP nebyla jednotná, ale pomineme-li členění na základě odlišného lokálního vývoje na různých zeměpisných polohách, její podoba podléhala dvěma výrazně se od sebe lišícími tendencemi. Průvodní keramika, která postrádá výzdobu či jakékoliv prvky luxusního zboží a svým minimalistickým stylem připomíná užitkové zboží, má původ v Karpatské kotlině. Její postupné šíření na západ podél Dunaje se střetávalo se starším prvkem eponymní, luxusní a výrazně zdobené keramiky. Ta má svůj původ v západní Evropě a je spojena s KZP v jejích počátcích (*Dvořák 1993, 224; Peška 2013, 184*). Toto umění převládalo po celé počáteční období KZP a vlivem karpatského strohého stylu bylo postupně z části z některých oblastí vytlačeno. Ovšem Morava, stojící na pomezí mezi východní a západní částí výskytu kultury, přijímá postupně oba vzory, které se zde prolínají (*Turek 2006, 349*). V pozdní fázi, v níž bylo tvořeno pohřebiště v Dolní Sukolomi, se uplatňují paralelně obě varianty, ačkoliv průvodní keramika dominuje.

3.2 Pohřební ritus

Výrazným rysem KZP je vysoce standardizovaná a uniformní podoba hrobů, která nám dává poznat alespoň odraz toho, s jakou vážností bylo přistupováno k symbolické otázce smrti a k tomu, co následuje po ní. Standardní kostrový hrob této epochy je obdélníkový objekt se zaoblenými rohy, který dodržuje severojižní orientaci. S jistou pravidelností leží mužská těla na levém boku s hlavou na sever, zatímco ženy leží na boku pravém s hlavou směřující k jihu (*Peška 2013, 179*). Tento pohlavní dimorfismus je dodržován i u dětských hrobů, jejichž počet je v KZP poměrně vysoký (*Dvořák 1993, 226*). Společné pro obě pohlaví je to, že pohled mají zpravidla obrácen k východní straně, a případy, kdy je tomu jinak, jsou výjimečné. Poloha uložení v hrobě ale nebyla jedinou možností, jak dimorfismus v pohřbívání uplatnit. Statisticky bylo zjištěno, že určité předměty se vyskytovaly téměř výhradně v hrobech osob určitého pohlaví. Nositelem symbolického významu ale nemusela být sama nádoba jako spíše její obsah. Takto lze hroby obsahující zvoncovité poháry přiřazovat převážně mužskému pohlaví, stejně jako zbraně, například měděné dýky či lukostřelecké vybavení. Ženám by měly být naopak

učeny nádoby jako konvice či hrnec nebo obecně šperky (*Dvořák 1993, 226*). Keramický inventář hrobů představuje většinu milodarů a je tvořen zdobenými i nezdobenými zvoncovitými poháry, vejčitými hrnci, konvicemi, džbánky, amforami, amforovitými nádobami a typickými mísami (*Dvořák 1993, 228*).

Symbolickou roli při ukládání milodarů do hrobu hrálo i místo, kde měly být uloženy. Keramické milodary se nejčastěji soustřeďují u nohou nebožtíka, u pánve či za hlavou (*Dvořák 1993, 226*). Kovotepecké a lukostřelecké balíčky se nachází často u nohou a za zády a kovové předměty bývají převážně v místě, kam jsou vázány svojí funkcí (*Peška 2013, 183*).

Kromě kostrových hrobů se na pohřebištích zkoumané kultury nalézají i žárové hroby. Kremační pohřbívání je zvyk, který se v KZP pravděpodobně šířil z Karpatské kotliny po Dunaji směrem na západ. Zcela tento způsob pohřbívání převládá v Czepelské skupině, ale čím dále na západ odtud jdeme, tím menší je její procentuální zastoupení (*Peška 2013, 179*). Na lokalitách v Maďarsku je zastoupení žárových hrobů vyšší než 50 %. Na Moravě je také poměrně silné kvůli své nízké geografické vzdálenosti a dosahuje kolem 10–20 %, v Čechách však už nepřekračuje ani 8 %. Na lokalitách dále na západ už jsou žárové hroby výjimečnou záležitostí (*Habásková 2016, 30*).

3.2.1 Hrobové konstrukce

Na pohřebištích KZP není výjimkou, že se u některých hrobů objeví pozůstatky po konstrukci uvnitř hrobu. Pevně se jedná o konstrukce vyrobené ze dřeva, ale výjimečně se lze setkat i s konstrukcemi kamennými. Pokud se jedná o dřevěné konstrukce, jejich podoba je značně variabilní a jednotlivé typy se liší podle složitosti konstrukce (*Peška 2013, 174*). Často bývá tento fenomén zaznamenán u hrobů s bohatší hrobovou výbavou (*Peška 2013, 184; Turek 2006, 338*), ale v případě Dolní Sukolomi tomu tak nebylo, neboť hroby, u nichž byla hrobová komora dokázána, bohatostí své výbavy nijak nevybočovaly.

Jiným typem konstrukce, kterou se vyznačují především bohatší hroby, jsou tzv. hroby se žlábkem. Jedná se o povrchovou úpravu hrobu, která je spojena s přítomností kruhového palisádového oplocení. Tento typ konstrukce je poměrně málo frekventovaný, neboť je na Moravě doposud zaznamenáno pouze kolem dvaceti případů. Podle starších teorií byla kruhová palisáda původně oporou pro navržení mohylového násypu (*Dvořák 1993, 226*), ale tato teorie nebyla dosud potvrzena (*Peška 2013, 178*).

Kromě této úpravy bohatých hrobů se setkáváme i s hroby, u nichž byl prokázán mohylový násep. Největším mohylovým pohřebišťem ze závěru eneolitu na území ČR je Dřevohostický mohylník, jenž se skládá ze tří desítek mohyl KZP a kultury se šňůrovou keramikou (Peška 2014, 111). Setkat se můžeme také s hroby KZP zahloubenými do pláště mohyl starších kultur (Turek 2006, 344).

3.2.2 Specifické hrobové výbavy

V době, kdy byla na našem území rozšířena KZP, technologie výroby kovů byla sice již známá mnoho staletí, ale její výroba neměla stále tak masové využití a kovové předměty byly vzácné. Jejich vlastnictví bylo známkou prestiže, a proto byla také schopnost tyto předměty vyrábět spojena se společenským uznáním. Na mnoha pohřebišťích se vyskytují bohaté mužské hroby, v jejichž inventáři se nachází koncentrace předmětů spojených s kovotepeckým řemeslem. Tyto hroby reprezentované kombinací kovotepeckých artefaktů tvořících tzv. *metalurgický balíček* obsahující především kladívko a kovadlinku se označují jako tzv. hroby kovotepců a jsou rozšířené po celé Evropě (Peška 2013, 202).

Kromě kovotepců se v rámci KZP vzácně setkáváme i s hroby kovolitců. Jejich přítomnost je ojedinělým důkazem znalosti technologie výroby kovových artefaktů. Bohatý hrob z Luděrova na Olomoucku, v jehož výbavě se nacházel kamenný kadlub na odlévání dýky, je pak i dokladem lokální výroby těchto artefaktů na Olomoucku (Peška 2013, 202).

V mužských hrobech KZP se často napříč celou oblastí výskytu kultury setkáváme s výskytem hrobů lukostřelců reprezentovaných tzv. *lukostřeleckým balíčkem*. Jedná se o předměty spojené se střelbou z luku a patří mezi ně kamenná nátepní destička, štípaný kamenný hrot šipky a brousek na její ostření. K tomu je nutno zařadit ještě artefakty vyrobené z organických materiálů, které podléhají zkáze, a proto se v hrobech nenalézají, ačkoliv jejich původní uložení v hrobech je možné předpokládat. Zde jde hovořit o samotném luku, ratištích šípů či toulcích k jejich uložení. Dále se k lukostřeleckému balíčku nepřímo řadí lukovité závěsky z kančích klů. Výskyt těchto artefaktů v hrobových celcích se spojuje s hroby mužů, přesto se ale některé tyto předměty ve výjimečných případech objevují v hrobech žen s obecně nadprůměrně bohatou výbavou (Peška 2013, 192–194).

Nátepní destičky kryjící zápěstí střelce bývají vyráběny z jemných, většinou lokálních materiálů, jako jsou břidlice či prachovce. Jsou zpravidla opatřeny provrty z důvodu upevnění na rukou, a to buď dvěma v prostředcích kratších stran, nebo čtyřmi v rozích. Výjimečně se setkáme s větším množstvím provrtů (Peška 2013, 188–190).

Jde nejčastěji o precizně oboustranně plošně retušovaný hrot malé velikosti často s trojúhelníkovým tvarem. Množství zastoupených kusů je v mnoha případech pouze symbolické, kdy je za záda zemřelého vložen jediný šíp, ale jsou případy, kdy se v hrobu vyskytly i dvě desítky šipek (Peška 2013, 192). Také na pohřebišti v Dolní Sukolomi byla nalezena jedna šipka. Podle studie zabývající se tímto tématem (Olivík 2009) lze šipky dle makroskopických znaků lišit do různých skupin, přičemž pozorovanými prvky jsou symetrie, poměr délky a šířky, tvar báze, přítomnost řapu a křidélek či průběh jednotlivých hran.

3.3 Sídliště kultury se zvoncovitými poháry

Přestože známe velké množství prozkoumaných sídlišť KZP, jejich struktura a podoba stále není zcela jasná. Primárně byla k zakládání sídlišť vybírána nížinná území poblíž řek s tím, že jejich nadmořská výška přesahovala 320 m n. m. jen výjimečně. Pravidelně je výskyt sídliště spojen s nedaleko ležícím pohřebištem, kam byla ukládána těla obyvatel osady (Peška 2013, 165). Podle dosavadních poznatků je zřejmé, že šlo o hustou síť malých osad, jejichž fungování pravděpodobně nezabíralo dobu delší než život jedné generace (Dvořák 1993, 224–225). O tom nepřímo svědčí malý počet zahluobených objektů i nízká koncentrace nálezů v těchto objektech uložených (Ondráček–Dvořák–Matějčková 2005, 9). Počet jam na lokalitě bývá často nižší než tři (Dvořák 1993, 224) a zpravidla bývají rozmístěny velmi daleko od sebe, kvůli čemuž v jejich kompozici nelze rozeznat žádné struktury, jež by napovídaly například o umístění domů (Ondráček–Dvořák–Matějčková 2005, 9). O jejich podobě, četnosti či velikosti toho není mnoho známo, jelikož se po nich nezachovaly žádné stopy. Pravděpodobně je to proto, že byly konstruovány jako nadzemní nezahluobené sruby (Ondráček–Dvořák–Matějčková 2005, 9; Peška 2013, 165). Pouze nepřímo nám tento fakt dokazují časté nálezy mazanic s otisky prutů či dřevěných konstrukčních prvků (Peška 2013, 165). Objekty, se kterými se pravidelně na sídlištích KZP setkáváme, byly vytvořeny především se záměrem získat hlínu na výrobu keramiky či k izolaci stěn domů (Ondráček–Dvořák–Matějčková 2005, 9). Poté mohly plnit funkci zásobní či odpadní (Dvořák 1993, 224–225). Jejich tvar byl rozličný – kruhovitý, válcovitý, mísovitý, konický nebo zcela nepravidelný (Peška 2013, 165).

4 Dějiny výzkumu na lokalitě

Bývalá cihelna bratří Vodičkových se nachází necelý kilometr severovýchodně od Uničova u cesty mezi Brníčkem a Dolní Sukolomí v bezprostřední vzdálenosti od železniční dráhy z Uničova do Olomouce (*plán 1*). Během její existence se z ní stalo vydatné archeologické naleziště a velmi cenný zdroj nových nálezů pro muzejní činnost v dobové dokumentaci vystupující pod názvem „*Salbnuss 2*“. Samotná lokalita vydala větší množství archeologického materiálu, než je náplň této práce, a zahrnuje nálezy z mnoha různých epoch dějin lidstva. Evidovány jsou zde nálezy z neolitu, eneolitu, doby bronzové, ale pocházejí odtud dokonce na Uničovsku velmi vzácné nálezy z doby římské (*Hlava–Kalábková–Šlězár 2015, 69–71*).

První nálezy na dané lokalitě byly vzhledem ke stavbě cihelny a nezájmu o evidenci ničeny. To se změnilo až se vznikem Uničovského spolku muzejního, jenž se o lokalitu začal zajímat prakticky hned po zahájení své činnosti v roce 1928 (*Hlava 2013, 544; archivní materiál 2–9*). Nálezy z počátků existence cihelny se sice nezachovaly, ale na základě výpovědí dělníků pracujících zde delší dobu je možné tvrdit, že jich bylo značné množství. Podle nich se archeologické objekty ničily v cihelně běžně (*archivní materiál 2–9*). Po vzniku muzejního spolku a při prvních výzkumech tyto výpovědi zaznamenali pracovníci muzea a od té doby již byli přivoláni do cihelny kdykoliv, kdy došlo k jakémukoliv objevu (*archivní materiál 2–5, 6–9, 11–13, 17, 18, 19–22*). Těmi, kdo se na archeologických výzkumech na Uničovsku v této době podíleli zdaleka nejvíce byla Mizzi Manethová s Vinzenzem Reimerem a brněnským archeologem Karlem Schirmeisenem. Jejich zásluhou bylo poznáno mnoho desítek archeologických lokalit v okolí Uničova (*Hlava 2013, 543–550*).

Po roce 1928 přestalo ničení památek a přešlo se k jejich zachraňování. Při každém nálezů byly zastaveny práce na těžbě hlíny na dotyčném místě a čekalo se, až proběhne výzkum, vše bude zdokumentováno, vyzvednuto a přeneseno do městského muzea (*archivní materiál 2–5, 6–9, 11–13, 17, 18, 19–22*). Díky práci muzejníků bylo tímto způsobem v průběhu necelých dvou desetiletí existence muzejního spolku zachráněno od zničení velké množství pravěkých a středověkých nálezů nejen z dolnosukolomské cihelny, ale také z mnoha desítek jiných lokalit v Uničově a jeho širokém okolí (*Hlava 2013, 544–550*).

Postup těžby hlíny v cihelně určoval rychlost odkrývání archeologických situací, neboť všechny výzkumy byly provedeny až poté, co těžební bagr narušil jejich obsah. Všechny hroby byly tímto způsobem objeveny na severní stěně hliníku cihelny na místě v dokumentaci

označeném jako „Fundplatz 6“. Byly objevovány postupně po směru těžby od jihu na sever. Po každém narušení hrobu uběhl jen krátký čas, než se informace o nálezů donesla k pracovníkům muzea, neboť ti spoléhali na poctivost dělníků cihelny, popřípadě na informátory z řad školní mládeže, která ráda na výkopových pracích zpravidla nemalou měrou pomáhala. Často se v dokumentaci objevuje jméno žáka Kurta Niegratschky jako informátora o dění v cihelně (*archivní materiál* 15, 17, 30, 36–37). Na narušený objekt se zpravidla ještě toho dne přišla podívat Mizzi Manethová (správkyně městského muzea) a v několika následujících dnech byl objekt prozkoumán, pečlivě zakreslen, zaměřen, vyfotografován a poté se na místo mohli vrátit dělníci. Tímto stylem zde probíhaly výzkumy nepřetržitě až do roku 1946, kdy musela Mizzi Manethová Uničov opustit (*Hlava 2013, 549; archivní materiál* 2–5, 6–9, 11–13, 17, 18, 19–22).

Většina výzkumů byla provedena pod vedením Mizzi Manethové, která byla po smrti Vinzenze Reimera v roce 1938 správkyní městského muzea (*Hlava 2013, 547*). Díky její pečlivé práci jsou dnes i po více než sedmdesáti letech mnohé lokality snadno čitelné a schopné vydat informace pro současné bádání. Nebýt její práce a desítek záchranných výzkumů, množství ztracených informací by bylo mnohonásobně vyšší. Mnou zpracovávané pohřebiště je příkladem, že výzkum provedený uničovským muzeem lze podle původní dokumentace poměrně snadno rekonstruovat. Původní kresby hrobů dobře popisují vzájemnou polohu jednotlivých artefaktů v nich, umístění těl i celkové uspořádání hrobů na lokalitě. Fotografická dokumentace je u výzkumů spíše doplňující záležitostí – k dispozici nejsou fotografie všech hrobů. Přesto jsou tyto snímky nenahraditelným prostředkem k poznání atmosféry, jež výzkum provázela. Pro fotografování vykopaných objektů byl na místo přivolán fotograf, který při té příležitosti pořídil také fotografie pracovníků výzkumů, těžebních strojů cihelny a ostatní snímky, což pomáhá představit si, jak výzkum probíhal (*archivní materiál* 2–5, 64–94).

První objekt KZP, jehož nález byl zdokumentován, byl objeven v roce 1929. Dělníci na něj narazili při své práci, ale krátce po jeho objevení došlo k sesuvu půdy, a když se o objevu dozvěděla Mizzi Manethová, bylo již pozdě. Místo nálezů bylo zasypáno velkým objemem hlíny, avšak ještě předtím byl zachráněn fragment spodku a dna zdobeného zvoncovitého poháru. Trvalo až do roku 1931, než se k objektu, z něhož tento fragment pocházel, dělníci opět dopracovali. Poté se na místo dostavila Mizzi Manethová a zmíněný objekt prozkoumala. K její veliké radosti byly objeveny další fragmenty z onoho zvoncovitého poháru, takže již mohla být provedena rekonstrukce celého tvaru (*archivní materiál* 2–9; *obr. 9, nádoba 1*). Zvoncovitý pohár je jedním ze dvou na lokalitě nalezených nádob s bohatým zdobením po celém povrchu.

Pokud jde ale o objekt samotný, není jasné, o jaký typ se jednalo. Možná šlo o jeden z hrobů, ale zmíněný pohár je jediným nálezem, který odtud pochází a není známa žádná podrobná dokumentace, která by něco prozradila.

Nejpřínosnější období při objevování pohřebiště KZP nastalo mezi lety 1943 a 1945, kdy bylo objeveno celkem 9 těchto hrobů. Přes obtíže spojené s probíhající druhou světovou válkou nepřestal být brán ohled na archeologické nálezy a výzkumy byly prováděny jako obvykle, ačkoliv se válka podepsala na nedostatku pracovní síly pro výzkumy. Cihelna ztratila část svých dělníků, kteří byli povoláni do armády a nemohla na výzkumy uvolnit pracovníky. Tuto situaci vyřešila dohoda s ředitelem německé měšťanské školy v Uničově, který povolil, aby se na výzkumech podíleli žáci jeho školy (*archivní materiál 15–16*).

Od nálezů prvního zvoncovitého poháru uběhlo více než desetiletí, když ve stejné části cihelny, tedy na severní stěně, byly bagrem narušeny dva archeologické objekty. Ihned byly zastaveny práce, a ještě téhož dne se na místo nálezů dostavila Mizzi Manethová s pomocnicí. Po ohledání zjistily, že na dně řezu jednoho z objektů (*hrob č. 1*) byly viditelné zlomky spálených lidských kostí (*archivní materiál 44*). Místo bylo vyfoceno a druhý den se začalo s výzkumem. Ten probíhal od 15. 4. 1943 do 17. 4. 1943. Protože plocha byla skryta již dávno před výzkumem, nebyly obrysy objektů shora patrné. Tato skutečnost je, s ohledem na způsob těžby, platná pro všechny objekty zkoumané této cihelně. Přesto byly nakonec pevně stanoveny hranice hrobů č. 1 a 2 a hroby samotné poté kompletně vykopány (*obr. 1 a 2*). Kosterní ostatky z hrobu č. 2 byly po výzkumu zafixovány a s blokem okolní hlíny převezeny do muzea, kde byly vystaveny pro veřejnost (*archivní materiál 2–10, 43–46, 64–65*).

O několik měsíců později se celá situace opakovala. Dne 23. října 1943 se do muzea dostala zpráva, že při těžbě byl narušen další objekt. Manethová v následujících dnech na místě nálezů zaznamenala podobu průřezu objektu a 25. října proběhl výzkum *hrobu č. 3* (*obr. 3*). Podle dokumentace byly jasně patrné změny v barevnosti výplně, které podle nálezové zprávy jasně indikují přítomnost jakési dřevěné konstrukce uvnitř hrobu (*archivní materiál 11–14, 47–48, 50*).

Další objekt, *hrob č. 4* (*obr. 3*), byl objeven náhodou, díky čemuž je na celém pohřebišti jediným objektem, který nebyl nijak narušen těžbou a dochoval se v úplnosti. Když byla po dokončení výkopu hrobu č. 3 začištěována okolní plocha kvůli fotografické dokumentaci, na podloží se začal rýsovat nový objekt. Byl prozkoumán v následujících dvou dnech 29. a 30. října 1943. Podle dokumentace se i zde nápadně rýsovaly tmavé, 5 cm silné

pruhy lemující obě delší strany hrobu obdobně jako u předchozího hrobu (*archivní materiál 11–14, 49, 67*).

Po půlleté odmlce byl 17. května 1944 ohlášen nález dalšího kostrového hrobu v dokumentaci označeného jako *hrob č. 5 (obr. 4)*. Ten byl opět narušen bagrem, načež byly práce pozastaveny. Právě tehdy se při chystání výzkumu projevil problém s nedostatkem pracovníků a od tohoto hrobu již na výzkumu pracovaly převážně děti z měšťanské školy. (*archivní materiál 15–16, 51–52, 68–69*).

V pořadí *šestý hrob* byl prozkoumán poté, kdy školák Kurt Niegratschka ohlásil narušený objekt tmavě se rýsující v severní stěně hliníku cihelny. K tomu došlo 1. srpna 1944 a záchranný výzkum byl ukončen 4. srpna (*archivní materiál 17, 53–54; obr. 5*). Obdobně byl objeven a prozkoumán i hrob č. 7 (*archivní materiál 18, 55; obr. 5*).

Další dva hroby byly obvyklým způsobem objeveny jen několik měsíců po skončení druhé světové války, a jedná se tak o poslední dva hroby, které zde byly prozkoumány německými archeology. Nalezeny byly 22. srpna 1945 a do 25. srpna byly oba vykopány. Díky tomu, že dobře zachovalé ostatky z hrobu č. 9 poničila těžba jen velmi málo, byl skelet po odkrytí vyzdvižen a *in situ* převezen do muzea (*archivní materiál 74*). Tam nahradil již dříve vyzdvižený skelet z hrobu č. 2, který byl do muzea převezen již v dubnu 1943. Poté byl návštěvníkům vystaven nový skelet, a to pravděpodobně až do zrušení uničovského muzea v roce 1954 (*Hlava 2013, 550*). Po převezení celé muzejní sbírky do deponiáře vlastivědného muzea byl stále uchováván vcelku a až v roce 1972 bylo přikročeno k jeho rozebrání (*archivní materiál 19–22, 30–31, 56–58, 70–73; obr. 6, 7*).

Když byla z politických důvodů většina německy mluvícího obyvatelstva Uničova nucena opustit území republiky, a to včetně Mizzi Manethové, byl velmi výrazně pozastaven kulturní život celého regionu, a nejenak tomu bylo v oblasti archeologického výzkumu. Nová česká správa musela řešit větší problémy a v době poválečného zmatku byl zájem o archeologii odsunut do pozadí. Muzeum, které přišlo o své pracovníky, se ocitlo bez stálého správce (*Hlava 2013, 550*). V dolnosukolomské cihelně však prováděl výzkumy Rudolf Hošek, ředitel měšťanské školy v Uničově a předseda Národního výboru. Ten byl v předválečném období ředitelem muzea v Dubicku a s uničovskými muzejníky spolupracoval například na výzkumu v Králové. Ve zprávě z 16. října 1946 adresované Státnímu archeologickému ústavu v Brně informuje o současném stavu archeologické aktivity a píše, že jsou zde i nadále narušovány archeologické objekty, které jsou alespoň v základním rozsahu zachraňovány výzkumy

prováděnými pod jeho vedením. Jak sám píše, práce jsou umožněny za pomoci „dobrovolníků a ochotníků z řad milovníků archeologie“, díky jejichž aktivitě bylo zachráněno množství nálezů, které by byly jinak v této neklidné době zničeny bez povšimnutí (*archivní materiál 35*). Ve zmíněném období však nebyl prozkoumán jediný hrob KZP nebo o tom alespoň není dochovaná žádná zpráva.

O špatné situaci svědčí i dochovaná zpráva zaměstnance Státního archeologického ústavu v Brně Bedřicha Vyskočila, který byl v roce 1946 pověřen, aby zhodnotil situaci archeologie na Uničovsku. V této zprávě týkající se též dolnosukolomské cihelny zhodnocuje současný stav naleziště, ale především její nálezy v minulosti. Vzhledem k tomu, že odkazuje na informace, které mu poskytl zmíněný Rudolf Hošek, lze rozeznat, v jak zmatené situaci se muzeum nacházelo. Do cihelny totiž zasazuje nález dvou hrobů KZP, z nichž jeden měl být učiněn v roce 1943 a druhý v roce 1945 (*archivní materiál 32–33*). Ovšem v té době již zde bylo prozkoumáno celých 9 hrobů a o zbylých sedmi pravděpodobně nevěděl ani sám ředitel muzea.

Na další hrob patřící ke zkoumanému pohřebišti se čekalo až do roku 1950. Tehdy byly narušeny tři objekty právě v době, kdy byl v plném proudu výzkum želechovických pecí, který vedl Josef Poulík ze Státního archeologického ústavu v Brně (*Pleiner 1958, 208–224*). Protože se tato lokalita nachází jen několik kilometrů od Dolní Sukolomi, byl mezi 4. a 7. zářím 1950 proveden záchranný výzkum těchto objektů právě pracovníky ze želechovického výzkumu vedenými Radomírem Pleinerem. Z výzkumu se dochovala stručná zpráva z pera Radomíra Pleinera a dále se v archivu Archeologického ústavu v Brně nachází dokument popisující podrobně všechny nálezy z tohoto výzkumu (*archivní materiál 23–29*). Pochází z roku 1955 a na rozdíl od předchozí zprávy se zmiňuje pouze o dvou hrobech (*obr. 8, hroby č. 10 a 11*). Jako věrohodnější zdroj pro mé účely jsem vyhodnotil původní zprávu psanou bezprostředně po výzkumu Radomírem Pleinerem, který se výzkumu osobně účastnil. Rozpor byl pravděpodobně způsoben faktem, že poslední hrob nebyl vybaven žádnými přidanými artefakty (*obr. 8, hrob č. 12*). Nebyl tak s jistotou datován, a proto jej nezapočítali mezi zbylé dva. Po vybrání výplně hrobů bylo vše kresebně zdokumentováno, a to v porovnání s německými nepřesnými náčrtky velmi precizně. Poté byla vybrána keramika, ale kosterní pozůstatky, jež se dochovaly v poměrně dobrém stavu, byly po skončení výzkumu ponechány na místě a odsouzeny ke zničení, čímž bylo znemožněno jakékoliv následné zkoumání tohoto antropologického materiálu (*archivní materiál 23–29*).

Poslední krátkou kapitolou výzkumu tohoto pohřebiště byl rychlý průzkum jednoho hrobu KZP (*hrob č. 13*), který provedl Rudolf Hošek. Hrob byl vybrán a stylizovaně zakreslen (*archivní materiál 33, 62; obr. 9*).

5 Analýza hrobů

Hroby, v nichž byli mrtví uloženi, byly orientovány v severojižní ose a odklon od této osy je minimální (*plán 2*). Všechny z nich obsahovaly maximálně jeden pohřeb, jen v hrobě č. 1 byla podle dokumentace zachycena vysypaná kremace mimo jakoukoliv nádobu (*archivní materiál 2–5, 10*). Jedná se tak nejen o jediný dvojhrob na lokalitě, ale také o jediný příklad žárového pohřbu.

Hrobové jámy na zkoumaném pohřebišti nabývaly různých tvarů, jež bylo možné podle stavu dokumentace rozdělit do tří skupin. V osmi případech byl člověk uložen do obdélné jámy, přičemž v polovině případů měl hrob přísně pravoúhlé rohy (*hroby č. 2, 3, 4, 5*) zatímco ve zbylých případech byly rohy plynule zaoblené (*hroby č. 6, 8, 11, 12*). Čtyři jedinci byli uloženi v oválné jámě (*hroby č. 7, 9, 10, 13*) a pouze v jednom případě byla zaznamenaná jáma čtvercová (*hrob č. 1*).

5.1 Dřevěné konstrukce

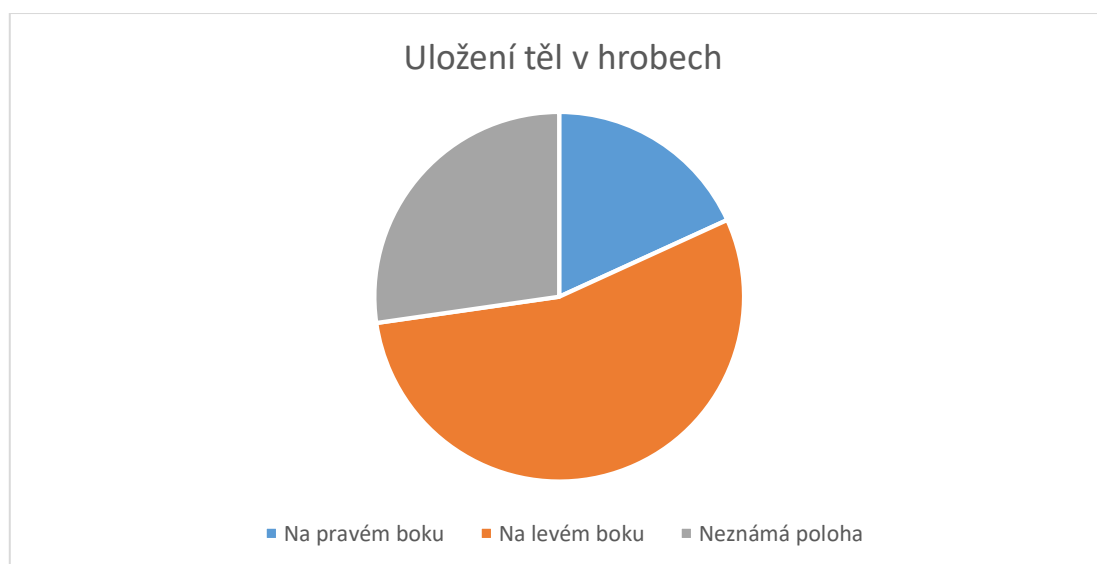
Dle terénní dokumentace byla prokazatelně zjištěna přítomnost stop po dřevěné konstrukci v jamách několika hrobů. Tato úprava tvořící hrobové komory blíže neznámého tvaru byla identifikována na základě ostře se rýsujících změn barvy v hlíně, dobře patrných především v řezu objektů. Tento jev se objevil v hrobě č. 3 (*archivní materiál 48*). Zdá se, že v obou případech se jednalo o dřevěné desky po stranách delších stěn, tak jak je to patrné z nákresu profilu hrobu č. 3 (*archivní materiál 47–48*) a 8 (*archivní materiál 56*). Stopy po dřevěných konstrukcích se na lokalitě projevíly pouze ve změně barvy výplně, ve tvaru hrobové jámy se nijak neodrazily.

5.2 Analýza kosterních ostatků

Na dně osmi hrobů se v různém stavu dochovaly kosterní pozůstatky pohřbených jedinců. V případě, že se zachovaly alespoň nějaké stopy po zde dříve uložených lidských tělech, většinou se jednalo jen o kosti natolik strávené hlínou, že bylo možné vyzvednout pouze některé diafýzy dlouhé kosti či zuby, a i ty se při exkavaci často rozpadly. Přesto ale alespoň díky těmto špatně zachovalým ostatkům bylo možné přesně určit původní způsob jejich uložení. Všechna těla, u nichž bylo možné polohu rekonstruovat na základě terénní kresebné dokumentace, ležela na boku ve skrčené poloze tak, že kopírovala severojižní osu. Dva jedinci byli uloženi na pravém boku a jejich hlavy směřovaly k jihu. Tento případ se týká hrobů č. 2 a 9, zatímco

v hrobech č. 4, 5, 8, 11, 12 a 13 leželi zemřelí v opačné poloze, tedy na levém boku s hlavou orientovanou směrem k severní straně.

V ostatních případech se nezachoval dostatek kostí, na jejichž základě by bylo možné s jistotou stanovit polohu těla, nicméně pokud budeme spoléhat na předpoklad, že všechna těla byla uložena s pohledem na východ, jak je u KZP běžné, může být poloha celého těla odvozena i na základě mála. V hrobě č. 1 byla z celého těla dochována pouze část lebky. Jelikož byla uložena u severní stěny hrobu, aby mohlo být tělo původně uloženo s pohledem na východ, muselo ležet na levém boku. Stejným příkladem je i hrob č. 3, na jehož dně se z kosterních pozůstatků nezachovalo nic jiného než několik zubů a vzhledem k tomu, že byly nalezeny u severní strany hrobové jámy, tělo leželo orientováno hlavou k severu. Aby mohla tvář směřovat k východu, musel být pohřbený jedinec uložen na levém boku. Jen u hrobů č. 6, 7 a 10 nebylo zachováno dostatečné množství hrobů ani natolik, aby bylo možné odvodit původní polohu těla.

5.2.1 Určení pohlaví

Vyjdeme-li z obecných pravidel pohřebního ritu KZP, můžeme považovat hroby s tělem uloženým na levém boku za mužské a v případě, kdy ostatky leží na pravém boku za ženské. Tím pádem by byly mužské hroby č. 4, 5, 8, 11 a 12. Mezi ženské bychom pak řadili pouze hroby č. 2 a 9. Ve zbývajících případech není možné stanovit polohu uložení, a tedy ani pohlaví pohřbeného člověka.

Abychom ale mohli s jistotou určit pohlaví uložených těl, museli bychom tyto výsledky vycházející z předpokladu, že byla dodržena pravidla pohřbívání, zkombinovat s výsledky

antropologické analýzy. Protože ta ale nebyla provedena a ve většině případů ani není možná kvůli absenci dostatečného množství zachovaných kosterních ostatků, není možné data tímto způsobem ověřit.

5.3 Výbava hrobů

Pohřebiště v Dolní Sukolomi je svou polohou na úpatí Jeseníků řazeno k těm vzdálenějším od centra dění a svou nebohatou materiální náplní je periferní charakter zdejšího osídlení patrný již jen tím, že na celém pohřebišti nebyl nalezen jediný kovový artefakt, žádné šperky či doklady ozdobných ani funkčních prvků oblečení. V deseti hrobech byla výbava složena výhradně z keramických milodarů (*hroby č. 1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13*), ve dvou případech se objevila kombinace kamenných a keramických artefaktů (*hroby č. 4 a 8*) a jeden hrob byl zcela bez výbavy (*hrob č. 12*). Jedinými nekeramickými milodary byl silicitový hrot s broušenou nátepní destičkou v hrobě č. 8 a štípaná silicitová šipka v hrobě č. 4 (*obr. 3 a 6*).

5.4 Analýza kamenných artefaktů

Dva hroby disponovaly milodary vyrobenými z kamenného materiálu, přičemž jeden byl vyroben broušením kamene a dva jeho štípáním. Nátepní destičky, které jsou pro společnost KZP tolik signifikantní, jsou na dolnosukolomském pohřebišti zastoupeny pouze v jediném exempláři. V hrobě č. 8 byla ve funkční poloze na levém zápěstí nalezena precizně zpracovaná destička z jemného pískovce (*obr. 6, č. 6*). Byla čtyřikrát provrtaná v rozích. Dochovala se uprostřed přelomená, navíc byl odlomen jeden roh právě v místě jednoho z provrtů.

Ve stejném hrobě byl mezi shlukem keramických nádob u kolenou zemřelého nalezen štípaný silicitový hrot (*obr. 6, č. 5*). Poměrně precizně oboustranně retušovaný artefakt listovitého tvaru lze charakterizovat pravděpodobně jako nůž. Na jeho bázi se dochovaly zbytky černé hmoty, v jejímž složení chemické analýzy odhalily včelí vosk (*Peška 2013, 192*).

Přestože je statisticky udáváno, že by měla být alespoň jedna šipka v každém mužském hrobě (*Bureš 2015, 14*), v Dolní Sukolomi byla šipka vyzvednuta pouze z hrobu č. 4, kde ležela za zády pohřbeného. Byla na jedné straně plošně retušována a vyrobena do tvaru rovnostranného trojúhelníku s křídélky. Nezachovala se v úplnosti, ale bez špičky (*obr. 3, č. 4*). Na základě tvaru řazení lze šipku popsat jako artefakt s rovnými stranami, hrotitými křídélky, obloukovitou bází a přes nekompletní zachování lze bezpečně určit, že délka artefaktu přesahuje jeho šířku.

5.5 Popis kamenných artefaktů

- **Šipka**
  - Objekt: hrob č. 4
  - Šířka: 21 mm
  - Výška: 24 mm
  - Tloušťka: 3 mm
  - Tvar stran: rovný
  - Délka stran : symetrická
  - Tvar báze: obloukovitě vykrojená
  - Tvar křidélek: obloukovitě retušovaná
  - Poměr výšky a šířky: rovnoramenná
  - Plošná retuš na dorsální straně, ventrální strana jen lehce upravená
  - Materiál: silicit glacigenních sedimentů
- **Nátepní destička**
  - Objekt: hrob č. 8
  - Tvar: jemně klenutá
  - Délka: 85 mm
  - Šířka: 33 mm
  - Hrany : zaoblené
  - Rozšířené kratší strany
  - Barva: světle šedá
  - Kompozice: široká
  - Počet otvoru v rozích: 4
  - Zpracování: jemně precizně vybroušeno z jemnozrnného kamene
  - Zachovalost: zhruba v polovině během výzkumu přelomeno, následně slepeno; chybí jeden roh, odlomen v místě provrtu
- **Kamenný hrot**
  - Objekt: hrob č. 8
  - Délka: 80 mm
  - Šířka: 31 mm
  - Tloušťka: 7 mm
  - Tvar : listovitý
  - Retuš: na obou hranách i na hrotu ostřicí retuš, báze otupená
  - Materiál: silicit glacigenních sedimentů

5.6 Analýza keramických artefaktů

Keramika, která je největším zdrojem informací o lokalitě, má zastoupení poměrně bohaté. Celkový počet čtyřiceti tří nádob z celé lokality dává průměrně více než tři kusy v každém hrobě. Keramika byla vyskládána kolem ostatků tak, že nejvíce převládá uložení za zády či vzadu za kolena. Nejpočetnější keramický inventář je spojen s hrobem č. 9, kde bylo nalezeno šest nádob.

5.6.1 Hrnky/ džbánky

Tento keramický typ je na celé lokalitě zdaleka nejbohatěji zastoupeným šestnácti kusy, což je na pohřebištích KZP běžný jev. S výjimkou hrobů č. 6, 7, 12 a 13 se objevuje ve všech objektech v zastoupení jednoho (*obr. 1 – nádoba 2; obr. 4 – nádoba 3; obr. 8, hrob č. 11 – nádoba 2*) či dvou kusů (*obr. 2 – nádoby 4 a 5; obr. 3, hrob č. 3 – nádoby 2 a 3; obr. 3, hrob č. 4 – nádoby 1 a 2; obr. 6 – nádoby 2 a 3; obr. 7 – nádoby 2 a 6*). V hrobě č. 10 jsou pak dokonce tři (*obr. 8, hrob č. 10 – nádoby 1, 2, 3*). Jejich tvarové spektrum je široké, ale malými rozměry jsou si velmi podobné. Některé mají válcovité hrdlo, u jiných je mírně rozšířené. Stejně tak se liší tvor dna, kde se vyskytují, jak rovná, tak vypouklá. U všech v celku zachovalých hrnků se lze setkat s jedním uchem. To postrádají pouze některé fragmentarizované artefakty. Tam, kde se ucho zachovalo, vychází buď přímo z okraje, nebo je vedeno z hrdla asi centimetr pod okrajem. Jeho konec pak k plecím přiléhá těsně nad maximální výdutí. Většina hrnků je zcela nezdobená, pouze u dvou příkladů se setkáváme s ozdobnými prvky, a to kolkovanými vodorovnými pásy pod hrdlem (*obr. 6, nádoba 2; obr. 7, nádoba 2*).

5.6.2 Mísy

Nápadný prvek, co se skladby keramiky týče, je striktní přítomnost mísy v každém z dvanácti milodary vybavených hrobů, a to právě v jednu kuse. V případě hrobu č. 1 a 2 (*obr. 1 – nádoba 3; obr. 2 – nádoba 2*) se jedná o objemné mísy s okraji ve tvaru písmene „T“, jejichž vrchní plocha okraje je zdobena rýhami tak, jak je typické pro eponymní keramiku KZP (*Peška 2013, 185*). V ostatních zkoumaných hrobech se nacházely mísy v menších a středních velikostech bez jakéhokoliv zdobení, tedy typické pro průvodní keramiku. I u nich lze rozeznat alespoň náznak rozšíření okraje, ovšem bez zdobení.

Některé zkoumané mísy jsou opatřeny závěsnými prvky nebo úchyty pro jiný způsob uchopení. Ve dvou případech byl těsně pod okraj mísy připevněn horizontální výčnělek opatřený dvěma vertikálními provrty (*obr. 3, hrob č. 4 – nádoba 3; obr. 8, hrob č. 10 – nádoba 1*). Velká mísa v hrobě č. 1 (*obr. 1 – nádoba 3*) měla pod okrajem připevněné jedno

horizontální ucho a stěna mísy v hrobě č. 8 pak byla asi dva centimetry pod okrajem jednou provrtána (*obr. 6 – nádoba 1*).

5.6.3 Džbány

Mezi materiálem z Dolní Sukolomi se nacházejí pouze dva džbány. Jeden z nich, nalezen v hrobě č. 1, má nižší kompozici, kde výška je stejná jako výška (*obr. 1 – nádoba 1*). Ucho vychází z okraje a nasedá pod hrdlo. Přejít mezi hrdlem a plecí je ostře profilovaný. Druhý džbán svým tvarem připomíná nezdobený zvoncovitý pohár pouze opatřený uchem spojujícím okraj s maximální výdutí a pochází z hrobu č. 8 (*obr. 6 – nádoba 4*).

5.6.4 Vysoké džbány/konvice

Tyto artefakty, které se charakterizují výškou větší než šířkou a vysoko postavenou výdutí, se také v literatuře označují jako „konvice“. Jejich výskyt je častější v sídlištních kontextech, zatímco v hrobových celcích se vyskytují zřídka. Pokud se ovšem na pohřebišti objeví, pak jen v hrobech žen a dětí (*Ondráček–Dvořák–Matějčková 2005, 12; Peška 2013, 156*).

V Dolní Sukolomi se vysoký džbán objevil ve čtyřech hrobech. Všechny džbány mají velmi podobnou výšku a ucho vycházející z okraje končící na plecích. Tři z nich jsou nezdobené (*obr. 2 – nádoba 1; obr. 5, hrob č. 6 – nádoba 2; obr. 7 – nádoba 5*), zatímco konvice z hrobu č. 7 (*obr. 5, hrob č. 7 – nádoba 1*) je na přechodu hrdla a plecí opatřena vypíchanou plastickou lištou. Její masivní stavba a dokonalé tvary ji nápadně vyzdvihují estetickou hodnotou nad ostatní konvice pocházející z jiných hrobů.

Vyjdeme-li z obecných pravidel pohřebního ritu KZP, že se tyto artefakty nevyskytují v pohřební výbavě mužů, jejich přítomnost může pomoci při identifikovat ženských hrobů. Pokud se však máme na tyto ukazatele spoléhat, nesmí být v rozporu s určením pomocí zkoumání uložením těla. Shoduje-li se uložení na pravém boku s přítomností konvice, pak jde mluvit s velkou pravděpodobností o hrobu ženy. Tento případ nastal u hrobů č. 2 a 9, zatímco u hrobů č. 6 a 7 není kvůli absenci kosterních ostatků možné stanovit původní uložení těla. Přítomnost konvice je tak jediný fakt poukazující na ženské pohlaví jedince.

5.6.5 Amfora

Tento typ artefaktu se v hrobech vyskytuje velmi zřídka, a to především v hrobech žárových (*Peška 2013, 186*). V Dolní Sukolomi se přesto nacházela jedna amfora v kostrovém hrobě (*obr. 2 – nádoba 3*). Tato amfora se vyznačuje malou velikostí a jemnou modelací. Dvě malá ucha se nacházela na maximální výdutí.

5.6.6 Zdobené zvoncovité poháry

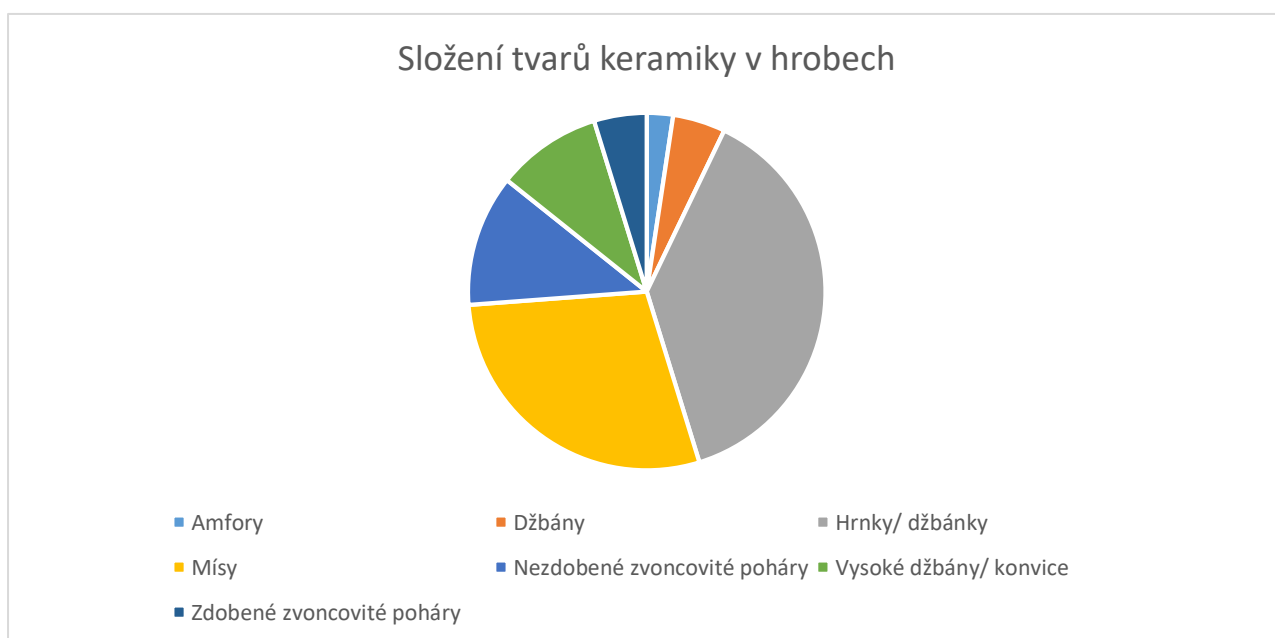
Bohatě zdobené poháry, které jsou symbolem kultury, již daly název, jsou v Dolní Sukolomi zastoupeny pouze dvěma kusy oproti početným pohárům nezdobeným, kterých bylo nalezeno pět.

Nález prvního zdobeného poháru pochází již z přelomu dvacátých a třicátých let 20. století a je prvním dochovaným nálezem spojeným s KZP v dolnosukolomské cihelně. Nádoba s tmavě šedou barvou je po celé ploše zdobený pohár s nižší kompozicí, kde šířka přesahuje výšku. Zdobení je děleno do tří horizontálních pásů tvořených geometrickými vzory z linií kolků. Horní a dolní pásy jsou totožné, kde svazky rovných linií jsou od sebe rozděleny klikatou linií. Prostřední pás na maximální výduti je členěn vertikálně s dominantním prvkem čtverce rozčleněného diagonálami (*obr. 9, nádoba 1*).

Druhý zdobený pohár v hrobě č. 9 je opět po celé ploše zdoben liniemi kolků, rozdělenými do vertikálních pásů. Pravidelně se střídají svazky vodorovných linií se zdvojenými klikatými čarami. Střídající pruhy jsou pak děleny jednoduchou linií (*obr. 7, nádoba 4*).

5.6.7 Nezdobené zvoncovité poháry

Z pěti nádob tohoto typu byly tři nalezeny v hrobě č. 5 (*obr. 4, nádoby 1, 2, 5*). Všechny mají společný znak esovitě profilované stěny, ale kromě toho jsou velmi variabilní. Nezdobený pohár nalezený v hrobě č. 9 je pak oproti ostatním ostřeji profilovaný s jasně patrným přechodem hrdla a plecí, zatímco stavba ostatních je plynulá. Pohár z hrobu č. 13 je pak jedinou nádobou na lokalitě, kde se jasně zachovala červená monochromie (*obr. 9, nádoba 2*).

5.7 Popis hrobů

- **Hrob č. 1**
  - Hloubka
    - 120 cm
  - Šířka
    - 120 cm
  - Délka
    - 120 cm
  - Tvar
    - čtverec
  - Dřevěná konstrukce
    - ne
  - Výplň
    - tmavá hlína s příměsí dřevěného uhlí
  - Pohřeb
    - dvojhrob – kostrový pohřeb; v míse a jejím okolí vysypán žárový hrob
  - Zachovalost
    - tělo zachováno, ale nohy odbagrovány, nezakresleno
  - Orientace uložení
    - na pravém boku, hlava směřuje k severu, pohled k západu
  - Poloha rukou
    - neznámá
  - Poloha nohou
    - neznámá
  - Počet keramických nádob
    - 3
  - Další artefakty
    - ne
  - Místo uložení milodarů
    - shluk před obličejem

- **Hrob č. 2**
  - Hloubka
    - 150 cm
  - Šířka
    - 120 cm
  - Délka
    - 150 cm
  - Tvar
    - obdélník
  - Dřevěná konstrukce
    - ne
  - Výplň
    - žlutá bez příměsí
  - Pohřeb
    - kostrový hrob
  - Zachovalost
    - bez poškození těžbou, ale částečně stráveno, zachovalá část lebky a dlouhé kosti nohou
  - Orientace uložení
    - pravý bok; hlava směřuje k jihu, pohled na východ
  - Poloha rukou
    - neznámá
  - Poloha nohou
    - silně skrčeny až k tělu
  - Počet keramických nádob
    - 5
  - Další artefakty
    - ne
  - Místo uložení milodarů
    - shluk u nohou zezadu

- **Hrob č. 3**
  - Hloubka
    - 100 cm
  - Šířka
    - 84 cm
  - Délka
    - 70 cm (jižní část odbagrovaná)
  - Tvar
    - původně obdélník
  - Dřevěná konstrukce
    - zachyceny otisky dřevěných desek podél delších stran
  - Výplň
    - výrazně tmavá, kolem nádob kousky dřevěného uhlí
  - Pohřeb
    - kostrový
  - Zachovalost
    - kosti zcela stráveny, zbyly pouze zuby
  - Orientace uložení
    - hlavou k severu, podle písemné dokumentace šlo na základě otisku v půdě určit, že tělo leželo na pravém boku s pohledem na západ
  - Poloha rukou
    - neznámá
  - Poloha nohou
    - neznámá
  - Počet keramických nádob
    - 4
  - Další artefakty
    - ne
  - Místo uložení milodarů
    - shluk v rohu hrobu u hlavy

- **Hrob č. 4**
  - Hloubka
    - –
  - Šířka
    - 64 cm
  - Délka
    - 130 cm
  - Tvar
    - obdélník
  - Dřevěná konstrukce
    - podél delších stran otisky dřevěných desek silných 5 cm
  - Výplň
    - světlá hlína
  - Pohřeb
    - kostrový
  - Zachovalost
    - zachovány jen epifyzy dlouhých kostí končetin a zuby
  - Orientace uložení
    - na levém boku, hlavou k severu, pohled k východu
  - Poloha rukou
    - položeny volně před obličejem, v lokti ostrý úhel, jedna ruka přeložena přes druhou
  - Poloha nohou
    - nohy ostře ohnuté v kolenou, nepřitaženy k tělu
  - Počet keramických nádob
    - 3
  - Další artefakty
    - šipka s odlomenou špičkou
  - Místo uložení milodarů
    - šipka ležela za zády, mísa u hlavy a ostatní nádoby u nohou

- **Hrob č. 5**
  - Hloubka
    - 110 cm
  - Šířka
    - 75 cm
  - Délka
    - 140 cm (jižní část odbagrovaná)
  - Tvar
    - obdélník se zaoblenými rohy
  - Dřevěná konstrukce
    - ne
  - Výplň
    - –
  - Pohřeb
    - kostrový (chlapec cca 6 let)
  - Zachovalost
    - kostra v celku
  - Orientace uložení
    - na levém boku s hlavou k severu, pohled na východ
  - Poloha rukou
    - ohnuté před tělem, odtažené
  - Poloha nohou
    - ohnuté v kolenou, nepřitažené k tělu
  - Počet keramických nádob
    - 5
  - Další artefakty
    - ne
  - Místo uložení milodarů
    - za zády a u nohou

- **Hrob č. 6**
  - Hloubka
    - 90 cm
  - Šířka
    - 68 cm
  - Délka
    - 100 cm (jižní část odbagrovaná)
  - Tvar
    - obdélník
  - Dřevěná konstrukce
    - ne
  - Výplň
    - –
  - Pohřeb
    - kostrový
  - Zachovalost
    - téměř stráveno, rekonstrukce polohy na základě zbytků diafýz dlouhých kostí nohou a podle tmavého otisku těla v půdě
  - Orientace uložení
    - na pravém boku, s hlavou na jih, pohled na východ
  - Poloha rukou
    - neznámá
  - Poloha nohou
    - neznámá
  - Počet keramických nádob
    - 2
  - Další artefakty
    - ne
  - Místo uložení milodarů
    - u nohou zezadu

- **Hrob č. 7**
  - Hloubka
    - 83 cm
  - Šířka
    - 66 cm
  - Délka
    - 50 cm (jižní část odbagrovaná)
  - Tvar
    - obdélník se zaoblenými rohy
  - Dřevěná konstrukce
    - ne
  - Výplň
    - –
  - Pohřeb
    - neznámý
  - Zachovalost
    - kostra kompletně odbagrována
  - Orientace uložení
    - neznámé
  - Poloha rukou
    - neznámá
  - Poloha nohou
    - neznámá
  - Počet keramických nádob
    - 2
  - Další artefakty
    - ne
  - Místo uložení milodarů
    - v severní části hrobu

- **Hrob č. 8**
  - Hloubka
    - 80 cm
  - Šířka
    - 90 cm
  - Délka
    - 90 cm (jižní část odbagrovaná)
  - Tvar
    - obdélník se zaoblenými rohy
  - Dřevěná konstrukce
    - za zády jedince rovnoběžně s páteří tmavý otisk dřeva, pruh 5 cm silný
  - Výplň
    - tmavá
  - Pohřeb
    - kostrový
  - Zachovalost
    - kosti a zuby velmi křehké, nohy odbagrovány
  - Orientace uložení
    - levý bok, hlava k severu, pohled k východu
  - Poloha rukou
    - ostře ohnuté, přitažené k tělu, spodní ruka částečně zatažena pod hlavu
  - Poloha nohou
    - neznámá
  - Počet keramických nádob
    - 4
  - Další artefakty
    - broušená nátepní destička, štípaný hrot
  - Místo uložení milodarů
    - shluk nádob za koleno, mezi nimi kamenný hrot, nátepní destička na levé ruce ve funkční poloze

- **Hrob č. 9**
  - Hloubka
    - –
  - Šířka
    - 70 cm
  - Délka
    - 135 cm (jižní část odbagrovaná)
  - Tvar
    - obdélník
  - Dřevěná konstrukce
    - ne
  - Výplň
    - –
  - Pohřeb
    - kostrový
  - Zachovalost
    - kostra zachována v celku, dobře zachovalá
  - Orientace uložení
    - na pravém boku, hlava k jihu, pohled k východu
  - Poloha rukou
    - pravá ruka ohnuta a přisunuta k tělu, levá ruka položena přes tělo s prsty u loktu pravé ruky
  - Poloha nohou
    - silně skrčené a přitažené k tělu
  - Počet keramických nádob
    - 6
  - Další artefakty
    - ne
  - Místo uložení milodarů
    - mísa a džbánek u hlavy, ostatní nádoby ve dvou skupinách u nohou

- **Hrob č. 10**
  - Hloubka
    - 71 cm
  - Šířka
    - 60 cm
  - Délka
    - 90 cm (jižní část odbagrovaná)
  - Tvar
    - ovál
  - Dřevěná konstrukce
    - ne
  - Výplň
    - tmavě šedá až černá
  - Pohřeb
    - chybí
  - Zachovalost
    - nejspíš kompletně stráveno
  - Orientace uložení
    - neznámá
  - Poloha rukou
    - neznámá
  - Poloha nohou
    - neznámá
  - Počet keramických nádob
    - 5
  - Další artefakty
    - ne
  - Místo uložení milodarů
    - u západní stěny hrobu

- **Hrob č. 11**
  - Hloubka
    - 150 cm
  - Šířka
    - 70 cm
  - Délka
    - 68 cm (jižní část odbagrovaná)
  - Tvar
    - ovál
  - Dřevěná konstrukce
    - ne
  - Výplň
    - tmavě hnědá hlína místy promísena spraší
  - Pohřeb
    - kostrový, chlapec 5–7 let
  - Zachovalost
    - kosti v dobrém stavu, část nohou odbagrována
  - Orientace uložení
    - na levém boku, hlavou k severu, s pohledem na východ
  - Poloha rukou
    - Ohnuty a přitaženy k obličeji
  - Poloha nohou
    - ostře ohnuty v kolenou, nepřitaženy k tělu
  - Počet keramických nádob
    - 2
  - Další artefakty
    - ne
  - Místo uložení milodarů
    - mísa uložena za zády

- **Hrob č. 12**
  - Hloubka
    - 102 cm
  - Šířka
    - 70 cm
  - Délka
    - 145 cm (jižní část odbagrovaná)
  - Tvar
    - obdélník se zaoblenými rohy
  - Dřevěná konstrukce
    - ne
  - Výplň
    - tmavě šedá hlína (u dna velmi tvrdá)
  - Pohřeb
    - kostrový
  - Zachovalost
    - celý skelet zachován, ale ve špatném stavu
  - Orientace uložení
    - levý bok, hlava k severu, pohled na východ
  - Poloha rukou
    - ohnuty a přitaženy k obličeji
  - Poloha nohou
    - ostře ohnuté v kolenou, nepřitaženy k tělu
  - Počet keramických nádob
    - 0
  - Další artefakty
    - ne
  - Místo uložení milodarů
    - –

- **Hrob č. 13**
  - Hloubka
    - 180 cm
  - Šířka
    - –
  - Délka
    - 180 cm (jižní část odbagrovaná)
  - Tvar
    - ovál
  - Dřevěná konstrukce
    - ne
  - Výplň
    - –
  - Pohřeb
    - kostrový
  - Zachovalost
    - kompletní skelet
  - Orientace uložení
    - levý bok, hlava k severozápadu, pohled na severovýchod
  - Poloha rukou
    - ohnuté v loktech, směřující od těla
  - Poloha nohou
    - ohnuté v kolenou, nepřitažené k tělu
  - Počet keramických nádob
    - 1
  - Další artefakty
    - ne
  - Místo uložení milodarů
    - u hlavy

6 Datace lokality

V periodickém dělení KZP se především vychází ze složení keramického inventáře. Jak již bylo řečeno, v průběhu existence KZP se uplatnily tři odlišné styly keramiky, jejichž výskyt je vázán na různé časové stupně. Podle keramiky byla pro moravskou skupinu KZP vytvořena periodizace P. Dvořáka, publikovaná v *Pravěkých dějinách Moravy* v roce 1993, jež počítá se třemi periodickými stupni (Dvořák 1993, 224; Peška 2013, 209–210). První stupeň uplatňuje bohatě zdobenou keramiku spojenou s expanzí fenoménu KZP a s počátkem kultury, především se jedná o poháry zdobené po celém těle či mísy s okrají rozšířenými do tvaru písmene „T“. V pozdější fázi tohoto stupně se přidávají prvky keramiky z Karpatské kotliny. Druhý stupeň pak charakterizuje postupné snižování množství zdobených pohárů a přibývání nezdobené keramiky průvodní, jejíž původ lze taktéž hledat v Karpatské kotlině. Ve třetím stupni KZP pak zcela převládá průvodní keramika, na níž se uplatňuje plastická či rytá výzdoba. Často se s tímto stupněm pojí i ostřejší profilace nádob. Zdobené poháry již v tomto horizontu bývají nacházeny výjimečně (Dvořák 1993, 224; Peška 2013, 210). Pokud se jedná o předměty vyráběné ze vzácných kovů, jejich výskyt je spojen především se staršími chronologickými stupni. Tyto prestižní předměty bývají navázány na výskyt bohatě zdobených pohárů a spolu s nimi postupně mizí (Peška 2013, 209).

Skladba keramického materiálu na v Dolní Sukolomi pohřebišti je poměrně homogenní bez výrazných odlišností mezi jednotlivými hrobovými celky, a proto ho lze klást do jediného chronologického stupně. Je zde jasně patrná převaha nezdobené průvodní keramiky. K dispozici jsou pouze dva zdobené zvoncovité poháry, z nichž jen jeden je prokazatelně součástí inventáře hrobu (obr. 7, nádoba 4). Ke staršímu vzoru keramiky kromě něj patří ještě dvě mísy (obr. 1, nádoba 3; obr. 2, nádoba 2). Naproti tomu se zde nachází jedna nádoba s plastickou výzdobou (obr. 5, hrob č. 7 – nádoba 1), která je charakteristická pro mladší vývojový stupeň. Celkově tak lze spatřit doznívající tendence keramiky staršího vzoru, ale z větší části se jedná o zástupce průvodní keramiky, což lokalitu chronologicky, podle mého názoru, řadí k mladšímu až pozdnímu vývojovému stupni KZP.

7 Postavení lokality v rámci regionu

Oblast Uničovska byla intenzivně obývána téměř ve všech dějinných horizontech již od paleolitu. Nejsilněji je zde zastoupeno osídlení v období přelomu konce doby bronzové a počátku doby železné zastoupené kulturami popelnicových polí, jejichž pohřebiště i sídliště jsou známa z většiny katastrů na Uničovsku (*Kalábková 2013, 31*). Podstatou této práce je však období pozdního eneolitu, kdy se zde usídluje KZP. Ta je v okolí zastoupena celkem na šesti známých lokalitách, z nichž zdaleka tou nejdůležitější a nejrozsáhlejší je pohřební areál v dolnosukolomské cihelně. KZP se zde neprojevovala tak intenzivně jako v jižnějších částech moravských úvalů, kde vytvářela v mnoha případech mohutná pohřebiště se zastoupením až několik desítek či dokonce stovek hrobů (*Dvořák 1993, 226*), ale zdejší osídlení je reprezentováno jen lokalitami s malým rozsahem a výpovědní hodnotou. Uničovsko se tak jeví v rámci KZP jako periferní sídelní oblast, přesto nebyla ani v tomto období zcela opominuta.

Pohřebiště v Dolní Sukolomi je nejseverněji položené pohřebiště svého druhu v rámci moravského prostoru. Svým počtem hrobů spadá mezi malé nekropole a pohřební výbavou mezi ty chudší. Kromě ní se v okolí nachází pouze jediná pohřební lokalita, a to nedávno prozkoumaný osamocený hrob s kruhovým žlábkem nedaleko Babic. Sídlištních lokalit je zde hned několik, ovšem z velké části se jedná o ojedinělé objekty KZP na lokalitách jiných kultur nebo jde o pouhé intruze. Všechny byly zkoumány už více než před půl stoletím a od té doby se stav výzkumu téměř nezměnil.

Poprvé byl nález spojený s KZP v okolí Uničova objeven v roce 1929 právě v dolnosukolomské cihelně (*archivní materiál 2–9*). Poté byly nalezeny stopy po sídlišti KZP při rozsáhlém výzkumu lokality na začátku třicátých let v Lazcích U Staré matky, jež je především známá jako rozsáhlé sídliště kultury s nálevkovitými poháry. KZP se zde projevila pouze jedním objektem, jenž byl vyplněn střepy ze zvoncovitého poháru (*Trnáčková 1965, 80; Schirmeisen 1932, 131*). Malý archeologický výzkum roku 1932 v Nové Dědině na trati U Valchy pak odhalil další objekt KZP v přítomnosti objektů z neolitu a období popelnicových polí (*Schirmeisen 1933, 122*). Následně byl severně od Želechovic v roce 1936 prozkoumán větší kruhový objekt s výplní střepů zvoncovitých pohárů. Lokalita, která je od pohřebiště v Dolní Sukolomi vzdálená přibližně tři kilometry, je tvořena objekty mnoha různých kultur od neolitu po středověk. Ve svrchní vrstvě prozkoumané kruhové jámy o průměru 2,3 metru se nacházely střepy halštatské keramiky, zatímco ve spodních vrstvách byly uloženy střepy KZP. Jáma byla vyplněna popelem, spálenými kůstkami zvířat a velkými kameny. Ojedinělý objekt

svědčí o sídlištní aktivitě, ale není možné přesně určit jeho význam v rámci širšího kontextu (*Trňáčková 1965, 80–81; Schirmeisen 1934, 156–158*). Na laténském sídlišti v trati Brníčko–Drubežárna zkoumaném mezi lety 1937 a 1941 se mimo objektů z mladší doby železné a neolitu objevily i dvě jámy s výplní KZP (*Schirmeisen 1940, 122; Trňáčková 1965, 80*). Poslední zaznamenaný nález spojený s výskytem KZP nedaleko od Dolní Sukolomi byl po více než šesti desítkách let učiněn v roce 2015, když byla prováděna rekonstrukce cesty na severním okraji Babic nedaleko Šternberka. Polykulturní lokalita s 21 pravěkými objekty ukrývala jeden kostrový hrob KZP, v němž ležela pravděpodobně dospělá žena. Jedinec uložený na dně hrobu na levém boku byl vybaven akeramickým inventářem sestávajícím pouze z jedné oboustranně retušované čepele (*Kalábek, 2016*). Tento nález je tak od roku 1951 první, a kromě pohřebiště v Dolní Sukolomi dosud jediný prozkoumaný hrob KZP v tomto geografickém území.

V dolnosukolomské cihelně byly kromě zkoumaného pohřebiště, označovaného v dobové dokumentaci jako místo s nálezy číslo 22, objeveny také stopy po sídlištních aktivitách KZP. Několik metrů východně od místa nálezu pohřebiště KZP se nachází naleziště 6. Pochází odtud zdobený zvoncovitý pohár nalezený v roce 1929 (*obr. 9, nádoba 2*), ale není jisté, zda pochází ze sídlištního nebo funerálního objektu, neboť ten nebyl odborně prozkoumán (*archivní materiál 2–9*). V červnu roku 1931 byla nedaleko odtud dělníky z velké části zničena jáma neznámé podoby, z níž byly vybrány nezdobené střepy KZP (*archivní materiál 94*). Asi metr východně od hrobu č. 6 byl v srpnu 1944 prozkoumán objekt s tmavou výplní, který měl tvar zaobleného obdélníku o délkách stran asi 17 a 34 cm. Do podloží byl zasazen asi pět centimetrů a do jeho dna byly zahloubeny čtyři kúlové jamky s patrnými zbytky dřeva. Hloubka dna objektu byla asi osmdesát centimetrů a jednotlivé jamky měly průměr kolem pěti centimetrů a byly zahloubeny ode dna jámy o 5 až 12 cm. V těsné blízkosti byly zachyceny další tři hloubkou a charakterem podobné jamky. Žádná z nich neobsahovala artefakty (*archivní materiál 19, 54*). Další sídlištní jáma (*označovaná jako „Kulturgrube“*) s obsahem keramického inventáře KZP byla prozkoumána v srpnu 1944. Nacházela se na nalezišti 22, nedaleko hrobů č. 8 a 9. Kruhový objekt s hloubkou 110 cm měl na povrchu průměr 140 cm. Její stěny se s hloubkou zužovaly asi do poloviny a poté se rozšířily tak, že dno mělo průměr 160 cm. Výplň byla u dna tmavá a obsahovala uhlíky. V zásypu byly desítky drobných atypických střepů z různých nádob KZP, nezdobený okraj misky s okrajem rozšířeným do tvaru T (*obr. 9, střep 3*) a několik střepů ze zdobeného zvoncovitého poháru (*archivní materiál 63; obr. 9, střep 4*). V červenci 1945 byly po dešti na povrchu naleziště 22, nedaleko později prozkoumaných hrobů č. 8 a 9, nalezeny vyplavené pravěké střepy. V jejich okolí se

rýsovala tmavá výplň objektu, který byl následujícího dne prokopán (*označován jako „Kulturgrube 2“*). Objekt tvořený tmavou hlínou měl nepravidelný tvar a svažité dno. Ve výplni se nacházely koncentrace uhlíků a střepů keramiky KZP (*obr. 9, střep 9*). Mezi nimi byly střepy několika zvoncovitých pohárů (*obr. 9, střepy 7, 8 a 10*), dno mísy (*obr. 9, střep 6*) a část okraje džbánu s kořenem ucha (*obr. 9, střep 5; archivní materiál 36–37, 58, 95*).

Protože KZP pro zakládání svých sídlištních i pohřebních areálů vyhledávala výhradně nížinné oblasti (*Peška 2013, 160*), severním a východním směrem od Uničovska, kde se nachází svahy Jeseníky, se s jejími lokalitami nesetkáme. Jeseníky tvoří hranici moravské sídelní oblasti KZP, proto její lokality hledáme jen pod jejich svahy, a tedy jižně a západně od Uničovska. Západním směrem se rozkládá táhlé nížinné území Mohelnické brázdy, jež je od Oskavského povodí odděleno pásem kopců Zábřežské vrchoviny, který ale není výraznou překážkou. Páteří Mohelnické brázdy je řeka Morava, jejímž tokem je území propojeno s jižně ležícím Olomouckem (*Zapletal 2013, 13–14*). Spolu s Mohelnickem je tak Uničovsko nejseverněji osídleným územím moravské větve KZP. V minulosti zde byla rozpoznána přítomnost zkoumané kultury na čtyřech lokalitách. Ve dvou případech se jedná jen o keramické fragmenty z povrchových sběrů (*SAS 14–43–12/11, 14–43–15/10*). Na lokalitě „Štěrkovna“ byly prozkoumány sídlištní objekty s keramickým materiálem řazeným ke KZP (*SAS 14–43–20/11*) a v případě lokality „Za penzionem“ byly v roce 2009 Vlastivědným muzeem Šumperk a Archeologickým centrem Olomouc prozkoumány tři šňůrové hroby spolu s dvěma hroby KZP (*SAS 14–43–19/15*). Pohřebiště v Mohelnici patří počtem hrobů k lokalitám malého rozsahu, ale vzhledem k omezené ploše výzkumu, není vyloučeno, že zde v budoucnu dojde k nálezům dalších hrobů. Zeměpisnou šířkou je tato lokalita velmi blízká cihelně v Dolní Sukolomi, která se nachází jen o nepatrnou vzdálenost severněji, a je tak nejsevernějším moravským pohřebištěm KZP. Na jihu od Uničovska se rozkládá Olomoucko, kde se nachází mnoho desítek sídelních i pohřebních lokalit. Jelikož je tato oblast součástí hlavní sídelní oblasti moravské skupiny KZP, patří k nejhustěji osídleným oblastem Moravy. Najdeme zde například největší prozkoumané sídliště KZP v Olomouci–Slavoníně, Horním lánu (*Peška 2013, 165*).

7.1 Katalog lokalit kultury se zvoncovitými poháry na Uničovsku

7.1.1 Lokalita/ trať: Babice „Dlouhé“

Uložení nálezů: Dočasné uložení v AC Olomouc;

Inv. č: 15/2015-100-1–15/2015-800-1

Popis nálezů:

V roce 2015 byla prováděna rekonstrukce polní cesty na severním okraji obce Babice v trati „Dlouhé“. Archeologický dohled byl prováděn Archeologickým centrem Olomouc a bylo při něm zjištěno množství archeologických objektů, na jejichž objevení navázal záchranný výzkum. Při něm bylo prozkoumáno 21 pravěkých objektů z různých období. Jedná se o polykulturní lokalitu, na níž je doloženo osídlení v době počátku eneolitu v kultuře s moravskou malovanou keramikou a v době laténské. V některých objektech se nacházela také novověká keramika. Převážnou většinu tvořily sídlištní objekty hospodářské funkce, výjimkou je pak v severní části lokality ležící hrob se žlábkem. Lidské ostatky ležící na pravém boku s pohledem na východ na dně komorového hrobu byly ve velmi špatném stavu, přesto antropologický výzkum stanovil, že se jednalo pravděpodobně o ženu. Kostra byla uložena v prostoru obdélníkové komory, která byla dle polohy kostí pravděpodobně vybavena výdřevou. Kolem komory se nacházel mělký kruhový žlábek, což svědčí o mohylovém náspu, který byl ale zemědělskou činností zničen. Dle výbavy a konstrukce objektu hrob náleží nejspíše do pozdního eneolitu, a to do KZP.

Literatura:

Kalábek, M. 2016: Babice. [Nálezová zpráva]. Olomouc, ACO.

7.1.2 Lokalita/ trať: Brníčko „Gartenanger“

Uložení nálezů: Vlastivědné muzeum Olomouc

Př. č.: 896/64, Inv č.: A109886, A110265, A110988–A110989, A111388,
A112266

Popis nálezů:

Polykulturní sídliště nacházející se jižně od obce v místech dnešní drůbežárny bylo zkoumáno ve čtyřech sezónách mezi lety 1937 a 1941. Sídliště s několika polozemnicemi z doby laténské bylo doplněno několika objekty kultury s lineární keramikou či jordanovské skupiny a dvěma jámami vyplněnými keramikou KZP.

Literatura:

Schirmeisen, K. 1940: Vorzeitliche Siedlungen bei Pirnik nächst Mähr. Neustadt, In: Verhandlungen des Naturforschenden Vereines in Brünn, 71, 122.

Trnáčková, Z. 1965: Archeologická sbírka bývalého městského muzea v Uničově. In: Archeologické rozhledy XV. 74–87.

7.1.3 Lokalita/ Trat': Lazce „U staré matky“

Uložení nálezů: Vlastivědné muzeum Olomouc

Př. č.: 964/64, Inv č.: A117671–A117686, A117226–A117228

Popis nálezů:

Výkopové práce na polykulturní lokalitě v Lazcích byly prováděny v září roku 1932. Jedná se o rozsáhlé sídliště kultury nálevkovitých pohárů. Jeden z objektů obsahoval střepy keramiky KZP.

Literatura:

Trnáčková, Z. 1963: Sídliště s Jevišovickou kulturou. In: Archeologické rozhledy XV, 74–87.

Trnáčková, Z. 1965: Archeologická sbírka bývalého městského muzea v Uničově. In: Archeologické rozhledy XV. 74–87.

Schirmeisen, K. 1932: Verhandlungen des Naturforschenden Vereins in Brünn 63, 131.

7.1.4 Lokalita/ Trať: Nová Dědina „U Valchy“

Uložení nálezů: Vlastivědné muzeum Olomouc,

Př. č.: 1000/64, Inv. č.: A121227, A121909

Popis nálezů:

Při polních pracích na poli zemědělce Klosse jihozápadně od Nové Dědiny bylo na jaře 1932 vyoráno větší množství keramických střepů a několik bronzových předmětů. Po sesbírání předmětů z povrchu pole byl proveden uničovskými muzejníky archeologický výzkum, který odhalil polykulturní sídliště ležící na mírné terénní vlně. Stěžejní zde bylo osídlení doby bronzové a starší doby železné, ale prozkoumány byly i objekty náležící starším kulturám. Ve výplni objektů byly nalezeny i střepy z mís a zdobených pohárů KZP.

Literatura:

Trnáčková, Z. 1965: Archeologická sbírka bývalého městského muzea v Uničově. In: Archeologické rozhledy XV, 74–87.

Schirmeisen, K. 1933: Beitragezur Vorgeschichte des Mährisch Neustadter Gebietes, In: Verhandlungen des NaturforschendenVerein in Brünn, 64, 122.

7.1.5 Lokalita/ trať: Želechovice „Severně od obce“

Uložení nálezů: Vlastivědné muzeum Olomouc

Př. č.: 867/64, Inv č.: A129407

Př. č.: 871/64, Inv. č.: A130988–A131008

Př. č.: 876/64, Inv č.: A132097–A132098

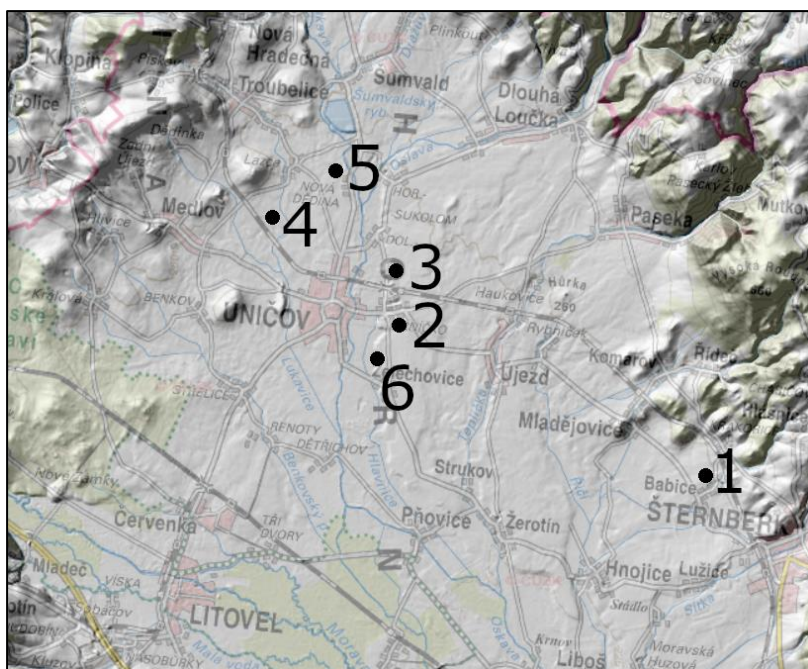
Popis nálezů:

V roce 1936 byla archeology prozkoumána kruhovitá kulturní jáma, jejíž vrchní průměr činil 2,3 m a v 60 cm byla zúžena na 1,4 m. Poté měla kolmé stěny, jež dosahovaly do hloubky 2 m. V hloubce 1,7 m byly na východní straně vytvořeny 2 lavice. Ve výplni se nacházelo poměrně velké množství dřevěného uhlí. Přítomná keramika datovala objekt do doby pozdního eneolitu, a to do KZP. Bylo zde několik střepů zdobených zvoncovitých pohárů, nezdobený džbánec, střepy větších hrnců, z nichž některé měly pod okrajem 4 podlouhlé pupky či zdobení důlky a vroubkováním. Dále zde byl nalezen přeslen a 3 pazourkové čepele.

Literatura:

Trnáčková, Z. 1965: Archeologická sbírka bývalého městského muzea v Uničově. In: Archeologické rozhledy XV. 74–87.

Schirmeisen, K. 1934: Vorgeschichtsfunde von Zielchowitz, Eine Wohnungrubem mit Glockbeherkeramik. In: Verhandlungen des Naturforschenden Vereines in Brünn. 65, 156–158.

Popis mapy:

1. Babice „Dlouhá“
2. Brničko „Gartenanger“
3. Dolní Sukolom „Cihelna“
4. Lazce „U staré matky“
5. Nová Dědina „U valchy“
6. Želechovice „Severně od obce“

Mapa 2: Výřez z mapy lokalit KZP na Uničovsku včetně Babic u Šternberka (Geoportál ČUZK [online] [cit. 16. 7. 2019], Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/dmr/?extent=-580168.411759,-1112268.153459,-531010.142897,-1090217.34145,102067>).

8 Závěr

Pohřebiště KZP v dolnosukolomské cihelně je nejsevernější pohřebiště KZP v rámci Moravy a přesto, že bylo prozkoumáno již před mnoha desítkami let, informace o něm a jeho nálezech byly doposud v odborné literatuře zmiňovány jen sporadicky. Tato práce by měla sloužit jako výchozí bod pro další začlenění tohoto pohřebiště mezi ostatní moravské lokality v odborné literatuře, kde jí právem náleží místo.

KZP je fenoménem, který svým nebývalým územním rozsahem a pevně ritualizovaným přístupem k tělům zemřelých neustále překvapuje a jen těžko si lze představit skutečnou podobu společnosti, jež tvořila materiální kulturu, jejíž odraz se nám zachoval. Vše, co máme k dispozici, je jistě jen nepatrným náznakem toho, co bychom museli znát, abychom dostali alespoň přibližnou představu o tom, jak tato společnost fungovala a jak vypadalo osídlení KZP v tomto koutě Moravy. Je možné, že se s postupem času zmíněná situace díky dalším poznatkůmlepší, ale prozatím je vše zahaleno nejasnostmi. Není zřejmé ani jakou spojitost mají zdejší sídlištní nálezy s hroby KZP prozkoumanými na stejné lokalitě, ale vzhledem k vysoké koncentraci bohatě zdobených střepů zvoncovitých pohárů je možné, že pocházejí ze staršího chronologického stupně, a pohřebiště tak časově předchází. Mezi keramickými předměty uloženými na dně hrobů totiž dominuje nezdobená keramika, která hroby datuje do mladšího periodického stupně.

Kamenná industrie nalezená ve dvou ze třinácti hrobů nám dokládá i zde přítomnost fenoménu lukostřelby, jež je pro KZP typická. Broušená nátepní destička a štípaná šipka však nebyly nalezeny v jednom hrobě, kde by společně tvořily kompletní výbavu lukostřelce, ale nacházely se odděleně, čímž plní jen symbolickou funkci. Kdo byli lidé uloženi na tomto pohřebišti a jak zemřeli, by nám mohly přiblížit antropologické analýzy. Kosterní pozůstatky těl v hrobech jsou sice natolik zničené rozkladem, že se z velké části zachovaly jen ve fragmentární podobě, přesto by v budoucnu jejich odborná zkoumání antropology mohla přinést užitečné poznatky o pohlavním či věkovém složení populace obývající tento region v pozdním eneolitu.

9 Použitá literatura

- Bureš, V.* 2015: Lučištnická praxe u kultury zvoncovitých pohárů: experimentální studie. [Diplomová práce]. Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni.
- Dvořák, P.* 1993: Lid se zvoncovitými poháry, in: Podborský, V. (ed.): Pravěké dějiny Moravy, Vlastivěda moravská, Brno, 218–230.
- Dvořák, P. – Ondráček, J. – Matějčková, A.* 2005: Siedlungen der Glockenbecherkultur. In Mähren. Katalog der Funde. Pravěk NŘ, Supplementum 15, Brno.
- Habásková, A.* 2016: Analýza keramiky KZP z pohřebišť Hoštice, Ivanovice a Tvoříhráz na základě společenských vztahů. [Diplomová práce]. Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové.
- Hlava, M.* 2013: Dějiny archeologického výzkumu, in: Konečný, K. (ed.): Uničov, historie moravského města. Uničov, 543–552.
- Hlubek, L. – Šlězár, P.* 2014: Doklady zpracování železa v raném středověku na území Uničovska a Litovelska. *Archaeologia historica* 39, 588–589.
- Kalábková, P.* 2013: Prehistorické období, in: Konečný, K. (ed.): Uničov, historie moravského města. Uničov, 19–34.
- Turek, J.* 2008: Kultura zvoncovitých pohárů, in: Neustupný, E. (ed.): Archeologie pravěkých Čech, 4. Praha, 147–170.
- Olivík, J.* 2009: Silicitové šipky a nátepní destičky – jejich typologie a postavení v pohřebním ritu kultury zvoncovitých pohárů na Moravě. [Diplomová práce] Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.
- Peška, J.* 2013: Morava na konci Eneolitu. Brno.
- Peška a kol.* 2014: Moderní výzkum eneolitického mohylníku v Dřevohostickém lese na východní Moravě, prvotní dosažené výsledky. *Ročenka archeologického centra* 2013, 110–132.
- Schirmeisen, K.* 1943: 15 Jahre Vorgeschichtsforschung in Mähr. Neustadtes Gebiet, *Zeitschrift des Mährischen Landesmuseums Neue Folge* 3, 90–150.
- Trnáčková, Z.* 1963: Archeologická sbírka bývalého Městského muzea v Uničově. *Archeologické rozhledy* XV, 74–87.

Turek, J. 2006: Období zvoncovitých pohárů v Evropě. *Archeologie ve středních Čechách* 10, 275–368.

Tůmová, Š. 2008: Život člověka kultury zvoncovitých pohárů na Moravě. [Diplomová práce] Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity.

Zapletal, J. 2013: Přírodní podmínky v minulosti. In: K. Konečný (*ed.*), *Historie moravského města, Uničov*, 13–18.

9.1 Použité internetové zdroje:

Geoportál ČUZK [online] [cit. 16. 7. 2019]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/dmr/?extent=-580168.411759,-1112268.153459,-531010.142897,-1090217.34145,102067>.

Státní archeologický seznam České republiky [online] [cit. 30. 7. 2019]. Dostupné z: http://isad.npu.cz/tms/arch_public/index.php?clie.

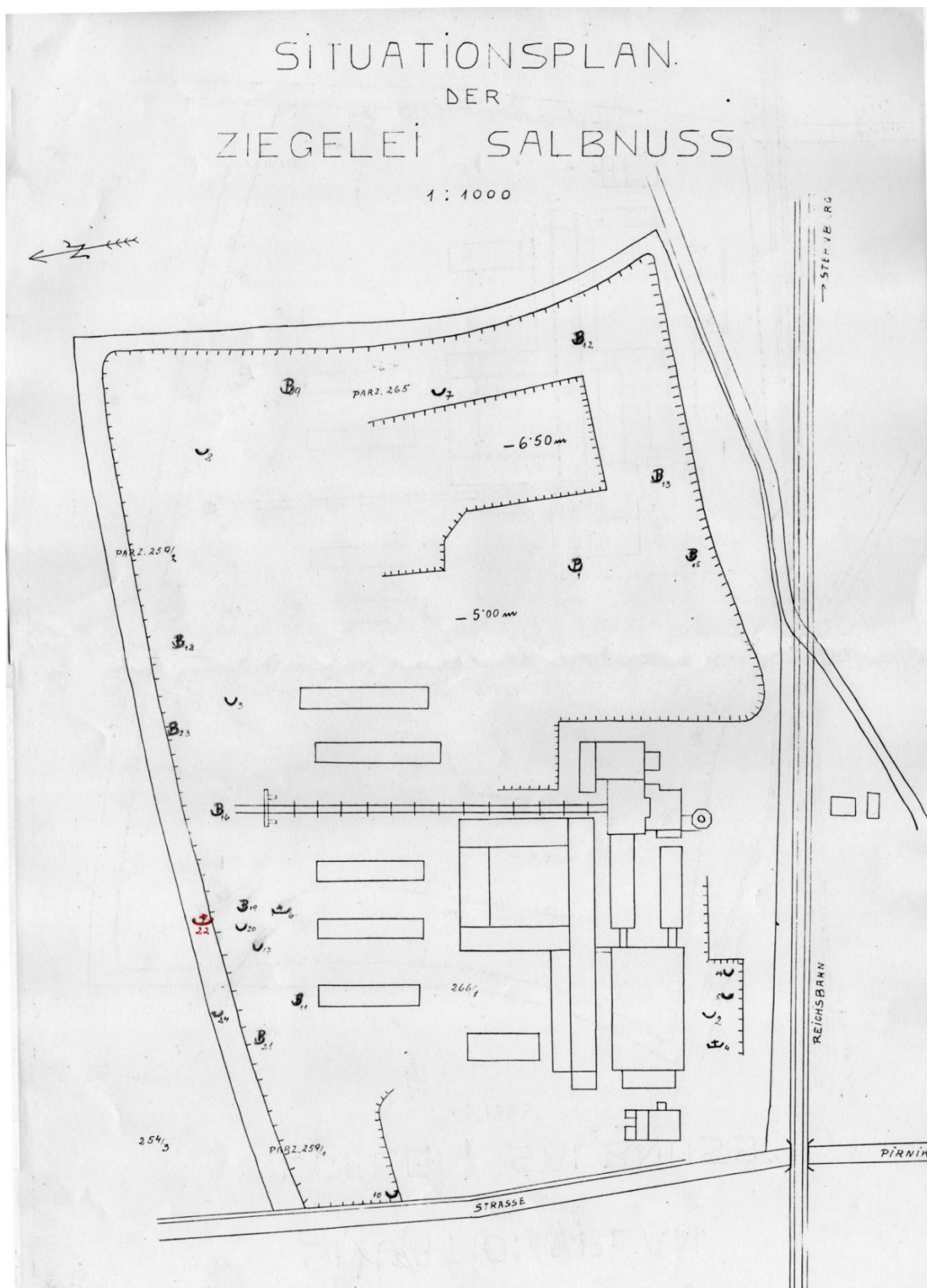
9.2 Seznam archivního materiálu

1. Seznam nálezů na lokalitě Dolní Sukolom „cihelna“
- 2.–5. písemná zpráva o nálezu hrobů č. 1 a 2, se shrnutím předchozích nálezů
- 6.–9. písemná zpráva o nálezů hrobů č. 1 a 2
10. článek o hrobu č. 1, interpretující jej jako dvojhrob matky s dítětem
- 11.–13. písemná zpráva o nálezu hrobů č. 3 a 4
14. přepis novinového článku popisujícího nález hrobů č. 3 a 4
- 15.–16. písemná zpráva o nálezu hrobu č. 5
17. písemná zpráva o nálezu hrobu č. 6
18. písemná zpráva o nálezu hrobu č. 7
- 19.–20. český překlad písemné zprávy o nálezu hrobů č. 8 a 9
- 21.–22. německý originál zprávy o nálezu hrobů č. 8 a 9
- 23.–25. zpráva popisující hroby č. 10–12 a nálezy v nich uložené včetně fotografií nádob
- 26.–29. písemná zpráva o výzkumu hrobů č. 10–12
- 30.–31. přepis českého překladu zprávy o výzkumu neznámého objektu a hrobů č. 8–9
32. zpráva pracovníka Státního archeologického ústavu v Brně o situaci na lokalitě
33. zpráva o nálezu hrobu č. 13
34. přepis článku zmiňujícího se o výzkumu na lokalitě, který vyšel v *Archeologických rozhledech*
35. zpráva místního národního výboru v Uničově Státnímu archeologickému ústavu v Brně o výzkumu v Dolní Sukolomi

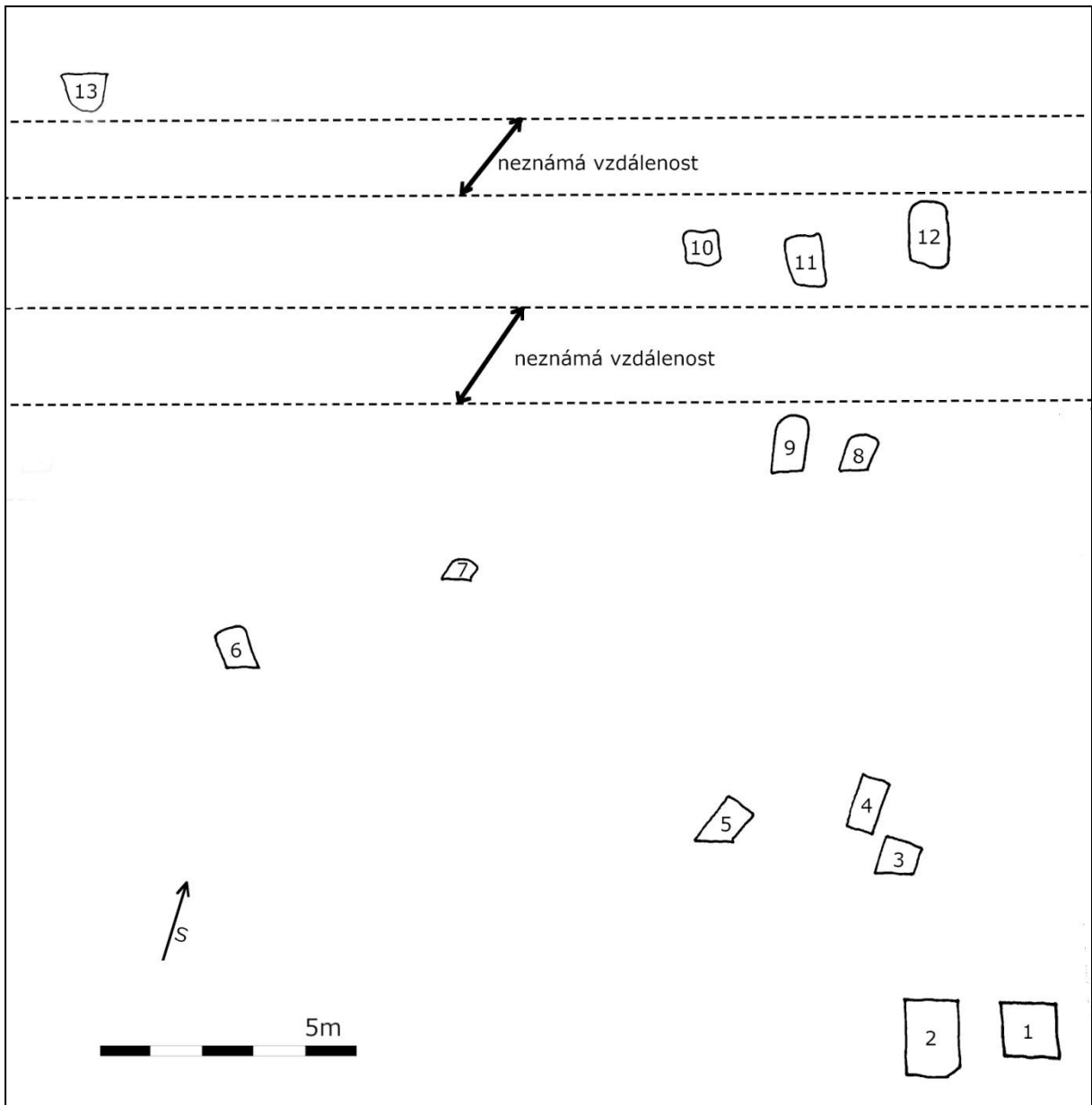
- 36.–37. zpráva o výzkumu neznámého objektu KZP s českým překladem
38. dobové novinové články zmiňující se o nálezech KZP v Dolní Sukolomi
- 39.–42. korespondence uničovského muzea a úřadu pro pravěk v Opavě zmiňující se o nálezech v Dolní Sukolomi
43. kresebná dokumentace hrobu č. 1
44. nákres profilů hrobů č. 1 a 2
45. kresebná dokumentace hrobu č. 2
46. plán plochy výzkumu s hroby č. 1 a 2
47. kresebná dokumentace hrobu č. 3
48. nákres a profil hrobu č. 3
49. kresebná dokumentace hrobu č. 4
50. plán plochy výzkumu s hroby č. 1–4
51. kresebná dokumentace hrobu č. 5
52. plán plochy výzkumu s hroby č. 1–5
53. kresebná dokumentace hrobu č. 6 s nákresem profilu
54. nákres hrobu č. 6 s kulturními objekty v bezprostřední blízkosti
55. kresebná dokumentace hrobu č. 7 s nákresem profilu
56. kresebná dokumentace hrobu č. 8
57. kresebná dokumentace hrobu č. 9
58. nákres hrobů č. 8 a 9 s kulturními objekty v bezprostřední blízkosti
59. kresebná dokumentace hrobů č. 10 a 11
60. kresebná dokumentace hrobu č. 12
61. plán plochy výzkumu s hroby č. 10–12
62. kresebná dokumentace hrobu č. 13 s nákresem nalezeného zvoncovitého poháru
63. kresebná dokumentace sídlištních objektů KZP
64. fotografická dokumentace hrobu č. 1
65. fotografická dokumentace hrobu č. 1
66. fotografická dokumentace hrobu č. 2
67. fotografická dokumentace hrobu č. 4
68. fotografická dokumentace hrobu č. 5
69. fotografická dokumentace hrobu č. 5
70. fotografická dokumentace hrobu č. 8
71. fotografická dokumentace hrobu č. 8
72. fotografická dokumentace hrobu č. 8 (v popředí) a hrobu č. 9

73. fotografická dokumentace hrobu č. 9
74. fotografie odebraného bloku hlíny s kostrou z hrobu č. 9 před jeho rozebráním
75. karta s vlepenými fotografiemi z původní evidence uničovského muzea; na horním snímku Mizzi Manethová první žena zleva; na druhé fotografii sedí v popředí, za ní stojí uničovský starosta Kunerth
- 76.–78. fotografie archeologů při práci
79. fotografie severní stěny cihelny s tmavým flekem řezu jednoho z hrobů u ruky dělníka
- 80.–86. fotografie z 16. dubna 1943, kdy se na výzkum hrobů č. 1 a 2 dostavila delegace v čele s uničovským starostou Antonem Kunerthem a zemským radou Imhofem
- 87.–88. fotografie pracovního týmu včetně Mizzi Manethové
- 89.–90. tvorba fotografické dokumentace
- 91.–92. skupina archeologů včetně Karla Schirmeisena a Mizzi Manethové
93. fotografie bagru těžícího hlínu v dolnosukolomské cihelně
94. dokumentace zničených sídlištních objektů KZP
95. kresebná dokumentace sídlištního objektu KZP, profil a půdorys

10 Katalogová část

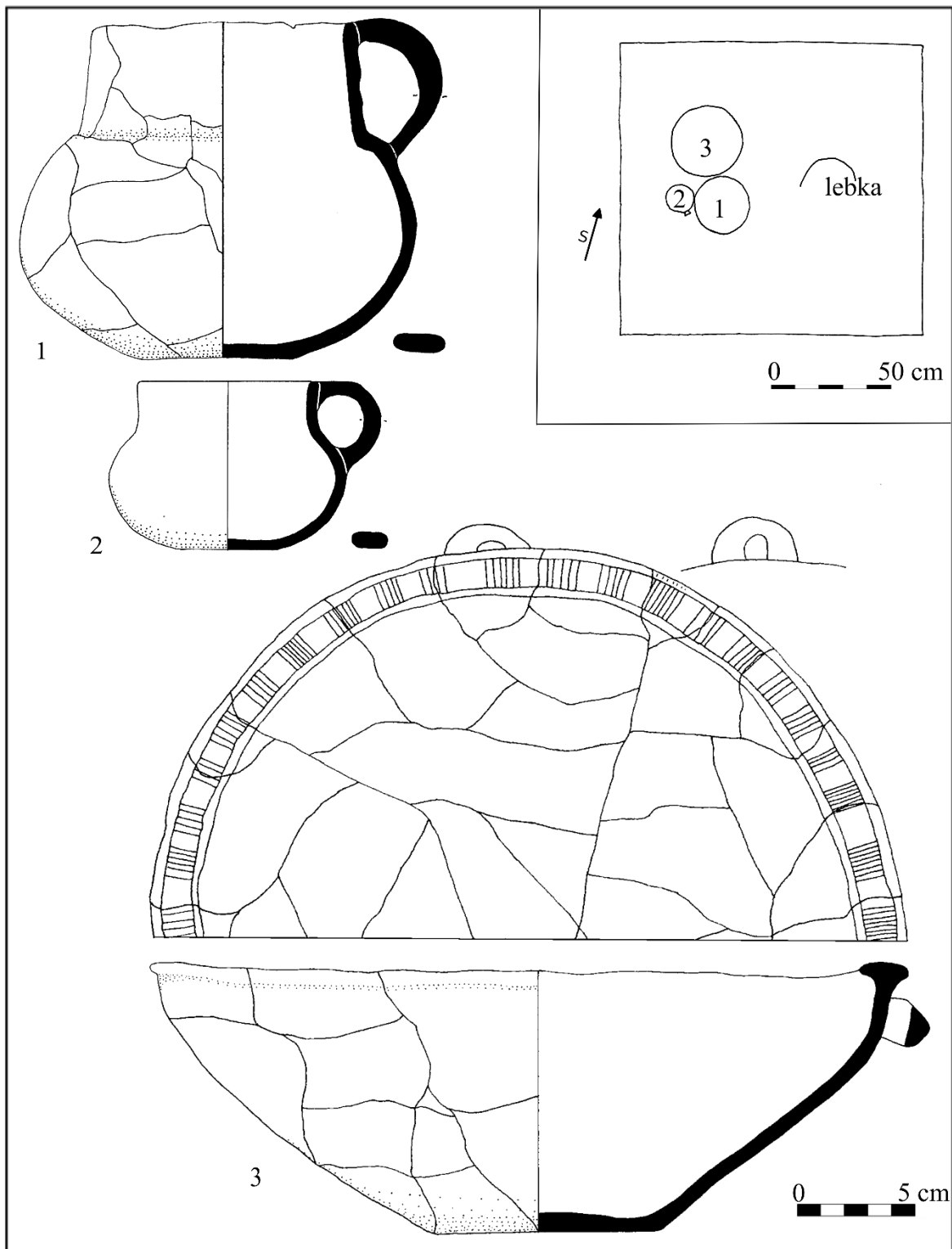
Plán 1: Dolní Sukolom, celkový plán cihelny–pohřebiště KZP pod číslem 22 zvýrazněno červeně.

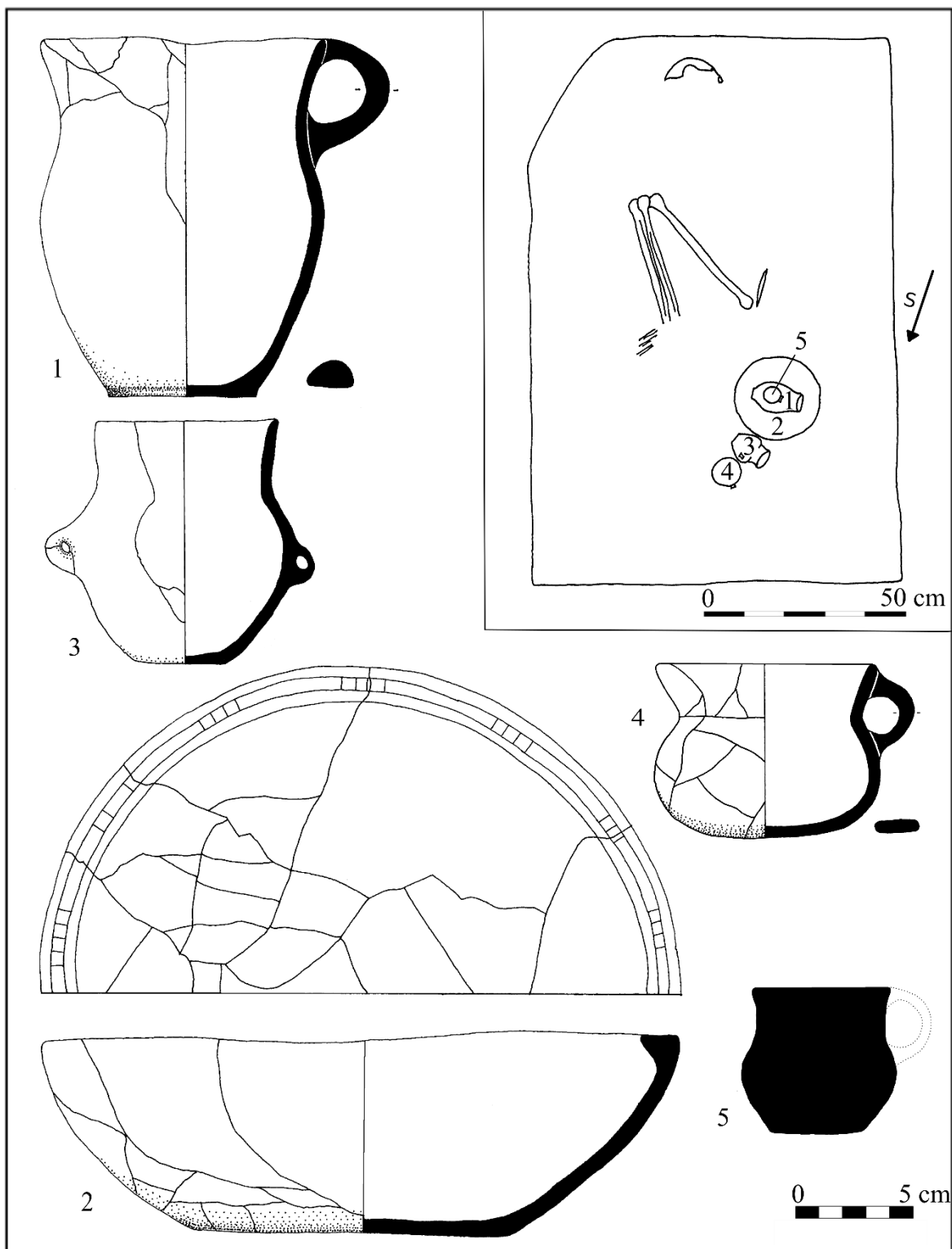
Plán 2: Dolní Sukolom, naleziště 22, pokus o prostorovou identifikaci nálezů jednotlivých hrobových jam.

10.1 Popis keramických nálezů

10.2 Obrazová dokumentace hrobů a artefaktů

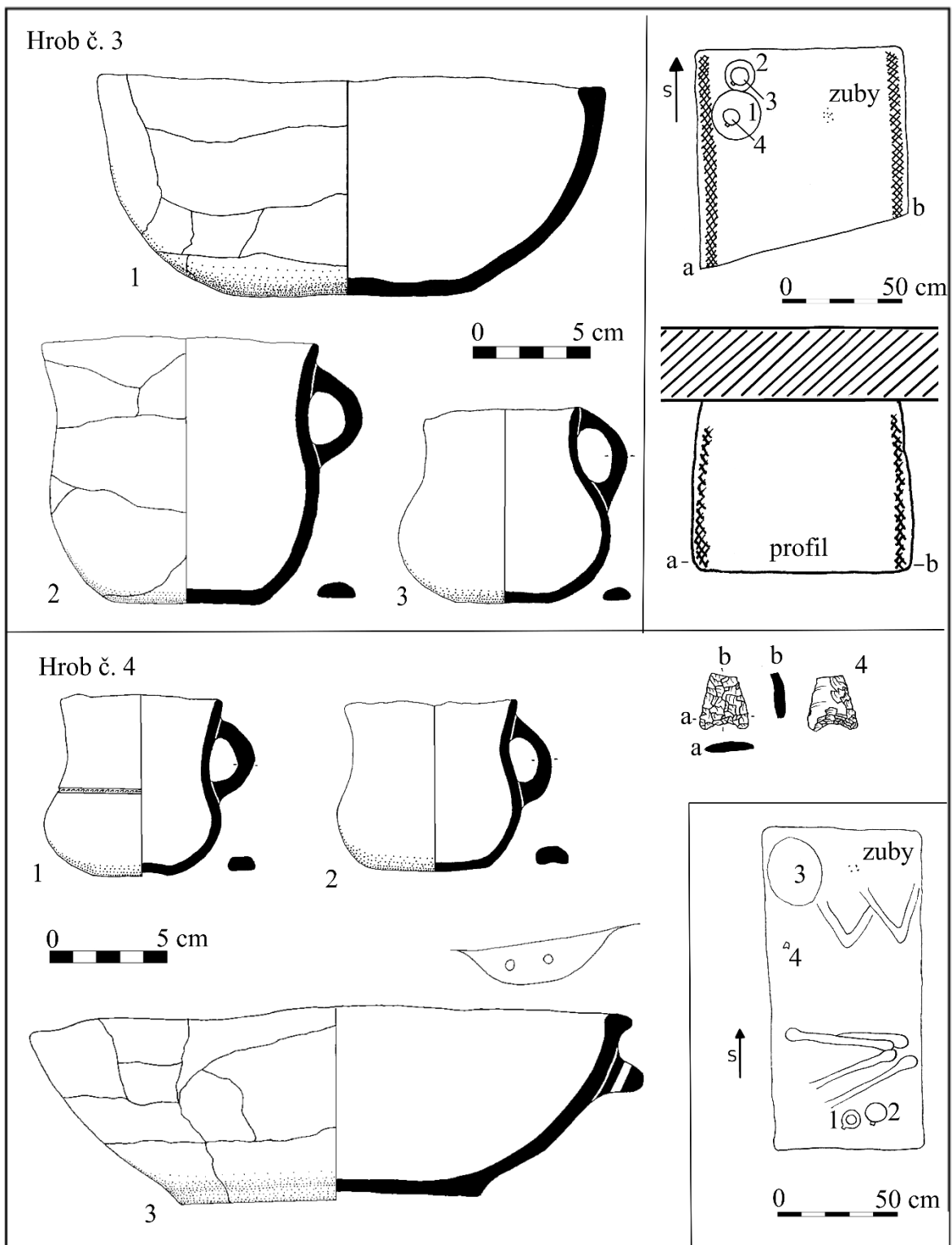

obr. 1: Dolní Sukolom, terénní nálezová situace a výbava hrobu č. 1

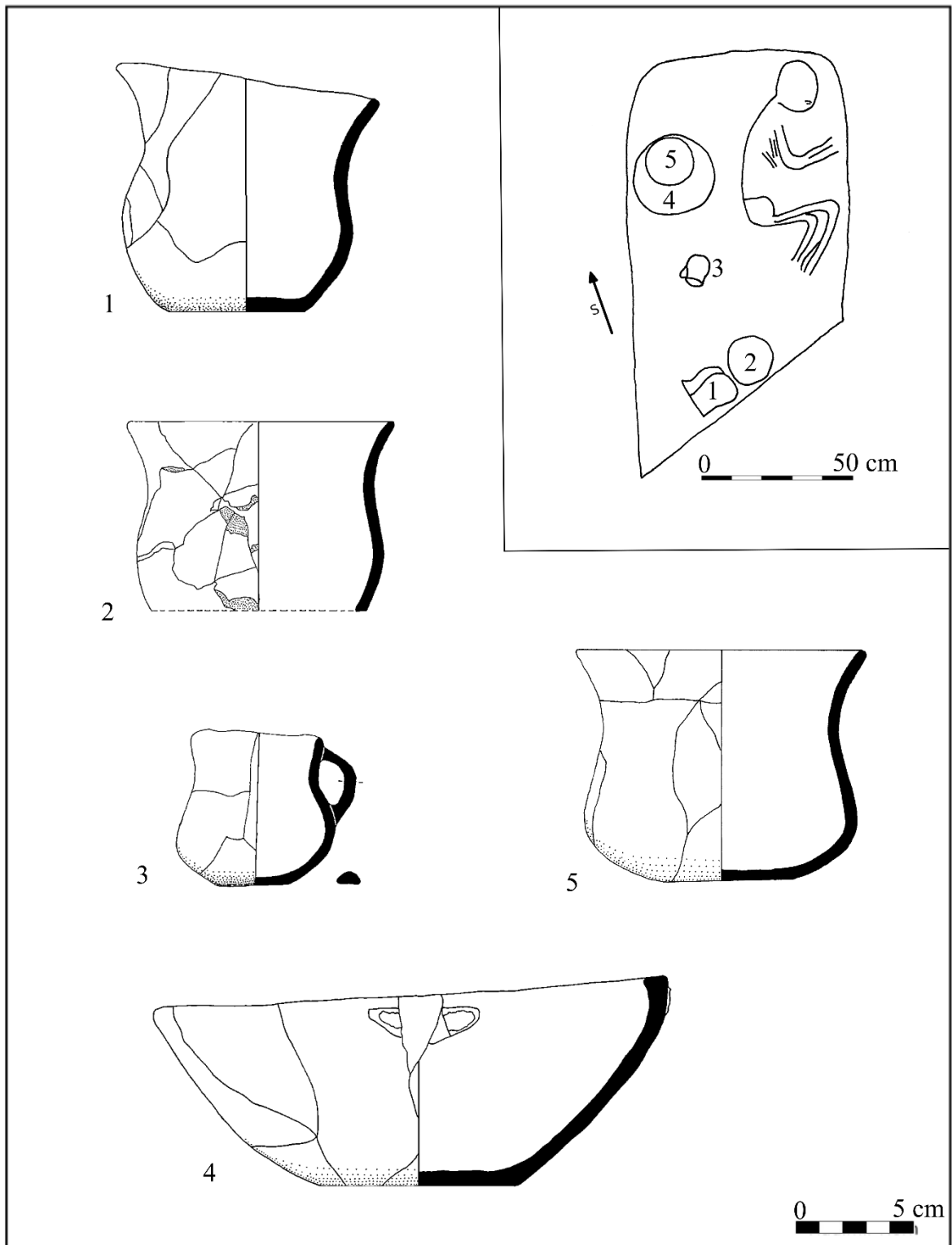

obr. 2: Dolní Sukolom, terénní nálezová situace a výbava hrobu č. 2, nádoba č. 5 chybí ve sbírkovém inventáři (tvar odvozen z dobových fotografií)

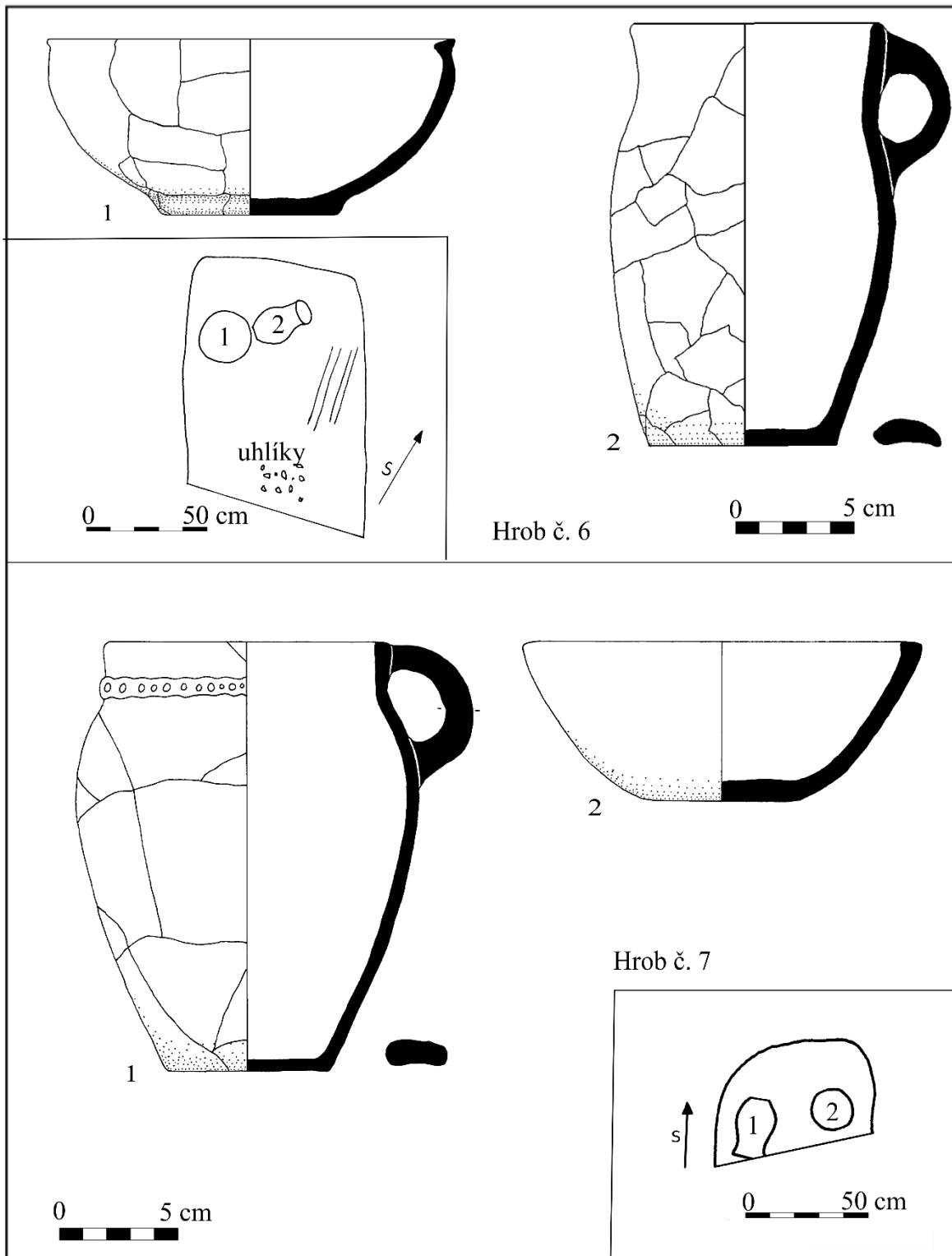

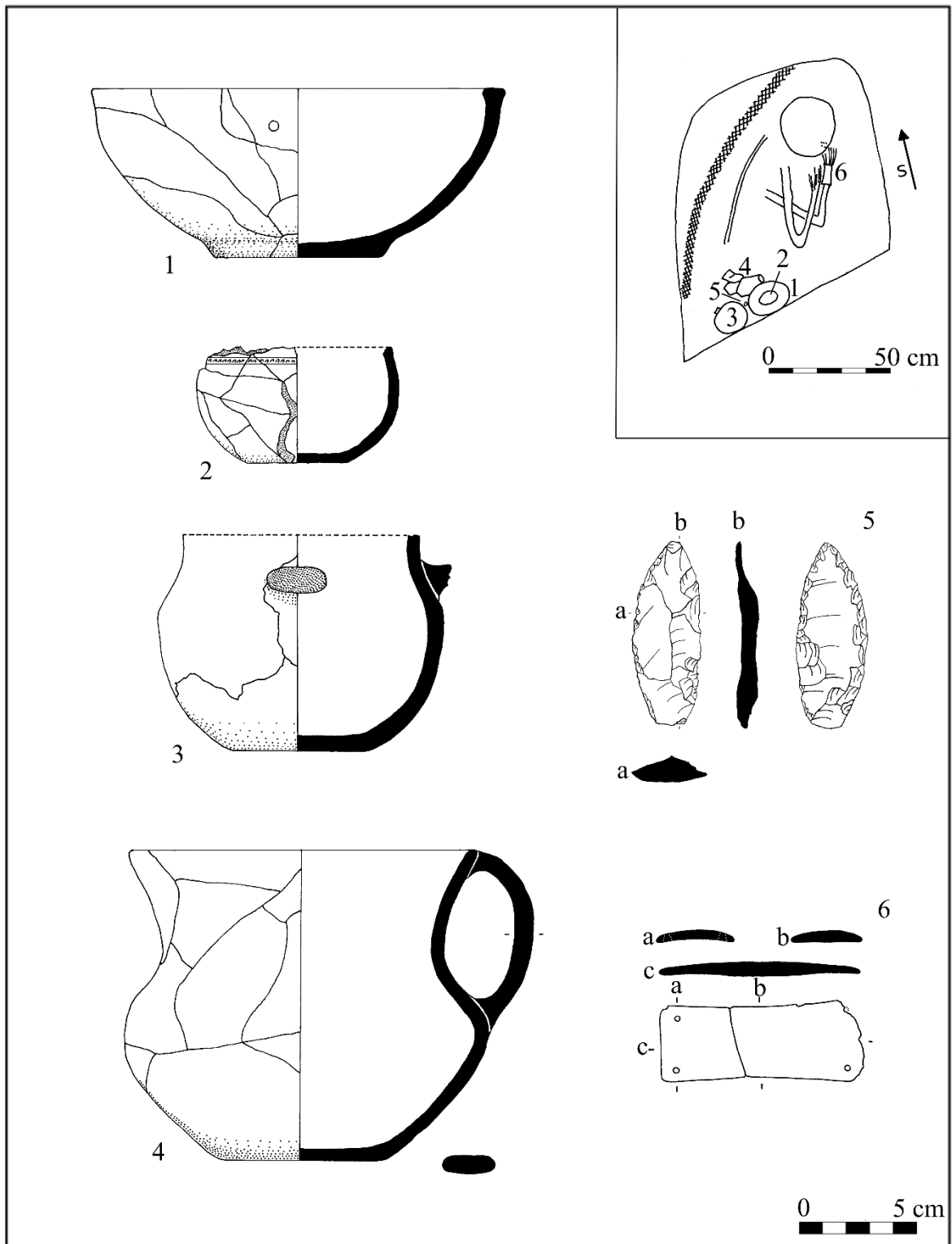
obr. 3: Dolní Sukolom, terénní nálezová situace a obsah hrobů č. 3 a 4, nádoba 4 v hrobu č. 3 ve sbírkovém inventáři chybí.

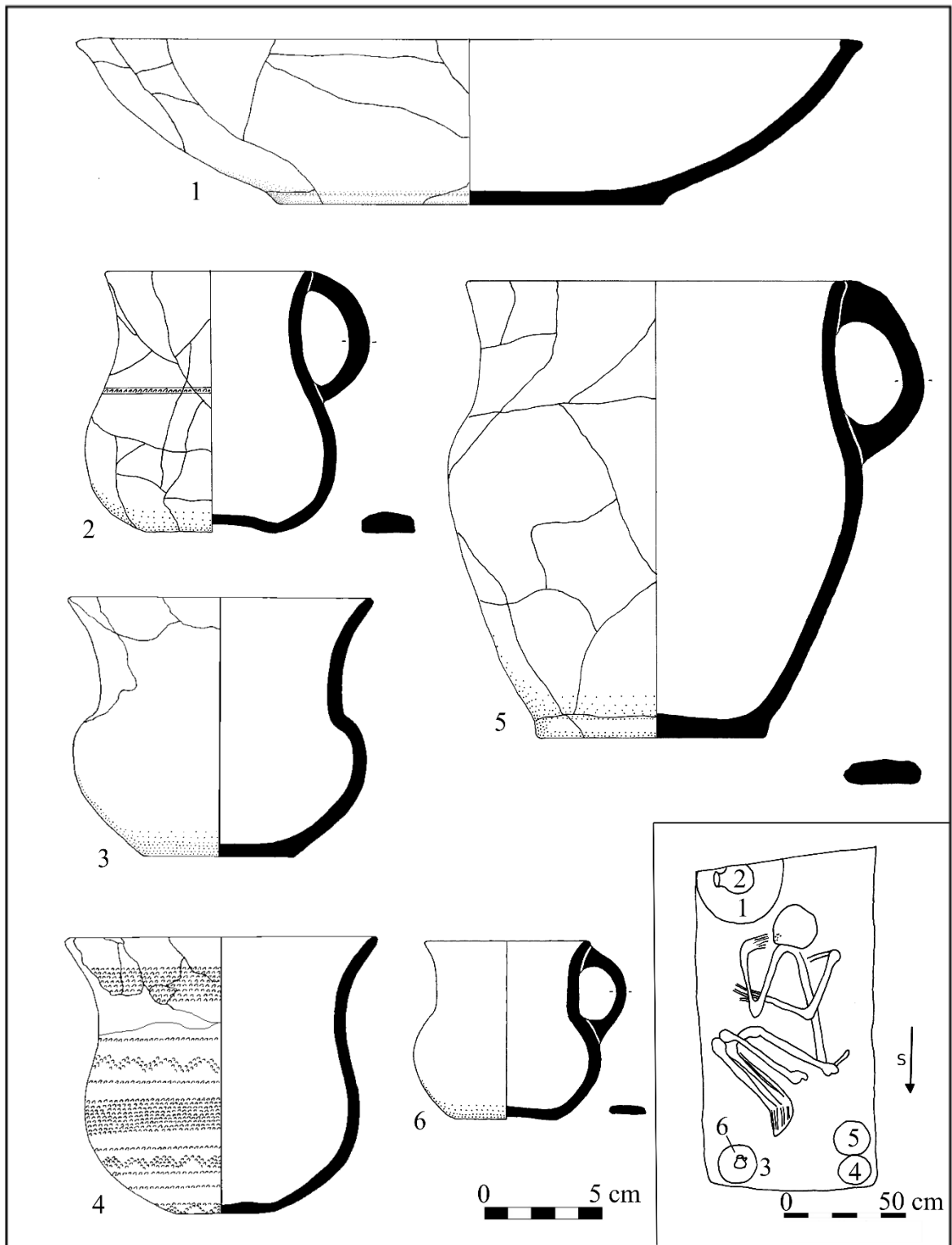
obr. 4: Dolní Sukolom, terénní nálezová dokumentace a obsah hrobu č. 5

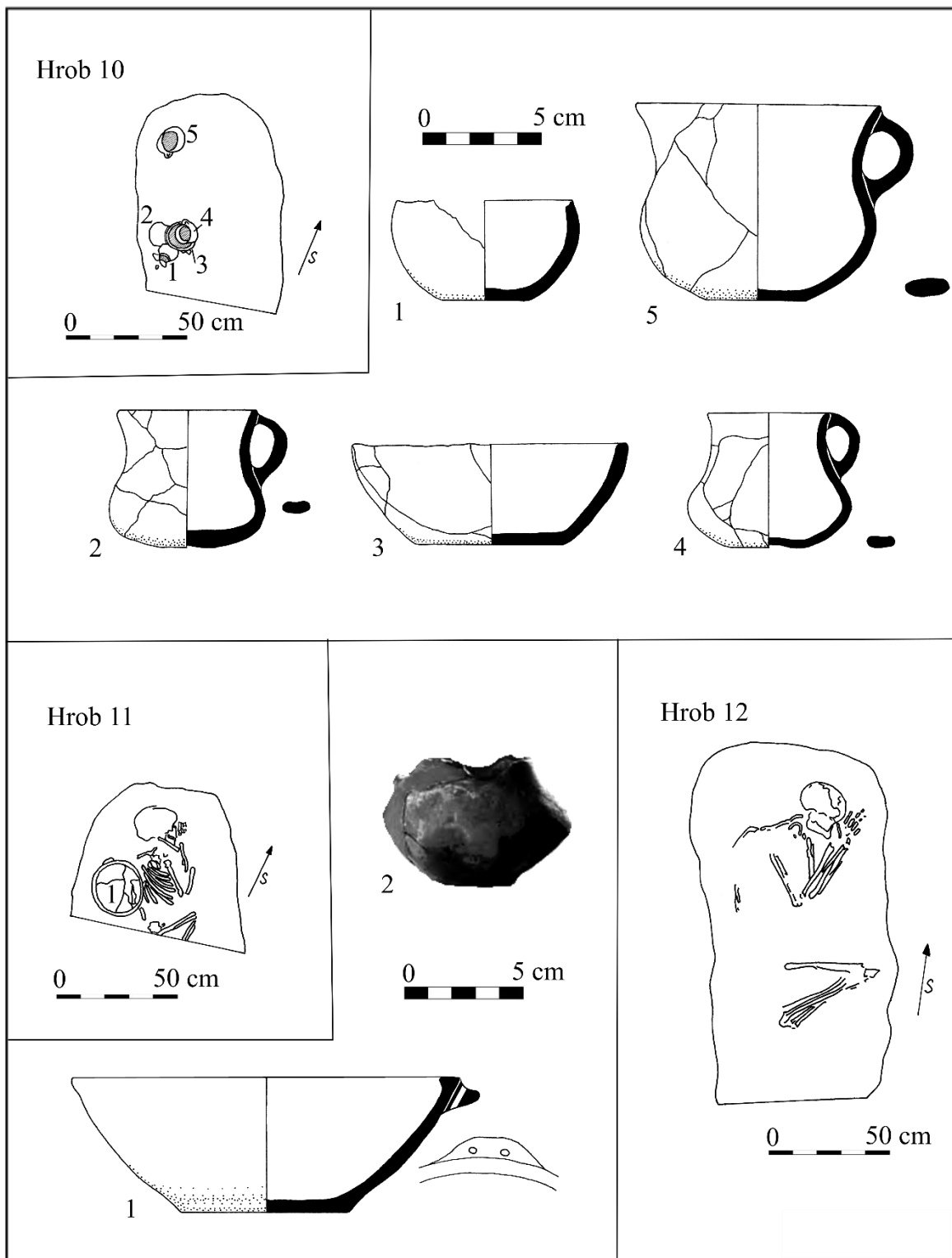
obr. 5: Dolní Sukolom, terénní nálezová dokumentace a obsah hrobu č. 6 a 7

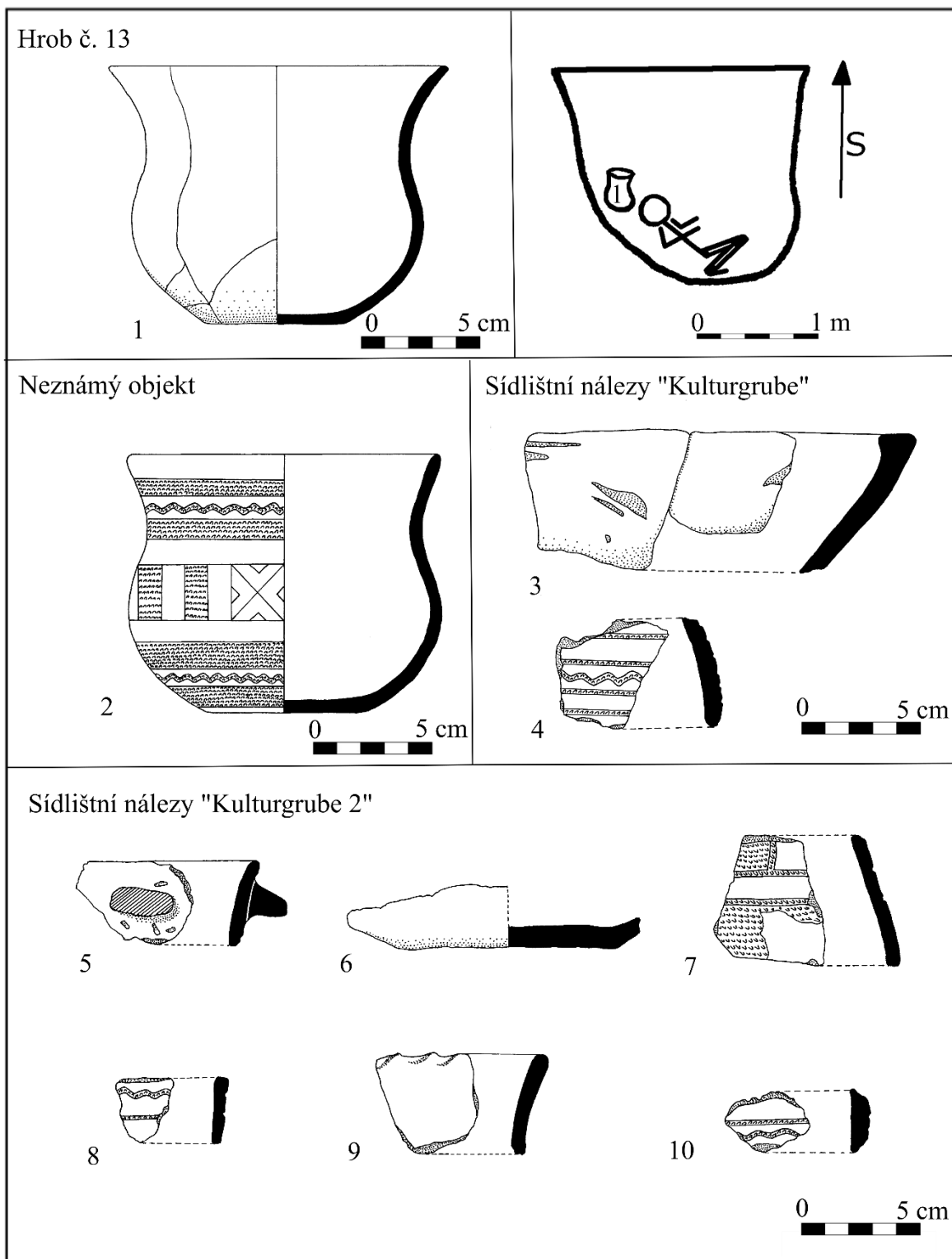
obr. 6: Dolní Sukolom, terénní nálezová dokumentace a obsah hrobu č. 8

obr. 7: Dolní Sukolom, terénní nálezová dokumentace a obsah hrobu č. 9

obr. 8: Dolní Sukolom, terénní nálezová dokumentace a výbava hrobů 10, 11, 12; nádoba 2 u hrobu č. 11 chybí ve sbírkovém inventáři (zachycena na fotografii)

obr. 9: Dolní Sukolom, terénní nálezová situace a výbava hrobu č. 13 (nádobu 1);
 nádoba 2: zvoncovitý pohár z neznámého objektu z roku 1929,
 střepy 3-10: výběr keramického materiálu ze sídlištních objektů na lokalitě

10.3 Archivní materiál

F u n d s t e l l e n in der Salbnusser Ziegelei.

- Fundstelle 1 Mammutbackenzahn, gefunden am 1.10.1926 v. Arbeiter Dittrich.
- " 2 Flaschenartiges Gefäss mit Asche. /Aussage d. Vw. Hlubinka /.
- " 3 Kulturgrube mit Steinbeil und Feuersteinklinge. Gef. 10.1.1930
v. Ziegeleiarbeiter Duschek.
- " 4 Menschenskelett. /Aussage d. Maschinenmeisters Tabery /.
- " 5 Trichtergrube der Jordansmühler Kultur. Gef. ^{25.4.1930} 22.4.1930.
- " 6 Kulturgrube mit Glockenbecherkeramik. Gefund. 1.7.1931. ^{+ 26.12.1929}
- " 7 Fundarme Trichtergrube. Gef. 19.9.1931.
- " 8 Kulturgrube mit Steinbeil. Gef. 23.5.1932.
- " 9 Bearbeiteter Knochen, gefunden am 11.7.1932 in der
weissen Sandschichte v. Maschinenmeister Tabery.
- " 10 Kulturgrube mit germanischer Keramik. Gef. 27.5. 1933.
- " 11 2 Knochen, gefunden im Löss/ 3m tief/ 24.9.1933.
- " 12 1 Knochenbruchstück, gef. im Löss /3 m tief/ 3.5. 1937.
- " 13 3 Knochenbruchstücke, gef. im Löss /3-4m tief/ 2.8.1937.
- " 14 Trichtergrube mit Jordansmühler Keramik. Gef. 3.5. 1937
- " 15 4 Pferde Zähne, gef. im Löss, 8.8. 1938.
- " 16 Unterkiefer v. Nashorn, gef. im Löss/ 2.20 tief/, 12.5.1940.
- " 17 Kulturgrube, leer. 7.8.1940.
- " 18 Knochenbruchstücke. 5.9. 1940.
- " 19 Zahn /Nashorn/ 5.6.1941 /Milchzahn/
- " 20 Kulturgrube, leer. 6.6.1941.
- " 21 2 Knochenbruchstücke, 3 m Tiefe . 14.7.1942.
- " 22 2 Hohergräber der Glockenbecherkultur. 14.-17.4.1943.
- " 23 Altsteinztl. Tierknochen 27.5.1943.

Anlage 1.

Betrifft: S a l b n u s s ,
Kreis Sternberg,
Messtischblatt 4058/4

Fundplatz 3,
Stelle 22.

F u n d b e r i c h t .

14.-17. April 1943.

Am 29. Dezember 1929 überbrachte Maschinenmeister Tabery aus der Salbnusser Ziegelei, Besitzer Ing. Herbert Vodička, Mährisch Neustadt, dem Museum den unteren Teil eines Glockenbeckers, der beim Lehmschachten gefunden worden war. Nach seiner Aussage wurde an der Nordwand der Ziegelei eine Kulturgrube angeschnitten, aus deren schwarz-fettigem Inhalt das Gefäß stammen sollte. Die Grube war bereits abgestürzt und mit gelbem Lösslehm überschüttet. Erst im Jahre 1931 war der auf dem Grubeninhalt lagernde Lehm von den Ziegeleiarbeitern soweit aufgearbeitet, dass eine Untersuchung der schwarzen Kulturerde aus der abgestürzten Grube möglich war. Zu meiner Freude fand ich noch 2 Randstücke zu dem mir vor 2 Jahren übergebenen Glockenbecher, sodass das Gefäß jetzt vollständig ergänzt werden konnte. Von der schwarzen fettigen Erde nahm ich auch eine Probe in das Museum mit. Von Knochen war keine Spur zu entdecken. Nach den Aussagen der Ziegelarbeiter wurden in derselben Richtung, immer nach Norden hin, solche schwarze Gruben angeschnitten, die fast immer von gleichem Ausmasse /Tiefe 1m- 1.20, Breite 1.00 -1.20m / waren. Sie bezeichneten diese Stelle als den „schwarzen Gang“. Wir wussten nicht, ob es sich bei diesen Gruben um Gräber oder Siedlungsgruben handelte.

Am 14. April 1943 wurden wieder an derselben Stelle angeschnittene Kulturgruben gemeldet. Ich begab mich sofort mit meiner Gehilfin Frau Bria dorthin um die neue Fundstelle zu besichtigen. An der Nordwand der Ziegelei, die vom Bagger abgearbeitet wurde, waren 2 frisch angeschnittene Kulturgruben zu sehen, die sich, weil das Erdreich noch feucht war, ziemlich scharf von der Umgebung abhoben. Am Grund der einen Grube /Grab 1 / bemerkte man kleine Knochensplitter, wie von einem Leichenbrand herrührend. So war ich sicher, dass es sich nicht um vollständig leere Gruben handelte, sondern um solche von vorgeschichtlicher Bedeutung.

Ich schickte sofort um einen Fotografen, der auch zur Stelle war und von der Wand eine Lichtbildaufnahme anfertigte. Ich zeichnete auch die beiden Gruben, die fast wieder die Ausmasse der früher von den Arbeitern beobachteten besaßen. Grube 1 Tiefe und Breite 1.20m, Grube 2 Tiefe 1.50, Breite 1.20m. Lichtbild und Zeichnung in der Anlage.

Für den nächsten Tag /15. April/ wurden mir vom Herrn Bürgermeister 2 Arbeiter für diese Rettungsgrabung zur Verfügung gestellt. An dem zwischen den Parzellen Nr. 254/3 und 259/1 liegenden Feldrain wurde von der von Pirnik nach Salbnuss führenden Strasse 96m gemessen. Von diesem Punkt aus wurde 6m südlich ein mit der Parzellengrenze parallellaufender Probegraben gezogen, um die angeschnittenen Gruben vom Norden her zu erfassen. Die 30cm starke Humusschichte über den Gruben war schon vor längerer Zeit abgetragen worden und so war die Fläche darunter schon so gut ausgetrocknet, dass keine Bodenverfärbung von oben zu sehen war. Beim 3. Spatenstich tief bemerkten wir, dass sich an der südlichen Seitenwand des Grabens dunkle Flecken zeigten. Wir hatten die Nordgrenze der Gruben angeschnitten. Nachher wurden auch die Ost- und Westgrenze der Gruben sichergestellt und dann die Umgebung der Gruben in einer Länge von 10 Metern und 1.60m Breite bis auf 80cm Tiefe nach weiterer Kulturerde durchsucht. /Zeichnung: Grabungsfläche /.

Jetzt erst wurde von der ersten Grube der Inhalt schichtenweise abgetragen. In den oberen Schichten konnte noch kein Unterschied in der Bodenfärbung zwischen Grube und der Umgebung bemerkt werden, weil auch die durchlaufende Lehmschichte bis auf 80cm Tiefe dunkel gefärbt war. In der weiteren Tiefe zeigten sich dann viele Holzkohlenreste und auch die Erde wurde immer dunkler, dass ich zuerst mit einem Brandgrab rechnete. Es kamen auch die ersten Knochensplitter, die wie über den südlichen Teil des Grabes ausgestreut waren. Der erste Gefässrand /Gefäss 1/ wurde angestochen und nachher das ganze Gefäss, ein Henkelkrug, freigelegt. Neben ihm zeigten sich noch 2 Gefässe, eine kleine Henkeltasse /Gefäss 2/ und eine Schüssel /Gefäss 3/, die alle der Glockenbecherkultur angehörten. In der Schüssel und um die 3 Gefässe verstreut lagen Knochenstückchen. Die Gefässe selbst standen auf gelbem Lössboden.

Wir legten die Umgebung der Gefässe weiter frei und fanden zu unserer grossen Ueberraschung östlich davon ein Schädeldach, das aber von einem der Arbeiter halb zerstört wurde. Es war stark zerdrückt und wurde von uns mit dem Lehm der Umgebung gehoben. Weil die Sonne schon im Untergehn begriffen war mussten noch schnell die Gefässe fotografiert werden. Sie wurden geborgen und in das Museum gebracht.

Am nächsten Tag /16. April/ untersuchten wir nochmals den Boden des Grabes und fanden südlich des Schädels, 1.30m tief, im gelben Lehm eingebettet, unverbrannte Menschenknochen /Rippen und Armknochen/. Der untere Teil des Skelettes war leider vom Bagger schon abgeschnitten worden. Nach der Lage des Kopfes konnten wir bestimmen, dass dieser Leichnam auf der rechten Seite gelegen hatte mit dem Gesicht nach Westen. Die Gefässe standen neben dem Kopf./ Zeichnung in der Anlage/.

Nachher untersuchten wir das 2. Grab. Zum Unterschied von der tiefschwarzen Färbung des Erdreiches im ersten Grab war das im zweiten fast gelb und auch Holzkohlenreste waren keine zu sehen. In einer Tiefe von 1.50m wurde wieder der erste Gefässrand sichtbar. Es war ein Henkeltopf/Gefäss 1/ der in einer Schüssel /Gefäss 2/ lag. Beim Entfernen des Inhaltes aus diesem Henkeltopf wurde im Innern noch eine kleine Henkeltasse gefunden./Gefäss 5/. Neben der Schüssel lag ein Gefäss mit Henkelösen und noch eine Henkeltasse. /Gefäss 3 und 4/. Alle Gefässe standen auf dem gelben Lössboden des Grabes. Knochen und Holzkohle wie bei Grab 1 war nicht ringsherum gestreut.

Wir suchten den Boden des Grabes weiter ab und fanden in südlicher Richtung von den Gefässen die Fussknochen des in Hockerlage bestatteten Leichnams. Die Knochen waren sehr morsch und brüchig und es war sehr schwer sie von dem feuchten anhaftenden Lösslehm zu befreien. Da wir gleich die Absicht hatten diesen Hocker in das Museum zu bringen, wurde er nicht weiter freigelegt, sondern das einer späteren Zeit im Museum überlassen.

Das Skelett lag in Nord-Süd Richtung 1.70m tief auf dem gelben Lössboden des Grabes mit angezogenen Knien auf der rechten Seite des Körpers mit dem Gesicht nach Osten. Die Gefässe standen bei den Füssen des Toten. Der Schädel war sehr brüchig und zerdrückt. Von den Rippen waren nur noch Bruchstücke vorhanden, doch konnte man an der braunen Verfärbung des Lehm Bodens noch deutlich die Umrisse des ehemaligen Körpers erkennen. Auch um die Fussknochen zeigte sich dieselbe Verfärbung, die von den vergangenen Fleischteilen des Körpers herrührte.

Da auch an diesem Nachmittag die Zeit schon wieder sehr vorgeschritten war und die Dämmerung hereinbrach konnte der Hocker nicht mehr geborgen werden. Ich zeichnete ihn und liess ihn fotografieren, da ich über Nacht mit seiner Zerstörung durch Neugierige rechnen musste. Nur die Gefässe wurden gehoben und mit ihrem Inhalt in das Museum gebracht, wo sie zum Trocknen zerlegt wurden.

Am nächsten Tag /17. April/ wurde der Lehmblock auf dem der Hocker lag von allen Seiten abgegraben und wir wollten ihn auf eine Eisenplatte schieben. Doch das misslang und er zerbrach in 5 Blöcke. Nun wurde auf einen Gummiräderwagen Lehm geschaufelt und in diesem die Blöcke, mit den Knochen nach oben, eingesetzt. So wurde er in das Museum geführt. ~~Mitt~~ Sofort wurde eine passende Kiste angefertigt in der die Blöcke wieder zusammengesetzt wurden. So muss er hier noch längere Zeit trocknen, bis die Knochen etwas fester geworden sind, die wir dann weiter freilegen können. Auch die Erdproben aus den verschiedenen Teilen des Körpers können hier jederzeit entnommen werden.

Während der Bergungsarbeiten besuchten viele Interessente die Grabungsstelle. Zuerst die 6. Klasse der M. Neustädter Oberschule, dann der Lehrkörper und die Schüler der landwirtsch. Schule in M. Neustädt. Nachdem das Hockergrab blossgelegt war, verständigte ich sofort Herrn Bürgermeister Kunerth, der in Begleitung des stellvertretenden Landrates Dr. Imhof an der Grabungsstelle eintraf. Auch der Herr Landrat des Kreises Sternberg, Dr. Klaper, besichtigte das Hockergrab, das das erste in unserem Arbeitsbereich war.

Hockergräber der Glockenbecherkultur

in der Salbnusser Ziegelei bei Mährisch Neustadt.

Der linksseitige alte erhöhte Uferrand der Oskawa, eines Nebenflusses der March, erwies sich mit seinem Lössboden für vorgeschichtliche Siedlungen als besonders geeignet. In den letzten Jahren konnten Ansiedlungen aus allen Kulturepochen in fast ununterbrochener Reihenfolge dort sichergestellt werden. Südlich der Ortschaft Salbnuss liegt an einem alten Handelsweg, heute im Volksmund „Schwedenweg“ genannt, eine Ziegelei /Besitzer Ing. Herbert Vodička, M. Neustadt/. Aus 22 Fundstellen wurden von uns dort vor- und frühgeschichtliche Altsachen geborgen, die auf eine fast lückenlose Besiedlung dieses Gebietes schliessen lassen. Nach den Berichten der Ziegelerarbeiter wurde schon vor Beginn unserer Sammeltätigkeit viel vorgeschichtliches Material zerstört oder vernichtet. Von Maschinenmeister Tabery wurden wir besonders auf eine Stelle aufmerksam gemacht, an der sich beim Lehmschachten immer in der Nord-Süd-Richtung in bestimmten Abständen dunkle Gruben zeigten, eine Stelle, die von den Arbeitern als „schwarzer Gang“ bezeichnet wurde.

Schon im Jahre 1929 übergab ein Arbeiter dem Museum den unteren Teil eines Glockenbeshers, der nach seiner Aussage aus dem schwarz-fettigen Inhalt einer dieser Gruben stammen sollte. Die Grube selbst war schon vor unserer Besichtigung abgestürzt und mit gelbem Lösslehm überschüttet worden. / K. Schirmeisen „Zur Vorgeschichte des Mährisch Neustädter Gebietes“ Verhandlungen des Naturforschenden Vereines in Brünn, 62. Jahrg. 1931, S. 115 /. Erst im Jahre 1931 war der auf dem Grubeninhalt lagernde Lehm von den Ziegelerarbeitern so weit aufgearbeitet, dass eine Untersuchung der schwarzen Kulturerde möglich war. Zu dem mir vor 5 Jahren übergebenen Glockenbecher fand ich noch einige Handscherben, so dass das Gefäss jetzt vollständig ergänzt werden konnte / Abb.   /. Knochen oder Knochensplitter waren in dieser Kulturerde nicht vorhanden. Von der schwarzen fettigen Erde nahm ich eine Probe für spätere Untersuchungen in das Museum mit. In diesem Falle war es noch unklar, ob hier Gräber oder Siedlungsgruben zerstört wurden.

Am 14. April 1943 wurden mir wieder zwei an derselben Stelle angeschnittene Kulturgruben gemeldet. An der vom Bagger abgearbeiteten Nordwand der Ziegelei waren unter der abgenommenen Humusschichte zwei dunkle rechteckige Flecken zu sehen, die sich, weil das Erdreich noch feucht war, ziemlich scharf von der Umgebung abhoben. Die östlich gelegene Grube, auf deren ziemlich ebenem Boden man Knochensplitter bemerkte, war wieder von der gleichen Grösse, 1.20 m im Geviert, wie mir auch die zerstörten Gruben von den Arbeitern beschrieben worden waren. Die westliche war von der gleichen Breite und 1.50 m tief / /. Diese Fundstelle wurde sofort gezeichnet und fotografiert und die Ausgrabung für den nächsten Tag vorbereitet.

Zur genauen Bestimmung der Grabungsstelle wurden von der von Salbnuss nach Pirnik führenden Strasse entlang des Raines, der die Grenze zwischen den Parzellen 254/3 und 259/1 bildet, 96 m gegen Osten abgemessen / Von diesem Punkt aus wurde dann 6 m südlich, gleichlaufend mit dem Feldrain, ein Probegraben gezogen, um die von Süden angeschnittenen Gruben von der Gegenseite zu erfassen. Wir versuchten auch von der Oberfläche her ihre Ausdehnung festzustellen, dies war jedoch unmöglich. Die 30 cm starke Humusschichte über den Gruben war schon vor längerer Zeit abgetragen worden, die Fläche darunter also schon so stark ausgetrocknet, dass eine Bodenverfärbung nicht mehr zu sehen war. Der Probegraben musste vertieft werden und erst beim 3. Spatenstich zeigten sich an der Südwand des Grabens dunkle Flecken. Wir hatten die Nordgrenze der Gruben angeschnitten. Durch Probegraben wurde auch die Ost- und Westgrenze sichergestellt. Beide Gruben waren ziemlich rechteckig, der Rest der ersten Grube 1.20 m lang und 1.25 m breit, Grube 2 war 1.80 m lang und 1.20 m breit. Ihre Umgebung wurde dann in einer Länge von 10 m, einer Breite von 1.60 m und einer Tiefe von 80 cm nach dem Vorhandensein weiterer Kulturerde untersucht. /

Dann erst wurde der Inhalt der ersten Grube schichtenweise abgetragen. Bis auf 80 cm Tiefe konnte keine Bodenverfärbung bemerkt werden, weil auch die durchlaufende Lehmschichte bis auf diese Tiefe dunkel gefärbt war. In der nächsten Schichte zeigten sich schon Holzkohlestücke und auch die Erde wurde immer dunkler. Ueber den südlichen Teil des Grabes und über die nachher freigelegten 3 Gefässe waren verbrannte Knochensplitter vermischt mit Holzkohle verstreut. Die 3 Gefässe, die der Glockenbecherkul-

tur angehören, standen 1.20m tief auf gelbem Lössboden. Es war ein bauchiger Henkelkrug von 13.5 cm Höhe, 10 cm Mündungsweite ziemlich gut gebrannt und von grauer Farbe. Der Henkel begann beim Mündungssaum und endete auf der oberen Bauchpartie. Der Hals war ziemlich steil aufgesetzt und der Boden von 7.5 cm Durchmesser schwach betont. / / Das zweite bauchige Henkelgefäß war von ähnlicher Form, doch etwas kleiner: Höhe 7.5 cm, Mündungsweite 7.5 cm. Der Boden war noch weniger ausgeprägt, fast halbkugelig. Nördlich von diesen Gefässen stand eine für die Glockenbecherkultur typische braune Schüssel von 32 cm Mündungsweite, 11.5 cm Höhe und 11 cm Bodendurchmesser, mit verstärktem, schräg nach innen abgeschnittenem Rand und einer horizontalen Henkelöse unterhalb desselben. Der Rand selbst ist zwischen zwei mit dem Gefässrand gleichlaufenden Linien, mit eingeritzten Strichgruppen verziert. / / Die Gefässe wurden gezeichnet und fotografiert und mit ihrem Inhalt gehoben /

Zu unserer grossen Ueberraschung fanden wir bei der genauen Untersuchung des Grabbodens östlich von den Gefässen einen unverbrannten Menschenschädel, der aber sehr brüchig und morsch war und von den Arbeitern zerstört wurde. Südlich davon, 1.30 m tief, lagen eingebettet im gelben Lehm unverbrannte Knochen, Rippen u.dgl. so dass wir feststellen mussten, dass unter dem Leichenbrand noch eine Skelettbestattung war. Der untere Teil des Körpers war leider vom Bagger schon weggeschnitten worden. Nach der Kopfstellung zu schliessen, lag der Leichnam in der Nord-Süd-Richtung auf der rechten Körperseite mit dem Gesicht nach Westen. Die Gefässe standen neben dem Kopf / / . Beim Entleeren derselben im Museum zeigte es sich, dass der Leichenbrand mit der Holzkohle nur in der obersten Schichte des Gefässinhaltes zu finden war, demnach nur über die Gefässe gestreut worden war und nicht wie in Urnengräbern unten am Boden des Gefässes lag. Demnach muss der Leichenbrand der über den Leichnam geschüttet wurde, durch den Erddruck beim Zuwerfen des Grabes über die schon mit Erde gefüllten Gefässe zu liegen gekommen sein. Die Skelett- und Brandbestattung in diesem Grab muss aber auch gleichzeitig erfolgt sein, weil Teile von Leichenbrand auch unterhalb der Gefässe zu finden waren.

Am nächsten Tag untersuchten wir das zweite Grab. Schon in den obersten Schichten bemerkten wir, dass der Grabinhalt nicht so dunkel gefärbt war wie bei Grab 1 und auch keine Holzkohle und keinen Leichenbrand enthielt. In einer Tiefe

von 1.50 m wurde wieder der erste Gefässrand sichtbar. Es war ein Henkeltopf /Gefäss 1/, der in einer Schüssel /Gefäss 2/ lag. Der 15 cm hohe mit einem Henkel versehene rote Topf war ziemlich grob gearbeitet und nicht geglättet. Die Mündungsweite betrug 10.5 cm, der Bodendurchmesser 6 cm. In seinem Innern wurde noch eine ebenfalls für die Glockenbecherkultur typische Henkeltasse von 8.3 cm Höhe, 6 cm Mündungsweite und fast kugeligem Boden gefunden /Gefäss 5 /. Die Schüssel war wieder von der gleichen Form wie in Grab 1, jedoch ohne Henkelöse und etwas kleiner, Durchmesser 27 cm, Höhe 7.5 cm und Bodendurchmesser 13 cm. Die auf dem Rand eingeritzten Strichgruppen waren hier zum grössten Teil in der Vierzahl vorhanden. An der Aussenseite der Schüssel waren noch Spuren von einem kirschroten Anstrich zu entdecken. Neben der Schüssel lag ein Gefäss von 10 cm Höhe, 7.5 cm Mündungsweite und 4 cm Bodendurchmesser, das auf dem Bauche mit zwei einander gegenüberstehenden Henkelösen versehen war. Der 3 cm hohe Gefässrand ist ziemlich steil dem Unterteil aufgesetzt / Gefäss 3 /. Eine Henkeltasse / Gefäss 4 / von 7 cm Höhe, 9 cm Mündungsweite und wieder mit einem fast kugeligen Unterteil stand dann noch nördlich von Gefäss 3. Alle diese Gefässe gehören der jüngeren Glockenbecherkultur an./

Südlich von den Gefässen lag das Skelett. Die Knochen waren sehr brüchig und morsch und es war eine schwierige Aufgabe sie von dem noch feuchten Lehm zu befreien. Der hier in Hockerstellung bestattete Leichnam lag auf der rechten Körperseite, aber mit dem Kopfe nach Süden und mit dem Gesicht nach Osten. Der Schädel war sehr brüchig und zerdrückt, so dass sich seine ursprüngliche Form nicht mehr feststellen liess. Von den Rippen und der Wirbelsäule waren nur noch Bruchstücke vorhanden, doch konnte man aus der dunklen Verfärbung des Lehm Bodens, die von den vergangenen Fleischteilen des Körpers herrührte, noch deutlich die Umrisse des ehemaligen Körpers erkennen. Die Armknochen lagen vor der Brust gekreuzt und die Füsse waren an den Leib gezogen. Die Körpergrösse dürfte in gestreckter Lage 1.60 bis 1.65 m betragen haben /

Trotzdem das Skelett schlecht erhalten war, versuchten wir es doch zu heben und in das Museum zu bringen. Wir untergruben es und der Lehmblock mit den daraufliegenden Knochen wurde dann in eine schnell für diesen Zweck angefertigte Kiste eingelegt. und so im Museum zur Schau gestellt.

Gelegentlich der Dienstreise nach Mähr.- Neustadt am 9.8. 1943 berichtete mir die Kreispflegerin Fräulein Maneth noch nähere Einzelheiten über ihre letzte Ausgrabung in Salbmuss. In ihrem Bericht hätte sie wohl allgemein über den eigenartigen Leichenbrandfund, den sie seinerzeit noch nicht definieren konnte, berichtet. Die eigentliche Ausstattung des Grabes gestaltet sich nach den Erzählungen von Fräulein Maneth folgendermassen:

Bei Abdeckung des Mutterbodens an der bekannten Fundstelle traten zunächst die Ränder der Gefässe hervor. Über sie verstreut lag Knochenasche, die sich nach der Deutung des Herrn Direktor Schirmeyers, Brunn, als Leichenbrand herausstellte. Nach der Weitergrabung kam erst das Skelett zum Vorschein. Es ist hier als Besonderheit zu vermerken, dass das Hockergrab vermutlich zusammen oder unmittelbar hintereinander mit einem verbrannten Leichnam beigelegt worden ist. Die Hauptgefässe dieses Grabes entsprechen der Glockenbecherkultur, wobei der eine Napf sehr stark an die mittelschlesische Marschitzer Kultur erinnert. Die Leichenbrandbestattung am Ausgang der jüngeren Steinzeit zusammen mit Hockerbestattung dürfte von besonderer Wichtigkeit sein für die Chronologie dieses Doppelgrabes.

Československá akademie věd
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV
od. oček. v Brně

Došlo: dne 13. VIII. 1955
Číslo: 2721 / příloh

Grabungsbericht.

Am 23.10.1943 verständigte die Kanzlei Praktikantin Frl. Martha Mildner das Museum, dass in der Salbnusser Ziegelei wieder vom Bagger ein Grab angeschnitten wurde. Am 25.10. suchte ich sofort mit Frau Bria die Fundstelle auf und bemerkte, dass an der Nordwand der Ziegelei, wieder in der Richtung des „schwarzen Ganges“ / Fundstelle 22/ ein dunkler rechteckiger Fleck zu sehen war, der seiner Grösse und Aussehen nach, ein Grab sein konnte. Er war 1 Meter tief, 88 cm breit, der Boden eben, die Seitenwände steil und mit ziemlich scharfen Ecken. Am westl. Teil des Bodens und gegen die Mitte bemerkte man, dass die Grubenfüllung, die ohnedies dunkel war, fast speckig schwarz wurde. Der östlichen und westlichen Seitenwand entlang zog sich ein ca. 5 cm starker dunkler Streifen. /Zeichnung/.

Wir legten das Grab von der Oberfläche aus frei. In 80 cm Tiefe trat schon die Umrisse des Grabes sehr scharf hervor. Der südliche Teil war leider schon wieder abgebaggert. Die Ausmasse des sich in der Nord-Süd Richtung erstreckenden Grabrestes betragen an der westlichen Seite 70 cm, die östl. 48 cm und die Breite 84 cm. Deutlich konnte man auch hier wieder entlang der der Ost- und Westseite den dunklen 5 cm starken, geraden Streifen bemerken. Sorgfältig nahmen wir nur immer in der Stärke von 1 cm die Erdschichte ab um das Skelett unbeschädigt zu erhalten. Zuerst kamen die oberen Ränder von 4 Gefässen in der Nord-Westecke des Grabes zum Vorschein. Gefäss 1 ist eine Schüssel von 20 cm Durchm. 9 cm Höhe, rotbraun und mit verstärktem Rand. Gefäss 2 ist eine Henkeltasse von 6.50 cm Durchm. 7 cm Höhe, schwarzbraun, mit betontem Boden, die in der Schüssel lag. Gefäss 3 stand nördlich der Schüssel. Es ist ein Henkeltöpfchen aus grobem, braunschwarzen Material und sieht einem degenerierten Glockenbecher ohne Verzierung sehr ähnlich. Der Mündungsdurchm. beträgt 12 cm, Höhe 11.5 cm und mit kugeligem Boden. In diesem Töpfchen stand wieder eine Henkeltasse /Gefäss 4/ von 6.5 cm Mündungsdurchm., 8.25 cm Höhe und schwarzgrauer Farbe. Um diese Gefässe waren kleine Stückchen von Holzkohle verstreut.

25 cm östlich der Schüssel kamen einige Zähne zum Vorschein, die aber sehr brüchig waren und von denen nur 2 Backenzähne erhalten geblieben sind. Das Skelett war schon vollständig vergangen und nur durch Glätten des Bodens konnte man seine ursprüngliche Lage feststellen. Der Leichnam muss auf der rechten Körperseite sitzend mit dem Gesicht nach Westen gelegen haben. Südlich der Gefässe konnte man noch deutlich in 93 cm Tiefe die dunklen Streifen der von dem Körper herangezogenen Füsse erkennen. Vom Unteren Teil des Körpers und den daneben liegenden Füßen rührten die dunklen Flecken her, die im angeschnittenen Profil so deutlich zu sehen waren. Die Grösse des Toten konnte nicht mehr bestimmt werden, weil das Grab doch schon wieder zum Teil abgebaggert war. Die Gefässe wurden noch in der Erde stehend, in einem Lichtbild festgehalten. Das ganze Grab wurde vermessen und gezeichnet. Beim Abstechen der Grabungsfläche um das erste Grab bemerkten wir westlich davon dunkles Erdreich, das wieder auf ein neues Grab schliessen liess. Sofort legten wir auch dieses von der Oberfläche aus frei. Schon in 75 cm Tiefe traten wieder die Umrisse deutlich hervor. Zur Gänze erhalten, in der Nord-Süd Richtung, rechteckig, hob es sich wieder von dem helleren Lehm ab. Die Länge betrug 1.30 m, die südliche Breite 60 cm, die nördliche 64 cm. An den beiden Seitenwänden entlang konnte man wieder einen dunklen 5 cm starken, ganz geraden Streifen bemerken. An der Nord und Süsseite zeigte sich dieser Streifen nicht. Schichtenweise wurde wieder das Erdreich abgenommen und immer wieder geglättet. Am Südende des Grabes kamen zuerst zwei Henkeltassen zum Vorschein. Gefäss 1, das aufrecht stand, war 8 cm hoch, die Mündungsweite betrug 6.5 cm, der Boden ist kugelig und um den Halsansatz läuft eine mit einem Rädchen hergestellte Rille. Gefäss 2, ebenfalls eine Henkeltasse von der gleichen Form, von 7.5 cm Höhe und 7 cm Mündungsdurchm. stand neben Gefäss 1, doch verkehrt mit dem Boden nach oben. In der Nordwestecke des Grabes kam dann eine typische Glockenbecherschüssel / Gefäss 3/ mit verstärktem Rand, 25.5 cm Durchm. 7 cm Höhe und mit einer zweimal durchbohrten Griffleiste unter dem Rand, zum Vorschein. Sie stand schief zum Kopfe des Toten geneigt. Südlich von ihr lag eine Feuerstein-Pfeilspitze, deren Spitze aber abgebrochen war. Von den Skelettknochen waren nur noch die stärksten erhalten geblieben. Die Lage des Leichnams konnte so noch ganz genau festgestellt werden. Er lag in der Nord-Süd Richtung auf der linken Körperseite, das Gesicht gegen Osten. Die Füsse waren sehr stark an den Körper gezogen. Die Unterarme waren nach der Seite erhoben.

Der Kopf war vollständig vergangen, doch 8 abgekaute Backenzähne und einige Zahnsplinter konnten noch durch Ausschwenmen aus dem Erdreich gewonnen werden. Alle noch erkennbaren Skeletteile wurden freigelegt und wir nahmen aus der Lungen- und Magengegend Erdproben. Nachher wurde das ganze Grab fotografiert und gezeichnet. Der Leichnam machte den Eindruck als ob er in das Grab eingepresst worden wäre.

Die Gefässe wurden nun mit ihrem Inhalt gehoben und auch die starken Knochen versuchten wir zu erhalten, doch sie waren so weich, dass sie zerfielen, doch wurden sie ebenfalls als Proben in das Museum mitgenommen. Eine Erdprobe wurde auch von dem in 75 cm Tiefe sichtbar werdenden dunklen Streifen an der Ost- und Westseite des Grabes entnommen.

Sämtliche Gefässe, die meist zerfielen, wurden in das Museum gebracht und hier zum Trocknen aufgelegt.

Zwei neue steinzeitliche Gräber in der Salbnusser Ziegelei
bei Mährisch Neustadt.

Bei Erdarbeiten wurden wieder in der Salbnusser Ziegelei, Besitzer Ing. H. Vodička, ~~aus dem~~ Bagger ein Grab angeschnitten. Durch die seichte Lage begünstigt, war aber schon das Skelett vergangen, doch konnten noch durch sehr sorgfältiges Ausgraben die Umrissen des darinnen liegenden Leichnames festgestellt werden. Der Grösse nach zu urteilen handelte es sich um eine jugendliche Person, anscheinend eine Frau, die wie bis jetzt alle vorgefundenen weiblichen Skelette, auf der rechten Körperseite liegend in Hockerlage bestattet worden war. 4 Gefässe mit Wegzehrung für die Reise in die Ewigkeit waren beim Kopfe der Toten aufgestellt.

Das zweite Grab wurde erst bei der Freilegung des ersten aufgefunden. Hier war mit Sicherheit ein Mann bestattet worden, denn das Skelett, das noch besser erhalten war, war grösser und stärker als die weiblichen, lag auf der linken Körperseite ebenfalls wieder in Hockerstellung. Die Füsse waren sehr stark an den Körper herangezogen. Neben dem Kopfe lagen als Beigaben eine Pfeilspitze aus Feuerstein und eine Schüssel, die wohl bei der Bestattung des Toten sein Leibgericht als Wegzehrung enthalten hatte. Bei den seinen Füssen waren zwei Henkeltassen aufgestellt.

Nach den bis jetzt von dieser Stelle geborgenen Gräbern zu schliessen, muss dort ein ziemlich ausgedehnter Friedhof der Glockenbecherleute, die nach der Form ihrer Gefässe so benannt wurden, vor 4000 Jahren bestanden haben.

6./II. 1943.

18.-24.Mai 1944.

Salbnuss, Fundplatz 3

Stelle 22.

B e r i c h t .

Am 17.Mai 1944 meldete der Schüler Kurt Nigratschka, dass in der Salbnusser Ziegelei wieder an der Fundstelle 22 vom Bagger ein Grab angeschnitten sei. Da mir kein Arbeiter zur Verfügung stand, setzte ich mich sofort mit H. Dir. Rössler in Verbindung und erhielt für die Ausgrabung Schüler zugewiesen.

Am 18.5. wurde damit begonnen. Die Ackererde war schon wieder an der Fundstelle abgetragen und deutlich sah man wieder an der abgebagerten Nordwand die rechteckige, dunkle Grube, die nach ihrer Tiefe, 1.10m und ihrem ebenen Boden, Breite 90 cm, bestimmt wieder auf ein Grab schliessen liess. Von der Oberfläche aus wurde abgegraben. Beim Ausweiten der Grabungsfläche bemerkte ich nördlich und westlich von dem Grab noch zwei dunkle Flecken, die aber noch sehr undeutlich und verschwommen zu sehen waren. So wurde auch diese Stellen in die Grabungsfläche (Grösse 3.50 x 3.80 m) einbezogen, die östlich von der Strasse nach Salbnuss 95.60m dem Main entlang gemessen, auf den Parzellen Nr.259/1 und 254/3 lag./Zeichnung/.

Vorsichtig wurden die Schichten abgegraben. Schon in 80 cm Tiefe zeigten sich auf allen drei Flecken Holzkohlenreste, besonders dicht lagen sie auf der Feuerstelle 1. In 85 cm Tiefe nahmen die beiden Feuerstellen eine fast runde Form an, während die dunkle Stelle über Grab 5 wieder ein schon vom Bagger angeschnittenes Rechteck erkennen liess. Am südliche Rand desselben kamen auch dann die ersten Gefässe zum Vorschein. Sie waren sehr stark zerdrückt und ihre ursprüngliche Form liess sich erst nach dem Zusammensetzen im Museum feststellen. Gefäss 1 ist ein brauner Glockenbecher von 9-10cm Höhe, Mündungsdurchmesser 10.5cm, und 6 cm Bodendurchmesser. Gefäss 2 war nur ein Scherbenhaufen von sehr blättrigen Scherben aus denen sich aber nach ihrer Einigung noch ein Glockenbecher von hellgelber Farbe, von ca, 10 cm Höhe und 10.5 cm Mündungsdurchmesser bestimmen liess. Nördlich von den beiden Gefässen lag die Henkeltasse / Gefäss 3 / Höhe 6.5 cm, Mündungsdurchmesser 5.5cm, Bodendurchmesser 3 cm, und von grauer Farbe. Noch nördlicher war eine graue typische Schüssel der Glockenbecherkultur mit einer Henkelöse, 21cm Mündungsdurchmesser, 9 cm Bodendurchm.u. 7-9 cm Höhe. In dieser Schüssel stand ein Glockenbecher von roter Farbe, jedoch ohne Verzierungen, mit kugeligem Boden, 10 cm Höhe und 12.5 cm Mündungsdurchm. / Gefäss 5 /. Östlich der Gefässe lag dann das Hockerskelett, dessen Knochen aber schon wieder vergangen und nur durch schwarze speckige Streifen im gelben Lehm erkenntlich waren. Sorgfältig wurde es freigelegt, dass es ganz scharf hervortrat. Der Grösse nach zu urteilen, handelte es sich um ein bestattetes Kind von ca. 6 Jahren und weil es auf der linken Körperseite lag, um einen Knaben. Der Kopf war nach Norden,

Schon in 80 cm Tiefe zeigten sich auf allen drei Flecken Holzkohlenreste, besonders dicht lagen sie auf der Feuerstelle 1. In 85 cm Tiefe nahmen die beiden Feuerstellen eine fast runde Form an, während die dunkle Stelle über Grab 5 wieder ein schon vom Bagger angeschnittenes Rechteck erkennen liess. Am südliche Rand desselben kamen auch dann die ersten Gefässe zum Vorschein. Sie waren sehr stark zerdrückt und ihre ursprüngliche Form liess sich erst nach dem Zusammensetzen im Museum feststellen. Gefäss 1 ist ein brauner Glockenbecher von 9-10cm Höhe, Mündungsdurchmesser 10.5cm, und 6 cm Bodendurchmesser. Gefäss 2 war nur ein Scherbenhaufen von sehr blättrigen Scherben aus denen sich aber nach ihrer Einigung noch ein Glockenbecher von hellgelber Farbe, von ca. 10 cm Höhe und 10.5 cm Mündungsdurchmesser bestimmen liess. Nördlich von den beiden Gefässen lag die Henkeltasse / Gefäss 3 / Höhe 6.5 cm, Mündungsdurchmesser 5.5 cm, Bodendurchmesser 3 cm, und von grauer Farbe. Noch nördlicher war eine graue typische Schüssel der Glockenbecherkultur mit einer Henkelöse, 21cm Mündungsdurchmesser, 9 cm Bodendurchm. u. 7-9 cm Höhe. In dieser Schüssel stand ein Glockenbecher von roter Farbe, jedoch ohne Verzierungen, mit kugeligem Boden, 10 cm Höhe und 12.5 cm Mündungsdurchm. Gefäss 5. Östlich der Gefässe lag dann das Hockerskelett, dessen Knochen aber schon wieder vergangen und nur durch schwarze speckige Streifen im gelben Lehm erkenntlich waren. Sorgfältig wurde es freigelegt, dass es ganz scharf hervortrat. Der Grösse nach zu urteilen, handelte es sich um ein bestattetes Kind von ca. 6 Jahren und weil es auf der linken Körperseite lag, um einen Knaben. Der Kopf war nach Norden, das Gesicht gegen Osten gerichtet, die Füße an den Körper angezogen und die Unterarme erhoben. Zeichnung. Auch über dieses Knabenskelett war wieder einige Holzkohle gestreut, von der Proben mitgenommen wurden. Dieses Grab, als Grab 5 bezeichnet, wurde sofort fotografiert und gezeichnet. Die Scherben der zerdrückten Gefässe wurden sorgfältig gesammelt und aus dem Kopf die Zähne geborgen, die aber sehr brüchig waren und fast alle zerfielen. Die Tiefe des Grabes betrug 1.25 m.

Nach seiner Aushebung wurden dann die 2 runden-Flecken, die ich anfangs für Brandgräber hielt, untersucht. Sie waren rund, Feuerstelle 1 1.00m bis 1.05m Durchmesser, ^{mit} 2 85cm bis 89 cm. Nur in Zentimeterstärke wurde das dunkle Erdreich abgetragen, um verhangene, verbrannte Knochen nicht zu übersehen. Doch ausser Stücken von Holzkohle, von der Proben genommen wurde, war nichts zu bemerken. Es müssen richtige Feuerstellen gewesen sein, weil der muldenförmige Grubenboden schwach rot gebrannt war. Um die scharf ^{mit} von dem umgeben den gelben Lehm ^{abheben} Boden war keine andere Bodenverfärbung zu bemerken. Die Tiefe der beiden Feuerstellen betrug 1.10m.

Am 4. / 9 wurde abends von der Moutmunde (87' 20" n ö 27 1/2)
 von Dillingen im empfangen. Man über abgenommen wurde man
 gleich mit einer wasserhellen Flüssigkeit über das den bei dem die 1000
 50 am Pfund abgenommen wurde. Man empfing es in Galvanischen
 durch dieses Galvanische durch einen gelben gelben. Gelblich ist ein
 leuchtiges Galvanische ist. Man. Je. L. und man mit gelben Kupfer
 Kupfer von dem Gold. Gelblich ist ein gelber Kupfer und bei
 führung von in Gelb C. Auf der Kupfer den Kupfer zu Kupfer muss
 der Kupfer Kupfer man man gelblich sein. Am Kupfer
 wurde nicht nur benutzte. In der gelben Kupfer man gelblich
 in Kupfer Kupfer. Man die Kupfer in der Kupfer gelblich.

2) Dne 22. srpna dosáhlo nás hlášení, že na severním okraji Dolní sukolomské cihelny (náleziště 22) byly navrženy nádoby. Ihned jsem toto místo obhlédla a druhý den se začalo s vykopávkou. Na stěně, hlubším strojem naváženo, bylo vyhodně a západně v červenci vykopané kulturní jámě viděti hluboce ležící zbarvení půdy. Podle hloubky souditi (80cm), šlo zase o hroby.)

↳ Z povrchu byla plocha 2x4 m odkopávána. Již v hloubce 50cm se ukázaly pravoúhla zbarvení půdy od hrobů. V západní části odkopávací plochy se ukázala objevená ^{otvorka} skvrna, která se po ohledání (zkoumání) prokázala jako spáleniště.

↳ Z hrobů byl nejprve hrob 8 odkryt a nádobí ^{stopiči} na jižní straně ~~stopiči~~ odkryty. Nádoba 1 byla mísa o 15cm průměru, 5cm výšky, v ní uvnitř stal spodek velmi poškozeného šálku s uchem (nádoba 2). Nádoba 3 byl silně poškozený hrnec s uchem a rozmáčkutá nádoba 4 hrnec s uchem 11cm vysoký a 12cm průměru. Mezi mísou a nádobou 3 ležela pěkný trojhranný krot sípu. Ta kostra pochovaného byla jen vrchní část zachována, hlava byla ke severu a obličej k východu obrácena. Podle ^{travní} polohy a krotu sípu ^{že} šlo o muže, který byl v spávací poloze pohřben. (pochován). Hlava byla silně rozdrvena a jen ruky byly zachovány, které při dotknutí ihned rozpadly. Obě ruce byly posuvnuty k hlavě. Na kloubu levé ruky, která částečně ležela pod hlavou, našlo se chraničlo šlachy z kamene, které na 4 pohy mělo díry. Poloha noh nemohla býti zjištěna, protože už byla ohloubena. Za kostrou skoro rovnoběžně s hřbetem mrtvého, táhl se 5cm široký pruh a skoro tak vysoký tmavý pruh, který jak se zdá pochází z ~~travní~~ dřeva. (výkres)

↳ Hrob 9 západně od hrobu 8. Kostra ležela zase v spávací poloze na pravé straně těla, hlavu ke jihu a obličej ^{směřený} k východu, dle polohy jde o pohřbenou ženu. Ruky byly přitaheny k hlavě a prava ~~ruka~~ paže k hlavě posuvnuta. U hlavy stala rozmáčkutá a od hlubšího stroje rozpuštěná mísa (nádoba 1) v průměru asi 30cm, dále tam ležel rovněž rozpuštěný šálko s uchem 10cm vysoký (nádoba 2). Západně od noh kostry stal dřívák (nádoba 3) 17cm vysoká, otvor 15cm v průměru. V tom se našel malý neporušený šálek s uchem 8cm vysoký a otvor 6cm v průměru.

(nádobu 6). Západnětáh^{od} objevily se 2 typické svanovité poháry
(nádobu 4 a 5). Nádobu 4 byla tmavá, 9 cm vysoká a otvor
12 cm v průměru bez ozdoby, kdežto nádobu 5 byl červený,
ozdobení svanovitý pohár stejné velikosti.

Protože tento skřínek byl lépe udržěn jako ~~ten~~
dosavadní v muzeu vystavený, byl položen do bedny a přinesen
do musea.

Am 22. August erreichte uns die Kuleitung, ließ mich dem Kommandant der Selbstbes
Liegerei (Zentralhalle 22) ausgeführte Arbeiten anzeigen. Gleich suchte ich diesen Ort
besichtigt und zum anderen Tag wieder mit der Abfertigung begonnen. Am der
Abend, die vom Beginn ausgeführt wurde, wurde mich öftlich u. vorzüglich von der
im Juli ausgeführten Eulenküchen sind hingewandert unfernter Leben zu sehen
auf der Erde (Bau) zu arbeiten, ging es wieder zum Ende.

Am der Oberseite wurde eine Fläche von 2 x 4 m abgegrenzt. Von in
der Fläche von 50 cm gingen sich westwärts hinwärts der Länge von
Eisenbahn. Im westlichen Teil der abgegrenzten Fläche gingen sich ein Kreis-
förmiger Platz, welcher sich auf Befestigung als Baumstamm aussieht.

Von den Eisenbahnen wurde genau der Spindel 8 ^{abgegrenzt} ~~abgegrenzt~~ und die in der
Südseite stehenden Pfeiler abgedeckt. Pfeiler 1 waren eine Schraube von 15 cm
Durchmesser, 5 cm Höhe, innen wurde der Boden (Unterseite) einer fast
befeuchteten Pfeiler mit Zement (Pfeiler 2). Pfeiler 3 waren im Punkte befestigten
Zementblock, und der gedrückte Pfeiler 4 waren im Zementblock, 11 cm hoch und 12 cm
im Durchmesser. Zwischen der Schraube u. dem Pfeiler 3 lag eine dreieckige Pfeiler.
Oben hatte der Bodenbau waren nur der oben Teil anfallen, der Kopf man
gegen Norden, der Pfeiler gegen Osten gerichtet. Auf der linken Seite
Lage u. der Pfeiler ist zu erklären, ging es nun einen Raum, welcher
in Pfeilerbau Lage begreifen wurde. Der Kopf wurde sehr gedreht, nur
die Spitze wurde abfallen, welche beim Bauhin folgen gesehen. Bei der
Krone waren zum Kopf anfallen. Am Pfeiler der linken Seite, welche
abwärts unter dem Kopf lag, fand sich ein Aufwärtig und Oben, welche
mit 4 Lagen Lagen fallen. die Lage der Spitze wurde nicht festgesetzt werden,
weil sie schon abgeklügelt war. Unter dem Winkel fast gleichmäßig mit
dem Boden der Erde, ging sich nun 5 cm breite Kreise u. im fast zu
sehen ähnlichen Kreisen, welche, wie es scheint von Holz gemacht. (Zeichnung)

Der Spindel 9 wies sich vom Spindel 8. Die Winkel Lage wurde im
Pfeilerbau Lage auf den rechten Seite der Länge, der Kopf gegen Süden
u. der Pfeiler in Richtung nach Osten. Auf der Lage geht es nun eine
befestigte Lage. Die Spitze waren gegen den Kopf ausgegossen u. der
rechte Oben zum Kopf gegeben. Beim Kopf wurde eine gedrehte
u. vom Beginn in der Spitze unter Schlüssel (Pfeiler 1) im Durchmesser
ca 30 cm, welcher Lage durch ein gleichmäßig gebildetes Pfeilerbau mit
Zement 10 cm hoch. (Pfeiler 2). Obgleich der Spindel der Winkelbau
eine Lage (Pfeiler 3) 17 cm hoch, die Öffnung 15 cm im Durchmesser.
Im Eisenbahn befand sich eine kleine unfernter Pfeiler mit Zement 8 cm
hoch u. die Öffnung war 6,5 cm im Durchmesser. (Pfeiler 6)

Westlich von den Eisenbahnen wurde 2 doppelt Pfeilerbau
(Abteil 4 und 5). Die Winkel 4 waren ähnlich 9 am Kopf und die

Am 12ten im Anwesenheit, der Herzogin, wurde das 5te
ein notarielles Inventar gefertigt.

Daß Herr Gocher davon refertir nur all die letztere
im Anwesenheit, wurde er in einer Liste verlegt und
im Anwesenheit.

STÁTNÍ ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV

Naleziště: Dol. Subotom

Č. j. 1890/50, 378/55

Soud. okr.: Stevberk

Přílohy: 3

Druh nálezu: broky kultury vorcovitých pobání

Poznámky:

STÁTNÍ ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV	
ODBŮR VA V. BRNO	
Dodán dne <u>10. IX.</u>	19 <u>50</u>
Číslo <u>1890</u>	<u>3</u> přílohy

D o l n í   S u k o l o m /6. Šternberk/

Hroby zvoncovitých pohárů v cihelně.

V srpnu 1950 byly v cihelně v Dol.Sukolomi narušeny hroby/asi 2/
zvoncovitých pohárů. Dr.R.Pleiner zachránil z nich keramiku.

Hrob 1.

Pohár nezdobený z červenavého materiálu s ouškem. Povrch silně
otřelý. V-10cm, Ø hrdla 12,2 cm, Ø dna 5 cm, Ø břicha 11 cm.
Ouško nasazeno asi 5 mm pod okrajem a nasedá na rozhraní břicha
a hrdla. Inv.č. 202-1/54.

Malý hrníček s široce baňatým měkce zlomeným břichem. Páskové
ouško vytaženo z okraje. Materiál jemný, silně na povrchu otřelý.
V- 6,7 cm, Ø dna 3,5 cm, Ø hrdla 6,2 cm, Ø břicha 8,3 cm.

Inv.č. 202-2/54.

Miska nepravidelného tvaru velmi hrubě pracovaná. Červenavý
materiál. Ø okraje - 13,4 cm, Ø dna 7,4 cm. Inv.č.202-3/54.

Miska z hnědočerného materiálu hrubě zrnitého. Z rozšířeného
okraje /nezdobeného/ je šikmo dolů vytažen podlouhlý lalůček
dvakrát svisle vrtaný. Ø okraje 18,8 cm, Ø dna 8,3 cm.

Inv.č. 202-4/54.

Hrob 2 ?

Spodní část džbánčkovité nádoby ze slínovitého materiálu
s měkkým lomem břicha. Ø dna 4 cm, Ø břicha 8 cm. Inv.č.202-5/54.

Džbánkový hrníček s baňatým břichem. Páskové ucho nasazeno
asi 3 mm pod okrajem a dosedá na rozhraní břicha a hrdla. Dno
jen nepatrně vyznačeno. Černý materiál, povrch silně setřelý.
V-6,5 cm, Ø okraje 7 cm, Ø dna 2,3 cm, Ø břicha 8,2 cm.

Inv.č. 202-6/54.

Pod bagrem byla zachycena spodní část džbánku z černého,
jemně zrnitého materiálu.

Inv.č. 202-7/54.

Česká lidová armáda
ARCHIV
od oddělení
Leden 1951
Číslo 378

Dolní Sukolice

Č. neg. K-1-2-13

Inv. č. 202-1/54

Č. neg. K-1-2-11

Inv. č. 202-2/54

Č. neg. K-1-4-4

Inv. č. 202-3/54

Č. neg. K-1-3-11

Inv. č. 202-5/54

Č. neg. K-1-4-5

Inv. č. 202-4/54

Č. neg. K-1-6-2

Inv. č. 202-7/54

Č. neg. K-1-2-14

Inv. č. 202-6/54

Nálezová zpráva.

Hroby kultury zvoncovitých pohárů v Dol. Sukolomu.

Obec: Dolní Sukolom

Okres: Šternberk

Kraj: Olomouc

Trat: Cihelny, komunál. podniku v Uničově, č.kat.

Zaměření: viz plán.

Kultura: Zvoncovité poháry mladší fáze.

Při bagrování profilu v cihelně (Cihelny, kom. pod. v Uničově) v Dol. Sukolomu, okres Šternberk, rýsovaly se ve světle žluté spraši tři hrobové jámy, viditelné z vlaku, jedoucího z Olomouce do Uničova, po pravé straně. St. A. Ú. odb. Brno - výzkum Želechovice, provedl ve dnech 4, 5. a 7. září 1950 zachraňovací výzkum těchto objektů. Z profilu byly vykopány hroby č. 1, 2 a 3 a zaměřeny vůči silnici.

Hrob č. 1.

Hloubka: Dno 71 cm pod povrchem

Hrobová jáma: tvar zhloubka zaobleného obdélníku. Část hrobu je odbagrována.

Výplň: tmavě šedá až černá hlina ve světle žluté spraši.

Kostřina: chybí, patrně úplně strávena.

Inventář: Keramika mladší fáze zvoncovitých pohárů.

č. 1: Pohárek cibulovitého tvaru z šedého jemného materiálu, $v = 70 \text{ mm}$, $\varnothing$ v největší výduři 80 mm ;

č. 2: Džbáněček cibulovitého až zvoncovitého tvaru, s uškem při okraji, z načervenalého materiálu, $v = 65 \text{ mm}$, $\varnothing = 85 \text{ mm}$;

č. 3: Mělká miska z červenavého jemného materiálu, $v = 50 \text{ mm}$, $\varnothing = 140 \text{ mm}$;

č. 4: Džbáněček cibulovitého tvaru s uškem při okraji, šedý jemný materiál, $v = 80 \text{ mm}$, $\varnothing = 80 \text{ mm}$;

č. 5: Džbánek zvoncovitého pohárovitého tvaru, s uškem těsně pod okrajem, nezdobený, červenavý materiál, $v = 110 \text{ mm}$, $\varnothing$ hrdla $= 120 \text{ mm}$.

Prób č. 2.

Houbka: Dno 150 cm od povrchu

Próbová jáma: Zhruba zaoblený obdélník, část ubagrována.

Výplň: tmavě hnědá hlína, místy promísena žlutkou.

Kostra: Orientována S-J, obličejem ke východu, středně

skvrčená. Lebka je pomačklá tak, že horní polovina téměř chybí a některé kostičky jsou vtačeny dovnitř. Obě čelisti se zuby jsou zachovány. Pruce jsou nakřčeny a položeny pod obličej, páteř je špatně zachována. Kostí jsou částečně straveny. Kostra je dětská (5-7 let). Bagrem jsou sbrádné nohy asi 10 a 20 cm pod koleny.

Inventář: Keramika.

Č. 1: Mělká miska (zvoncovité poháry) z šedého zrnitějšího materiálu, okraj plochý, dovnitř zahnutý. Pod okrajem plochý vodotěsný výčnělek.

Pozn.: Miska položena za zády skeletu tak, že některé kosti (žebro) se nacházely pod ní.

Krob č. 3.

Hloubka dna: 102 cm

Krobová jáma: zaoblený obdélník, část ubagrována.

Výplň: tmavě šedá hlína (u dna velmi tvrdá).

Kostra: Orientace S-J, obličej k V, skvrčená, z lebky zachována

jen spodní polovina a spodní polovina dolní čelisti, ruce složeny před obličej, nohy středně skáceny, chodidla a paty neznatelné. Páteř a hrudník se téměř, až na nepatrné stopy, nezachovaly. Kostí jsou poměrně velmi špatně uchovány a nikde úplně straveny.

Inventář: ☿

Kultura: nelze určit; pozn.: způsob skácení téměř stejný jako u hrobu č. 2.

Zaměření hrobu bylo provedeno vůči silnici, takže měřičská osa leží od východní hrany hrobu č. 3 po hraně bagrovacího profilu kolmo k silnici (100 m).

Inventář hrobu byl zrušen, kostry ponechány na místě, protože se nacházejí přímo v odhlášené zóně.

Plim

Státní archeologický ústav

Brně.

Zpráva o archeologické vykopávce
v Dolní Sukolomí u Uničova.

Musejní kustodka Mízi Manethová.

Přílohy :

A/ Dne 18. července 1945 hlásil mi hoch Kurt Niegraschka, který mi při vykopávkách vypomáhá, že na našem nálezišti č. 22 v sukolomské cihelně na svahu opracovávaném bagrem, ve hloubce asi 30 cm byly doštěm vypláchnuty nějaké střepiny, které by mohly pocházeti z rozbitých archeologických nádob. Den na to jsme místo obhlédli, dne 21. července dali jsme se do odkrývání náleziště.

Toto leží 96.40 m východně od silnicek Brníčku na parcele č. 254/3 / náčrt/. Skupiny střepů vystupovaly za práce zcela znatelně a v sv. rohu hloubené jámy přišli jsme na dobře zachované zbytky nádoby / nákras/. Zprvu nemohli jsme zjistiti, pokud je zemina zabarvena, ježto jílovitá hlína byla silně vysušena. Teprve ve hloubce asi 15 cm vystoupily obrysy této kulturní jámy zcela zřetelně. Naměřili jsme do obdélníku 138x80 cm. Pracovali jsme opatrně, ježto jsem se domnívala, že jde o sesutý hrob, ale střepy, vesměs rázu zvoncovitých pohárů, prostupovaly porůznu celou jamou až do hloubky 74 cm pod povrchem. Dno jámy nebylo rovné, jako u všech u nás odkrytých jam, nýbrž v západní části se snižovalo na 90 cm, kdežto na východní straně dosahovalo jen 80 cm hloubky / profil A-B / V o-bahu našli jsme něco dřevěného uhlí pod hrncem, ale popelu jsme nikde neviděli, ač jsme vybrali všecko až na žlutý jíl. Také jsme nikde neviděli dřev po dřevěném obložení, ostatně je možné, že se v humusovité vrstvě ztratily. Všechny střepy jsme sbírali a se vzorky zeminy dopravili do musea.

Keramiky vykopávky zřejmě náleží typické kultuře zvoncovitých pohárů a to : několik ozdobných střepů asi ze tří zvoncových pohárů, střepy z hnědého ucháče asi 10 cm vysokého a 12 cm v průměru, střepy nějaké plytké nádoby, asi mísy, které ležely v hloubce 74 cm. Za zmínku stojí ještě pásový střep, na jehož okraji jsou znatelné otisky prstů, jak se to vyskytuje při kultuře nordické.

B/ Dne 22. srpna opět nám hlásili ze sukolomské cihelny, že při bagrování v severní části cihelny / v poloze našeho náleziště č. 22 / byly zachyceny starožitné nádoby. Zjistila jsem ihned polohu a druhého dne dali jsme se do práce. Prohlížeje terénní profil místa záp. i vých. od jámy sledované v červenci, spatřila jsem na několika místech začernalou hlínu a vzhledem ku hloubce asi 80 cm soudila jsem, že jde opět o hroby další.

Na ploše 2 x 4 m veliké odklidili jsme povrchovou hlínu. Ve hloubce 50 cm ukázalo se zabarvení hrobu, do pravouhelníka, zcela zřetelně a v západní části hrobu objevila se kruhová tmavá skvrna, která se ukázala býti žárovištěm.

Odkryli jsme nejprve hrob č. 8 a nádoby na jižní straně hrobu, jež byly zasaženy bagrem. Byly tam :

mísa / č.1/v průměru 15 cm, 5 cm výšky; v níž stálo dno poškozeného hrnečku s ouškem / č.2/ dále velmi poškozený ucháč / č.3/ a rozdrčená nádoba č. 4, hrnec to 11 cm vysoký a 12 cm v průměru, mezi mísou a nádobou č.3 ležel pěkný tříhranný šípový hrot.

Z kostry byla zachována už jenom horní část, hlava byla obrácena k severu, obličej směřoval k východu. Soudíc podle polohy na levém boku a z okolností, že byl nalezen šípový hrot, jde o kostru muže pohřbeného v poloze spícího. Hlava byla silně stlačená a jen zuby byly zachovány, ty však při pouhém doteku se rozpadly. Obě ruce byly zvednuty ku hlavě. Na zápěstí levé ruky, která částečně spočívala pod hlavou, byl kamenný ochranný pásek na čtyřech rozích provrtaný. Poloha dolních končetin nedala se už zjistit, ježto byly při bagrování uraženy. Za kostrou téměř souběžně s páteří táhl se pruh 5 cm široký a stejně hluboký, patrně stopa setlelého dřeva/ náčrt/.

Hrob č. 9. ležel západně od hrobu č.8. Kostra opět ležela v poloze spícího, ale na pravé straně těla, s hlavou obrácenou k jihu, obličejem k východu. Soudíc podle polohy byla tu pohřbena žena. Nohy byly přitaženy k tělu a pravá paže zvednuta k hlavě. U hlavy stála, rozdrčená a bagrem rozptulená, mísa / nádoba č.1 / o průměru asi 30 cm a ležel dřebánek s ouškem / nádoba 2 / asi 10cm vysoký, rovněž zasažený bagrem. Východně od noh stranou skříně od kostry stál jiný dřebánek / nádoba č.3 / o 17 cm výšky a 15 cm průměru v otvoru. V něm stála zcela zachovaná nádoba s ouškem / nádoba č.6 / , vysoká 8 cm o průměru otvoru 6.50 cm. Západně od noh kostry našly se dva typické zvoncové poháry / nádoby č. 4 a 5 / Nádoba č. 4 byla tmavá o výšce 9 cm a 12 cm průměru, byla bez ozdob, kdežto nádoba č.5 byl ozdobný zvoncový pohár stejných rozměrů.

Poněvadž kostra tohoto skrčence byla lépe zachovaná než skrčence, kterého museum dosud vystavovalo, vložili jsme jej do bedny a vystavili v museu.

za správu musea v Uničově.

Jud. Hložek
řed. měst. školy.

Uničov /p.o. Šternberk/.

Dolní Suleš

Na rozkaz přednosty Státního archeologického ústavu, odbočka v Brně p. Josefa Poulíka odejel jsem dne 22. října 1946 do Uničova a zjistil toto:

Severovýchodně Uničova, asi 3/4 hodiny od města jest cihelna bratří Vodičkových pod národní správou, správce stavitel Brázda.

Podle výpovědi p. Rudolfa Hoška, ředitele měšť. školy a předsedy MNV v Holešově byly v této cihelně při odebirání hlíny zachyceny 2 hroby se zvoncovitými poháry a to jeden hrob v r. 1943 a druhý v r. 1945.

Oba tyto hroby jsou v městském museu v Uničově.

Dalších nálezů v této cihelně nebylo.

Před 14 dny byly tyto práce v cihelně ukončeny a počnou pracovat opět příštím rokem na jaře.

Fotografický snímek jednoho hrobu připojuji.

Při této mé návštěvě v Uničově jsem upozornil p. předsedu MNV. na vládní nařízení čís. 274/1941 Sb. ze dne 12/6 1941, podle kterého je nutno bezpodmínečně se řídit.

Dále jsem byl upozorněn, že celé okolí Uničovska je bohaté na prehistorické nálezy.

Správce musea v Uničově prosí o nějakou subvenci na inventarisaci prehistor. sbírek.

B. Vodička

STÁTNÍ ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV	
ODBOČKA V BRNĚ.	
Došlo: dne	22./10. 1946
Číslo: 2424	/ příloh.

Poulika

Dolní Sukolom, r. Uničov

O p i s .

Inv. č. 1493/51

M ě s t s k é m u s e u m v U n i č o v ě .

Zn.HO/arch.

V Uničově, 12.července 1951.

Státní památkový úřad,

zorno. poh

B r n o .

Archeologické nálezy.

Na upozornění správy komunální cihelny v Dol.Sukolomi prohlédl jsem svah na straně severní, v němž se právě rýpadlem shrabuje vrstva žluté hlíny. Zjistil jsem pod povrchem v hloubce 1,80 m kosti a jednu popelnici a ve vzdálenosti 7 m v načernalé hlíně pouze střepy. Opatrně jsem nalezené kosti a popelnici vybral a odnesl do depositáře Městského musea. Poněvadž v blízkosti místa nálezů bývají často zjišťována pod povrchem načernalá místa ve žluté hlíně, je jisté, že se jedná o větší sídliště pravěkého člověka. Z tohoto místa pocházejí velmi početné archeologické nálezy.

Žádáme o udělení dalších pokynů nebo povolení, abych jako správce městského musea v Uničově mohl objevivší se archeologické předměty včas před zničením zajišťovati a ukládati v městském museu v Uničově.

Za správnost opisu:

Kolová

Správce musea:

podpis nečitelný.

DOLNÍ SUKLOM, okr. Šternberk, Morava
Cihelna komunálního podniku v Uničově.

zvonc.poháry

Pohřebiště:

L i t e r a t u r a :

L.Hájek, Nové nálezy kultury zvoncovitých pohárů, AR III, 1951, str. 27.

.....
Tři nové hroby s mladou průvodní keramikou z cihelny v Dolním Sukolomu /okr. Šternberk/ jsou pokračováním již dříve zjištěného pohřebiště. Hroby byly v jedné řadě v nepatrné vzdálenosti /hloubka 70-150 cm/ a kostry v nich ležely na levém boku, hlavou k severu a obličejem k východu. Naleziště je důležité svou polohou, vysunutou daleko do severní Moravy.

34

Místní Národní výbor
Uničov

2424

Uničov, dne 16. října 1946.

č. j. 637/46.
Věc: Archeologické vykopávky.
Zpráva.
K č. 2245/46 ze dne 10. října 1946.

Státnímu archeologickému ústavu
odbočka v Brně.

Na Váš přípis sdělujeme, že vykopávky provádíme v cihlářské hlině v hlíníku, kde se kope hlína na cihly a v ní jsou nalézány popelnice a s různými předměty, skřencí. Kopání se neprovádí systé-
maticky, ale příležitostně, jakmile se v hlině objevují tmavá místa, kosti, je zastaveno kopání a místo náležitě přezkoumáno.
Kopání vede ředitel měšť. školy Rud. Hošek za spolupráce ochotní-
ků a dobrovolníků z řad milovníků archeologických památek.

P. Vyrostlík
MÍSTNÍ NÁRODNÍ
UNIČOV

Rud. Hošek
předseda

35

Am 18. Juli 1945 malte Herr Carl Sigratschka, Pfaff auf der
 Farmhalla 22 in der Zingalei in Salzburg weil dort 30 cm tief abgenutzten
 Oberfläch von Regen Wasser abgenutzt sind, dem Chuffeina
 auf viele Öffnungen von Scherben, welche diese von manigfachen Öffnungen
 Hummer kommen.

Am 19. 7. befragte man mich den Ort n. von 20. n. 21. 7. wurde abgenutzt.
 Ein Funde liegen 76-40 m östlich der Hofe auf einem auf der Farmhalla
 Nr. 254/3. (Zinsung.) drüben sind die Abgenutzten erkannt n.
 in den oberflächigen Erde dieser Öffnung tief sich auf der abgenutzten Lage sind
 Öffnung festhalten. (Zinsung). Ein Abgenutzter der Lage war noch nicht
 zu beobachten, weil der Boden (Latten) sehr abgenutzt war. Die
 mit 15 cm tief abgenutzt waren, traten die Öffnungen der Erde
 wieder hervor. Die oberflächigen Erde für sich drüben von diesen
 Boden ab. Die wieder weiter sind. Ein Regen, die
 Öffnung der Erde abgenutzt - Erde abgenutzt, Öffnung der
 jungen Öffnung. Ein tiefer Regen liegen 74 cm unter der Oberfläche.
 Der Boden dieser Öffnung war nicht gleich, wie bei allen diesen man
 untersuchen Öffnung, sondern im westlichen Teil waren die Abgenutzten
 90 cm tief, während im östlichen Teil nur eine Tiefe von 80 cm hatten.
 (Zinsung Teil A-B). Im Teil der Öffnung fand sich etwas Goldstaub,
 besonders unter einem Stein, während die Erde oder Hummer nicht
 beobachtet wurden. die Erde füllte die Öffnung abgenutzt mit ein
 unbedeutendes gelbes Lein gewöhnlich. Öffnung sind
 in der Umgebung nicht vorhanden. Sämtliche Öffnungen sind
 freigelegt n. mit einem Graben im Wasser abgenutzt. Es ist das
 Ägyptische Abgenutzter - Latten: mit den einigen wenigen Öffnungen
 von circa 3 Abgenutzter, Öffnung von einem gewissen Grad abgenutzt
 ca 10 cm tief n. 12 cm im Durchmesser, der im östlichen Teil der Öffnung
 gefunden wurden n. Öffnung von einem kleinen Stein, möglich eine
 Öffnung, welche 7 cm tief lag. In anderen Fällen war die Erde
 nicht abgenutzt, welche von einem (Latten) Fingerabdruck hatten,
 wie sie in der oberflächigen Erde vorkommen.

Dne 18. července 1945 hlásil Kurt N., že na nálezišti se v blízkosti
 v Dobrušce na 30 cm hloubce oddělováním povrchu byly sedětem střepy
 vynuty, ~~zdejší~~ podle zdání mnoho skupin střepů, které asi od
amerických nádob pocházeti mohly. - Dne 19. 7. jsme obhlédli to
 místo a dne 20. a 21. 7. jsme je odkopali. Nález ležely 96 cm východně
 silnice do Bohnicka na parcely č. 254/3. (výhled). Zřetelně byly poznány
 skupiny střepů a na severovýchodním rohu této jámy dal se zjistiti
 ještě udržení stýtek dvorce. (výhled). Zbarvení půdy nebylo
 ještě koncovatí, protože jílová země byla velice vysechnutá.
 Teprve ~~teprve~~ ^{jakmile} jsme 15 cm hloubce měly odkopáno, vyzkoušely obrysy
 kulturní jámy. Téměř pravouhlopá 138 x 80 cm sejmula se určitě
 od některé půdy. Kopalny jsme opatrně dále. Střepy, které vesměš
 náležely kultuře svanovitéch pohárů, pronikly celou hloubkou jámy.
 Nejhlubší střepy ležely 74 cm pod povrchem. - Podle této jámy
 nebyla rovinná, jako u nás ^{odkrytých} ~~odkrytých~~ hrochů, nýbrž
 v západní části byla ^{prohloubením} ~~hloubkou~~ 90 cm hluboká, zatím co ve východní
 části mělo jen hloubku 80 cm. (výhled profil A-B). V obsahu
 jámy našlo se něco dřevěného uhlí, zvláště pod hrncem, zatím
 co popel nebo másenná omítka nebyly pozorovány. Imarou hloubku
 jámy jsme až na nerušenou slutou hlínu vymyta vybraly.
 Všechny střepy byly sbírány a s
 ukázkou půdy přeneseny do muzea. Je to typická keramika
svanovitéch pohárů; a to několik ozdobených střepů asi od 3 svan-
 covitých pohárů; střepy od sedého hrnce s uchem asi 10 cm vysoký a
12 cm v průměru, nalezeného ve východní části jámy a
 střepy jedné ploché nádoby, možná mísa, která ležela hloubce
 74 cm. K ovládání by ještě byl okraj střepu, který na svém
 kraji měl otisku prstů, jako se nachybnou v nordické kultuře.

Zwei neue steinzeitliche Gräber in der Salbmüher Ziegelei. Bei Erdarbeiten wurde wieder in der Salbmüher Ziegelei, Befiger Ing. S. Boudica, vom Bagger ein Grab angeschnitten. Durch die leichte Lage begünstigt, war aber schon das Skelett vergangen, doch konnten noch durch sehr sorgfältiges Ausgraben die Umrisse des darin liegenden Leichnams festgestellt werden. Der Größe nach zu urteilen handelte es sich um eine jugendliche Person, anscheinend eine Frau, die wie bis jetzt alle vorgefundenen weiblichen Skelette, auf der rechten Körperseite liegend in Hoderlage bekräftigt worden war. Vier Gefäße mit Weggehung für die Reste in die Ewigkeit waren beim Kopf der Toten aufgestellt. Das zweite Grab wurde erst bei der Freilegung des ersten aufgefunden. Hier war mit Sicherheit ein Mann bekräftigt worden, denn das Skelett, das noch besser erhalten war, war größer und stärke als die weiblichen, lag auf der linken Körperseite ebenfalls wieder in Hoderstellung. Die Hüfte waren sehr stark an den Körper herangezogen. Neben dem Kopf lagen als Beigaben ein Pfeilspitze aus Feuerstein und eine Schüssel, die wohl bei der Bestattung des Toten sein Leibgericht als Weggehung enthalten hatte. Bei seinen Füßen waren zwei Henkelstücken aufgestellt. Nach den bis jetzt von dieser Stelle geborgenen Gräbern zu schließen, muß dort ein ziemlich ausgedehnter Friedhof der Glockenbecherleute, die nach der Form ihrer Gefäße so benannt wurden, vor 4000 Jahren bestanden haben.

Mährisch-Neustadt

Zwei neue steinzeitliche Gräber entbedt. Bei Erdarbeiten wurde in der Salbmüher Ziegelei, Befiger Ing. S. Boudica, vom Bagger wieder ein Grab angeschnitten. Durch sehr sorgfältiges Ausgraben konnten die Umrisse des darin liegenden Leichnams festgestellt werden. Der Größe nach zu urteilen, handelte es sich um eine jugendliche Person, anscheinend eine Frau, die wie bis jetzt alle vorgefundenen weiblichen Skelette, auf der rechten Körperseite liegend in Hoderlage bekräftigt worden war. Vier Gefäße mit Weggehung für die Reste in die Ewigkeit waren beim Kopf der Toten aufgestellt. Auch ein zweites Grab wurde nach Freilegung des ersten gefunden. Hier war mit Sicherheit ein Mann bekräftigt worden, denn das Skelett, das noch besser erhalten war, war größer und stärke als das weibliche, lag auf der linken Körperseite, ebenfalls in Hoderstellung. Die Hüfte waren sehr stark an den Körper herangezogen. Neben dem Kopf lagen als Beigaben eine Pfeilspitze aus Feuerstein und eine Schüssel, die wohl bei der Bestattung des Toten sein Leibgericht als Weggehung enthalten hatte. Bei seinen Füßen waren zwei Henkelstücken aufgestellt. Nach den bis jetzt an dieser Stelle geborgenen Gräbern zu schließen, muß hier ein ziemlich ausgedehnter Friedhof der Glockenbecherleute (nach der Form ihrer Gefäße so benannt) vor 4000 Jahren bestanden haben.

Mährisch-Neustadt, 24. Juli 1943

"Mährische Post" 24. Juli 1943

Der „Schwarze Gang“ im Lößlehm

Neue Glockenbechergräber bei Mähr.-Neustadt aufgedeckt

Wieder einmal hat im Mährisch-Neustädter Ländchen der Boden eines seiner großen, ehrwürdigen Geheimnisse preisgegeben. Lange schon hatte man sich dort im Stadt-Museum über den sogenannten „Schwarzen Gang“ im Löß der Salbmüher Ziegelei den Kopf zerbrochen. Die in diesem „Gang“ häufig vorkommenden dunkeln Stellen waren nämlich bisher fast ganz jenseitig geblieben, weshalb man sie weder als Gräber noch als Kulturrunden ansprechen konnte. Der glückliche Fund eines schon verzierten Glockenbecherbrüchstückes ließ zwar vermuten, daß es sich doch wohl um Gräber handeln müsse, und zwar um Gräber eines jungsteinzeitlichen Volkes von Kriegeren und Jägern, die bis weit von Westen her über die Alpen zu uns vorgezogen waren und ihre Toten entweder in „strenger“ Hoderlage bekräftigten oder in seltenen Fällen auch verbrannten. Wieso waren aber die Reste dieser Toten aus dem „Schwarzen Gang“ so ganz und gar verschwunden? Der neueste Fund sollte darüber sowie über noch manches andere einigermaßen Auskunft geben!

Es waren wirklich „Hodergräber“, die man endlich, endlich angetroffen hatte, dazu war es noch ein ganz besonders interessantes Fund: Das erste Grab enthielt nämlich eine Doppelbestattung und war zugleich ein Brand- und Skelettgrab. Das Skelett lag auf der rechten Seite mit dem Gesicht gegen Osten gemendet, dürfte einer Frau gehören, war nurmehr in wenigen Teilen vorhanden und auch diese waren bereits ungenutzt moßig. Der Boden scheint also, wie auch die Beschaffenheit des Skeletts in dem anderen Grab erkennen ließ, in dem Gebiet des „Schwarzen Ganges“ sehr kalkarm zu sein, deshalb den Knochen gegen die auflösende Wirkung der Sidermängel nur wenig Schutz zu gewähren. Dieser Umstand würde auch das gänzliche Verschwinden der Leberreste in den anderen Gräbern erklären. Es gab aber in diesem Grab noch ein Rätsel zu lösen: Die Reste des Verbrannten, sehr wahrscheinlich eines Mannes, bestanden sich nicht nur über den Knochen und unterhalb der beigegebenen drei Gefäße, in die später der eingedrungene Brand, sondern auch oben auf der Erdoberfläche dieser Gefäße. Es bleibt da wohl nur die Annahme übrig, daß man den Leichenbrand quer über die tote Frau und den übrigen Grabboden geschüttet und dann erst die Gefäße beigegeben hatte. Durch die nachfolgende natürliche Bewegung des zugeschütteten Erdreichs war zuerst dieses in die Gefäße eingedrungen und schließlich durch den seitlichen Erddruck auch ein Teil des Leichenbrandes, der sich über dem Körper der Frau befand.

Das zweite Grab war von dem ersten kaum einen Meter entfernt, scheint also ziemlich gleichzeitig mit dem ersten angelegt worden zu sein. Möglicher Weise waren also die drei Bekräftigten Verwandte und dürften gleichzeitig einer Seuche erlegen sein. Es war auch wieder, nach der Parteilichkeit der Knochen zu schließen, eine Frau und lag ebenfalls auf der rechten Seite. Die Knochen waren, wie schon angedeutet, so stark vermorst, daß man sie nur mit dem unterstimmten Erdreich zusammen ins Museum tragen konnte. Beigegeben waren der Toten fünf Gefäße. Auch diese und die drei des ersten Grabes boten viel Interessantes. Die Schällein mit den verbreiterten und verzierten Rändern und die einhenkligen, verzierten großen Tassen entsprechen zwar den in der Glockenbecherkultur bekannten Typen. Ein Gefäßchen mit zwei einander gegenüberliegenden Osen ist aber dieser Kultur fremd und scheint eine Entlehnung aus der „nordischen“ Kultur unserer Urzeiten zu sein. Und ein schlauchartiger Bemalzung hat bereits eine große Ähnlichkeit mit denen des Ubergangs zur Bronzezeit. Die Glockenbecherkultur des „Schwarzen Ganges“ ist also als eine sehr späte anzusehen. Karl Schirmer.

38

Mährisch Neustadt, am 17.14. 1943.

An
das Amt für Vorgeschichte
Troppau,
Reichsgamuseum.

Fundmeldung.

In der Ziegelei in Salbnuss, Kreis Sternberg wurden bei Baggararbeiten 2 Gräber der Glockenbecherkultur angeschnitten. Die Reste dieser Hockergräber wurden von mir heute gehoben und in unser Museum gebracht. Ein ausführlicher Bericht mit Zeichnungen und Lichtbildaufnahmen folgt.

Heil Hitler!

39

Der Reichsstatthalter im Sudetengau
 Gau selbstverwaltung
Amt für Vorgeschichte
 Ho./Gü.Nr. 183/43.

Teplitz-Schönnau, den 13. Mai 1943.
 Hamburger Straße 17/II
 Drahtanschrift: Vorgeschichte Teplitz-Schönnau
 Fernruf: 2634

An die
 Kreispflegerin für Vorgeschichte
 Fräulein Maria M a n e t h,
Mähr.-N e u s t a d t./Museum.
 Sudetengau./Reg. Bez. Troppau.

Liebes Fräulein Maneth!

Ich bestätige den Eingang Ihres Schreibens vom 6. Mai 1943 über die Rettungsgrabung der Glockenbechergräber in der Salbnusser-Ziegelei. Ich freue mich, daß diese Grabung so gut und erfolgreich durchgeführt wurde und danke Ihnen für den sorgfältig ausgeführten Fundbericht.

Mit bestem Gruß, auch an den Herrn Bürgermeister, und

Heil H i t l e r !
 Im Auftrage:

Anna-Marie Hoßner
 (Anna-Marie Hoßner.)

R/0045

40

Der Kreispfleger
Amt für Vorgeschichte
 des
Reichsstatthalters im Sudetengau
 Gau selbstverwaltung
 am Reichsgaumuseum Troppau

Ratibor, den 28. April 1943
 Zwingerstr. 3
 Fernruf 3286

An

den Kreispfleger für Vorgeschichte,
 Fräulein Maria Maneth,
Mähr.- N e u s t a d t /Ostsudetenland
 Städt. Museum

Mein Zeichen 791/43 Ihr Zeichen

Betreff: Salbnuss Kreis-Sternberg

Durch Frau Walig erhielt ich heute von der Bergung der Glocken-
 gräber in Salbnuss Kreis Sternberg Kenntnis. Ich bitte, wenn mög-
 lich, von dem genauen Bericht einen Durchschlag für Ratibor mit
 anzufertigen. Es wären demnach im ganzen ein Original und drei
 Durchschläge herzustellen. Ich freue mich sehr, daß Sie diese wich-
 tigen Gräber retten konnten. Die Gefäße, soweit möglich, zeichnen
 Sie bitte auch.

Im Augenblick arbeitet das Ratiborer Landesamt auch für das Troppauer
 Gebiet. Der allbekannte Kotutsch ist hier wieder unser
 Schmerzenskind.

Alles Gute und freundliche Grüße,

Heil H i t l e r !
 I. A.
Gabriele Rascher

41

Der Kreispfleger
Amt für Vorgeschichte
des
Reichsstatthalteres im Sudetengau
Gaufelbverwaltung
am Reichsgaumuseum Troppau

Ratibor OS., den 10. Mai 1943
Zwingerstr. 3
Fernruf 3286

An

die Kreispflegerin für Vorgeschichte,
Fräulein Maria Maneth,
Mähr.-Neustadt Kr. Sternberg

Städt. Museum

Mein Zeichen

865/43

Ihr Zeichen

Betreff: Salbnuss Kreis Sternberg

Sehr geehrtes Fräulein Maneth !

Für die Zusendung des netten Fundberichtes danke ich Ihnen herzlich. Mein Mann hat sich sehr gefreut und ist natürlich sehr neugierig auf die Gefäße. Hoffentlich hat das bewusste kleine Gefäß, das die Kultur kennzeichnet, auch die "vorgeschriebenen Verzierungen".

Es ist sehr anzuerkennen, daß Sie so viel und vor allem so wichtigen Besuch an der Grabungsstelle hatten.

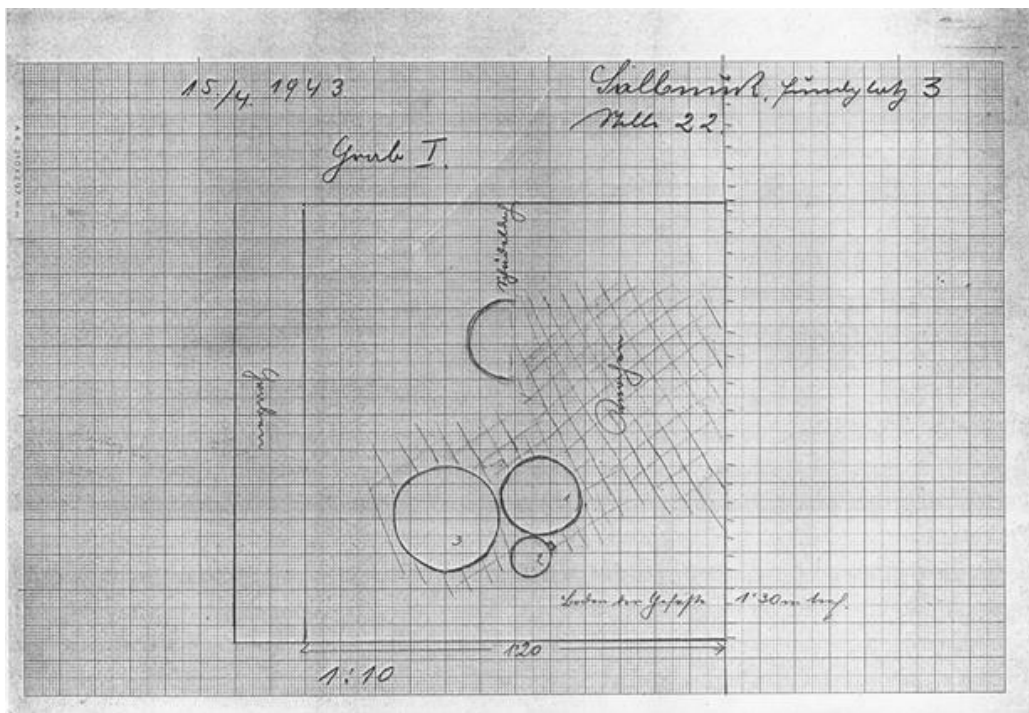
Mit der Bergung des Hockers sind Sie ganz richtig vorgegangen. An Ort und Stelle zerfallen die Knochen meistens in tausend Atome. Nach ihrer Bergung aber haben sie erst im Museum den richtigen Halt bekommen. Haben Sie sich auch aus der Drogerie schon Zaponlack zur Konservierung der Knochen besorgt ? Sie wissen doch sicherlich den Arbeitsvorgang dafür.

Alles Gute für die Zukunft. Vielleicht kann ich es im Laufe des Sommers einmal ermöglichen, zu Ihnen herüberzukommen.

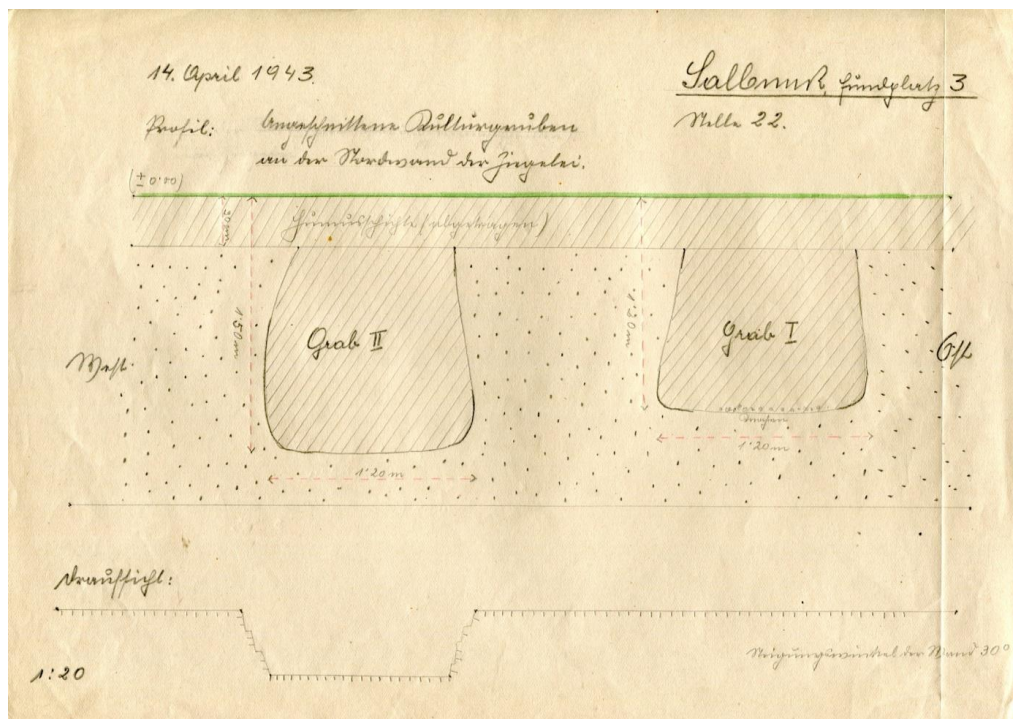
Es grüßt das ganze dortige Amt freundlichst mit

Heil Hitler !
I. A.

Gerhard Rascher

43

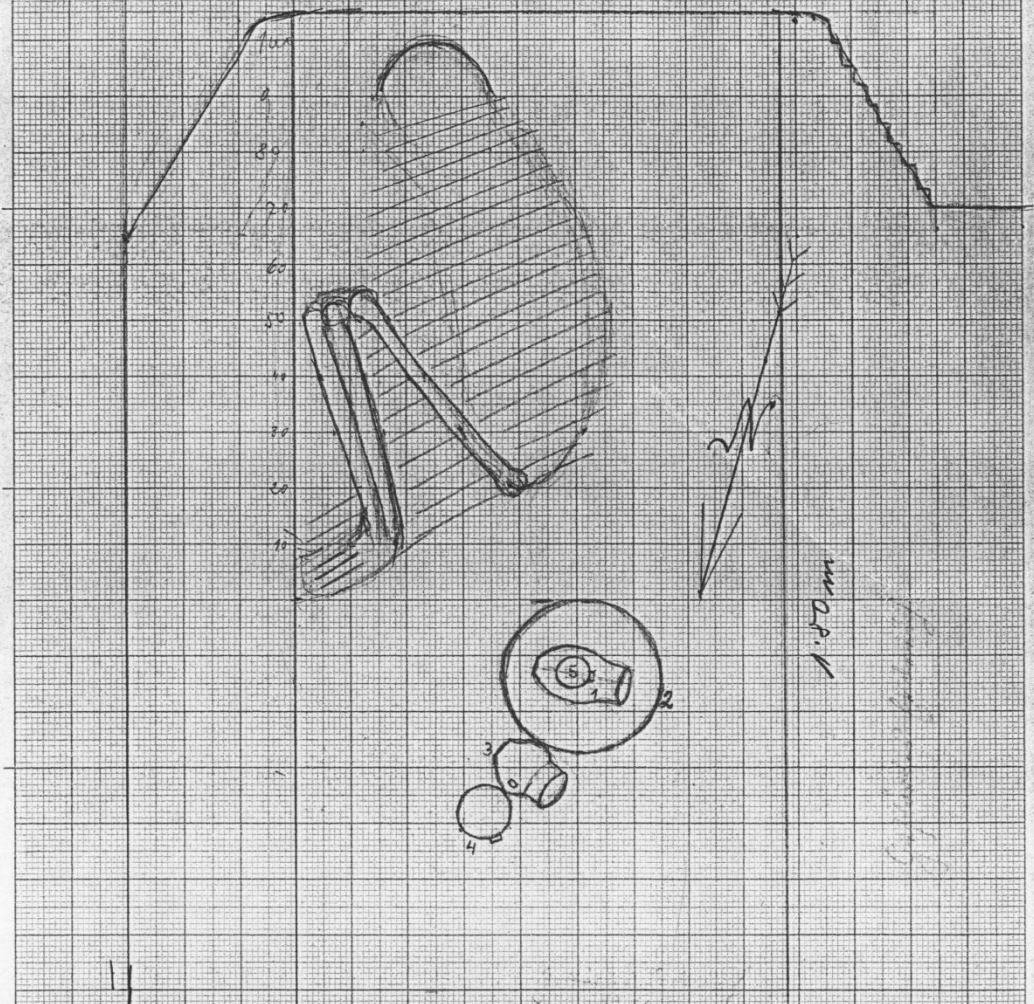

44

16/4. 1943.

Sollentuna, Lfd. 3.
Halla 22.

Grav II.

Grund des Grabes 170 cm tief (abon)

1:10

Der Grabstein liegt oben in der gelben Leichengrube

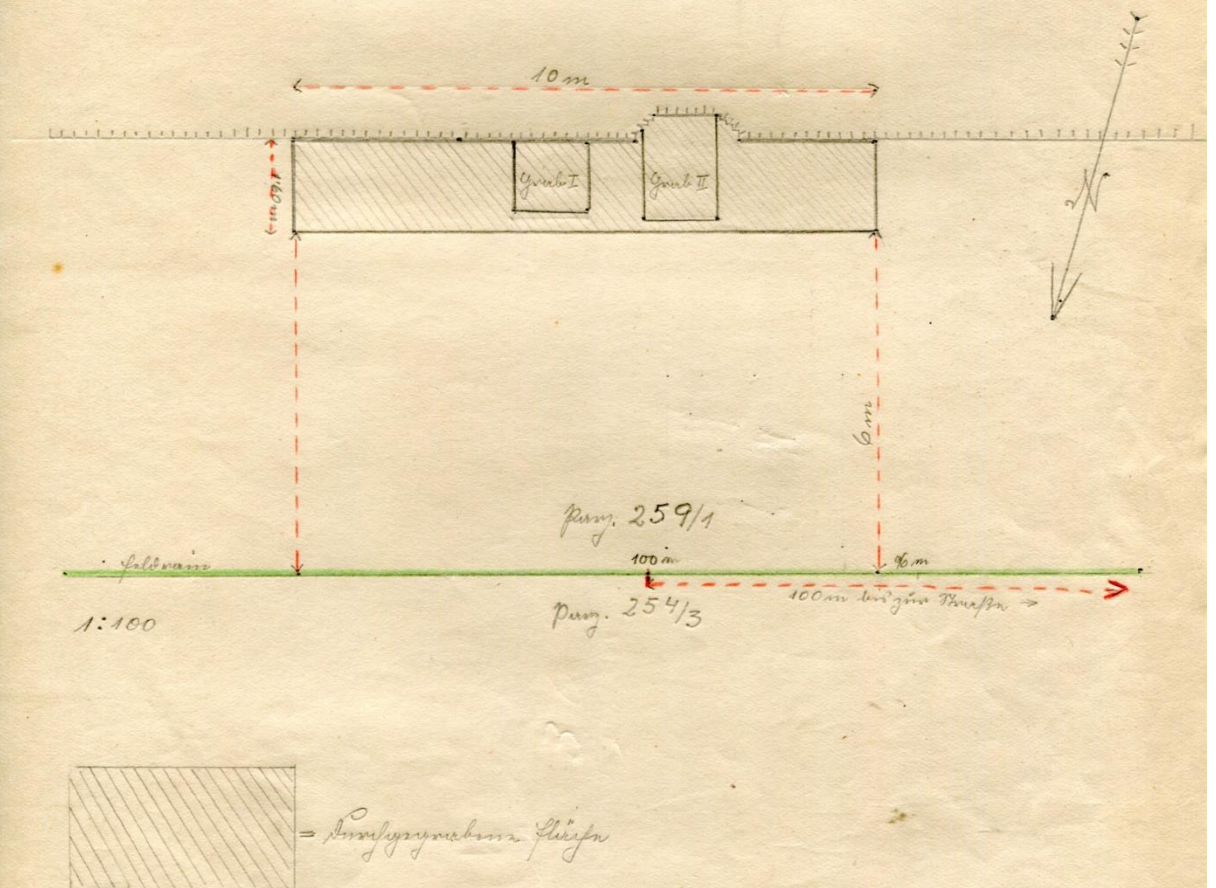

16. April 1943.

Salemur, Lindyl. 3.

Halle 22.

Grabungsfläche

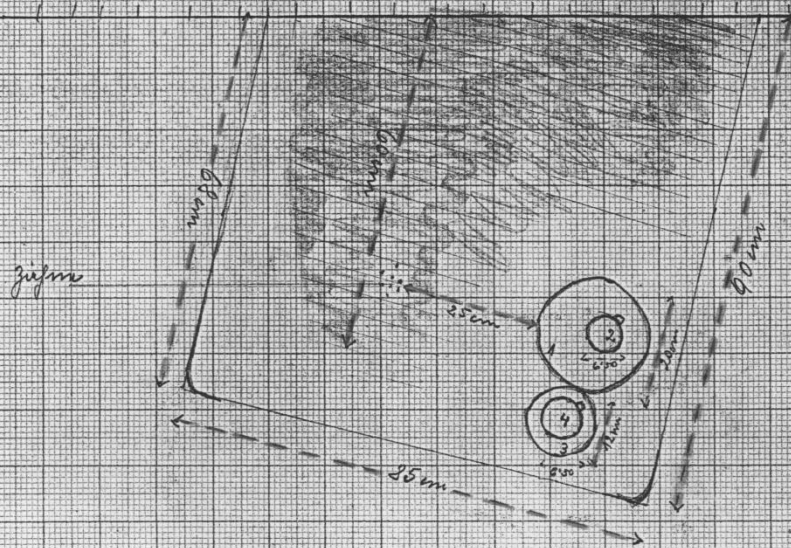
Manell

27/10 1943.

Parlbeniff. Jyl. 3
Malle 22

Grub 3

Skizze:

Tiefe des Grubes 93 cm.

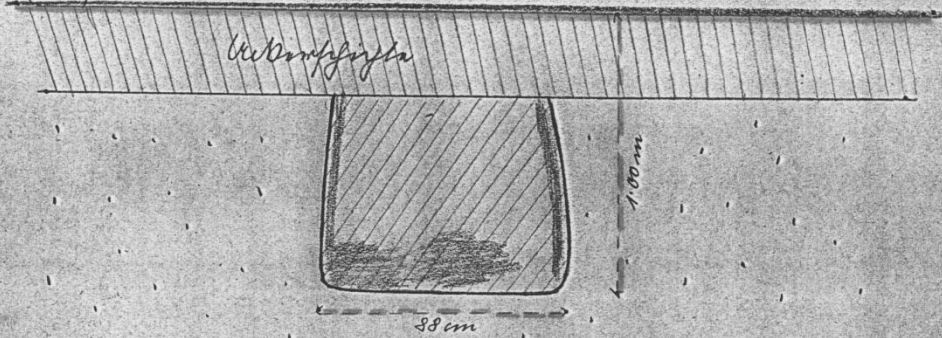
25-27./10. 1943.

Salemmer, 1. Aufl. 3

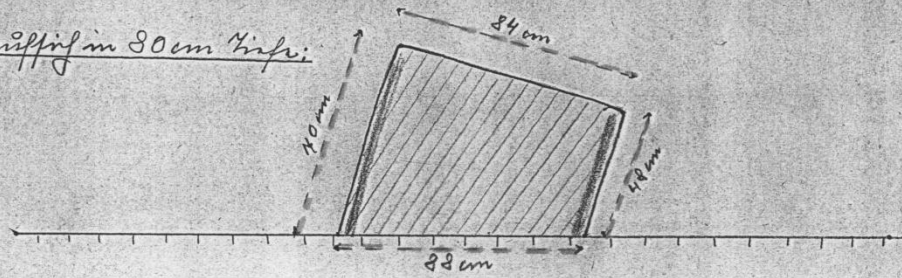
Halle 22

Grabe 3

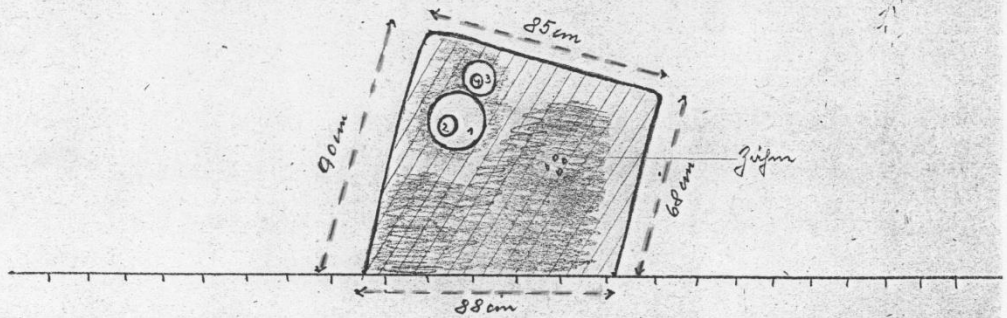
Profil:
1:10

Ausschnitt in 80 cm Tiefe:

Ausschnitt in 93 cm Tiefe:

1:20

Mometz

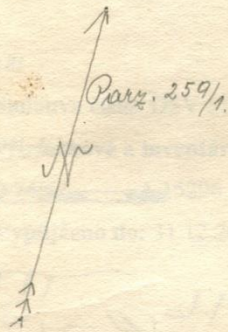
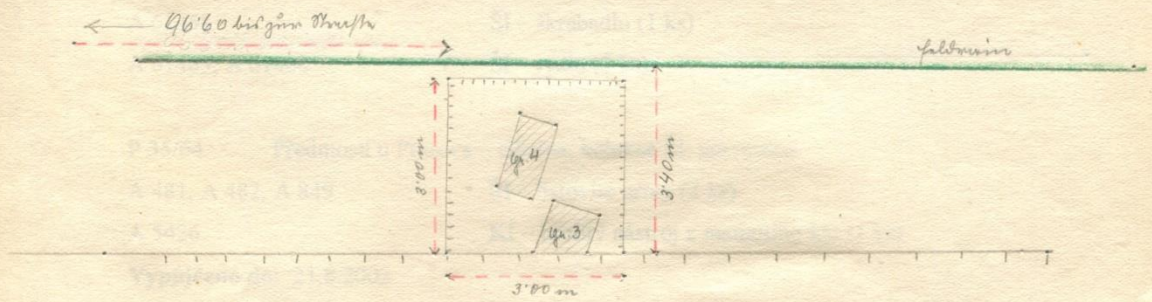

25.-30./10. 1943.

Sollentun, fol. 3.

Grändhallen 22

Parz. 254/3.

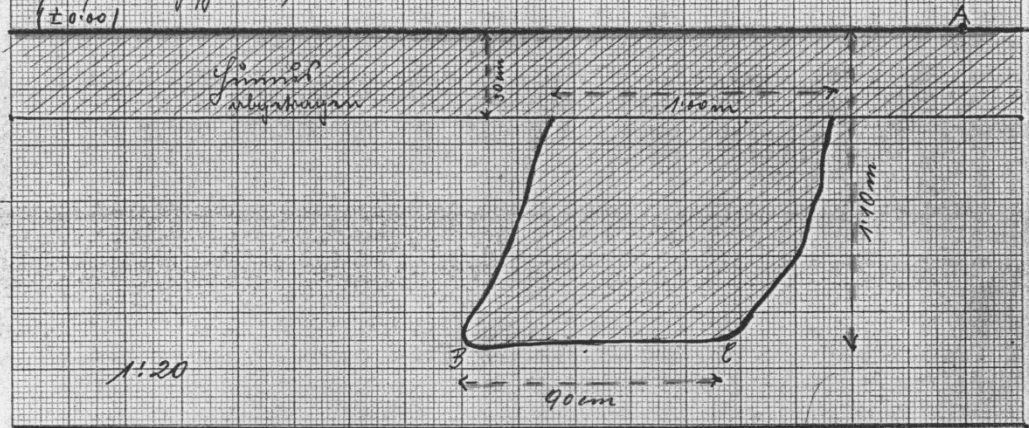
1:100

Manne

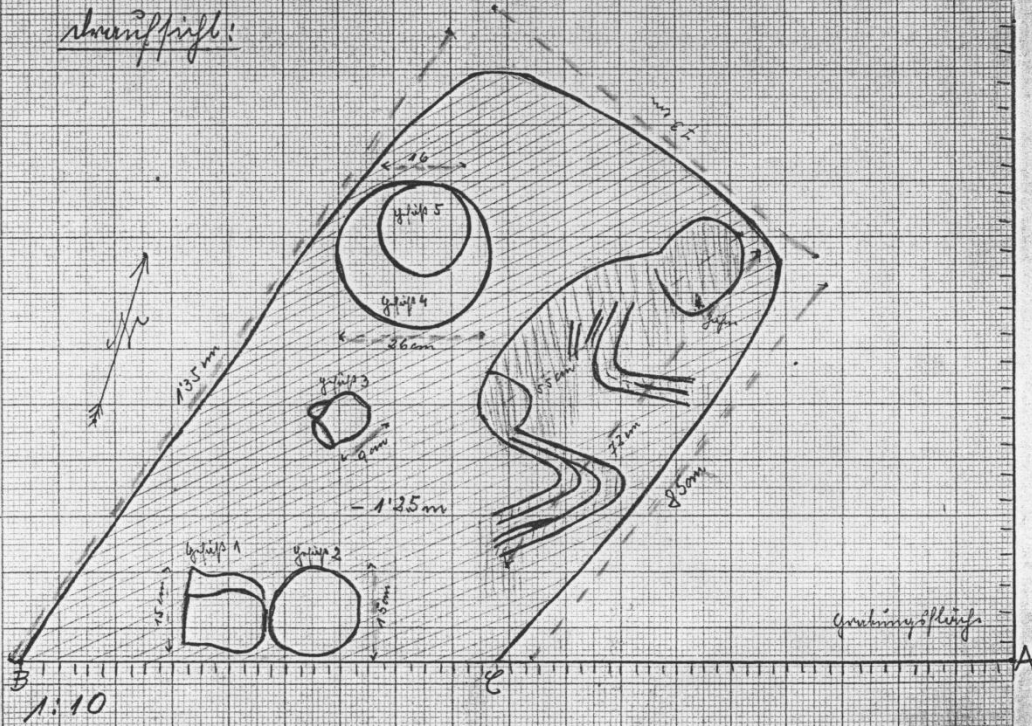
18.-24. / 5. 1944.

Halbesmühlgr. 3
Halla 22

Profil (unvollständig) Grab 5
(± 0.00)

Planansicht:

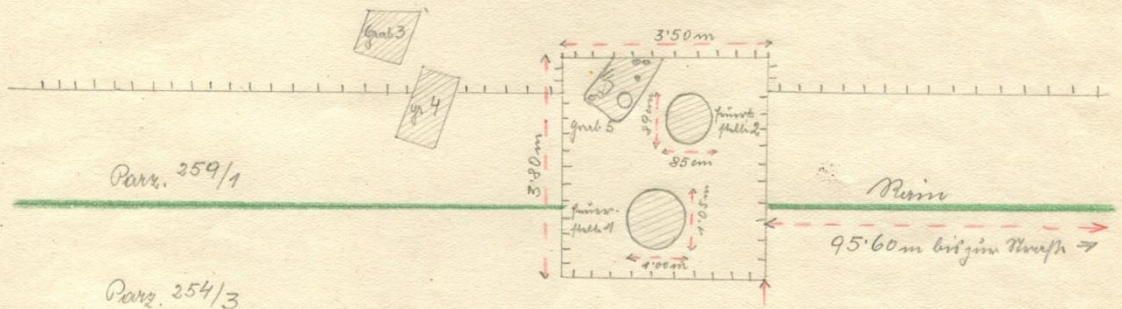
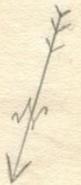
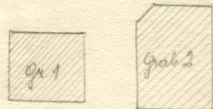

A 4. 210x297 mm

18.-24. Mai 1944.

Sallenburg
Fundplatz 3.

Fundstelle 22
mit Grab 5 und Fundstellen

Tiefe: Fußboden Grab 5 = -135cm.
Fundstellen = -110cm.

0.10m bis zum Rinn →

Mantel

1.4.1944,

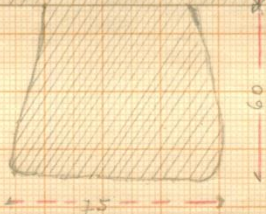
Lallemirb, Zyl. 3
Mitt. 22

Grub 6

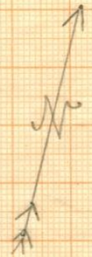
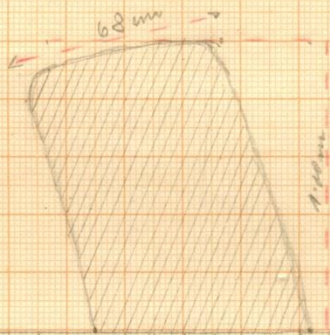
Profil:
[T. 0.00]

Mündung des Zylinder

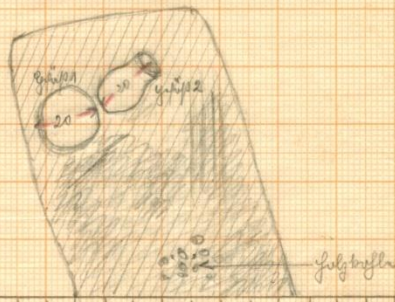
abgewinkelte Aufhängung

Grub 6 in
75 cm Tiefe
Ansicht:

Grub 6 in 34 cm Tiefe
Ansicht:

1:20

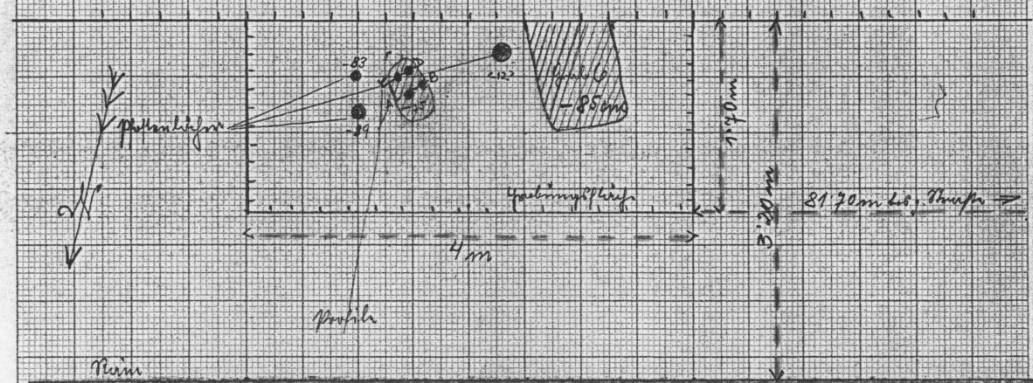
A 4-210x297 mm

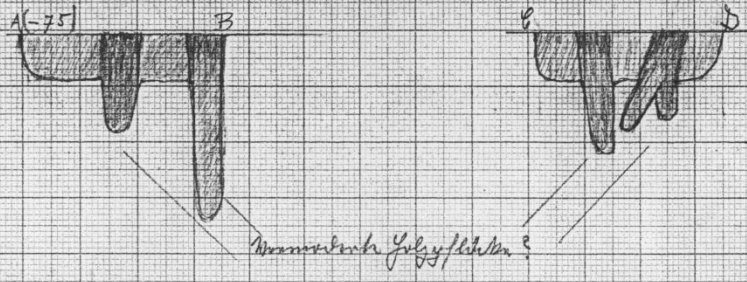
1.-4./8. 1944.

Lallemint?, Jyl 3
Millo 22

Grub 6 mit Pfostenlöchern

Profile in Tiefe - 75 cm

1:10

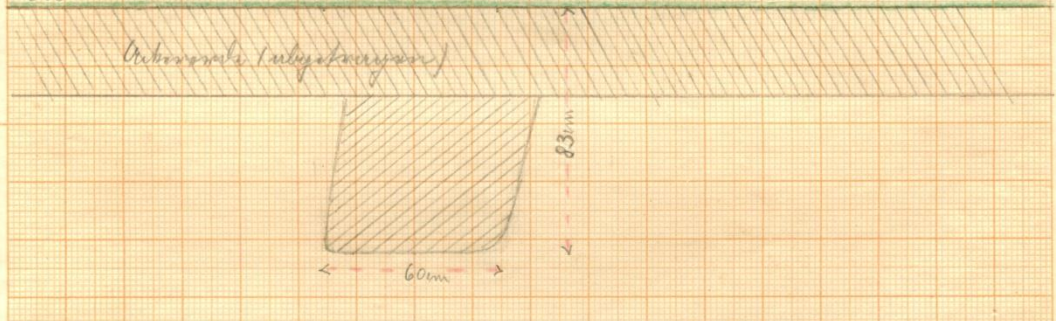
A 4. 210x297 mm

4.-5./9. 1944.

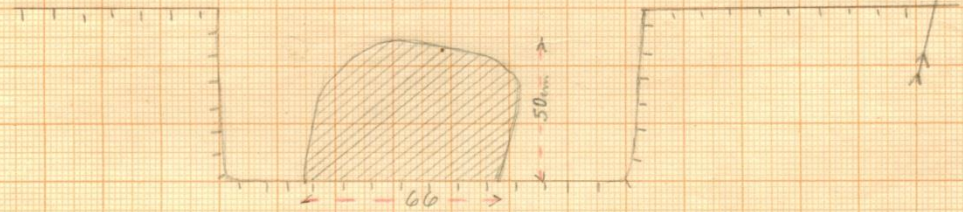
Kulberriff, Schnittl. 3
Stelle 22

Grab 7

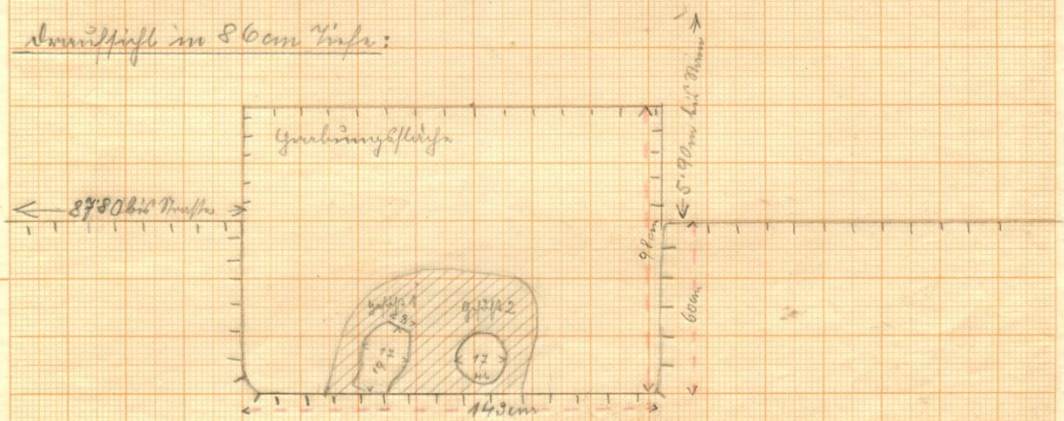
Umgangsschnittprofil:
±0.00

Schnittprofil im 75cm Tiefe:

Schnittprofil im 80cm Tiefe:

1:20

A 4. 210 x 297 mm

25./8. 1945.

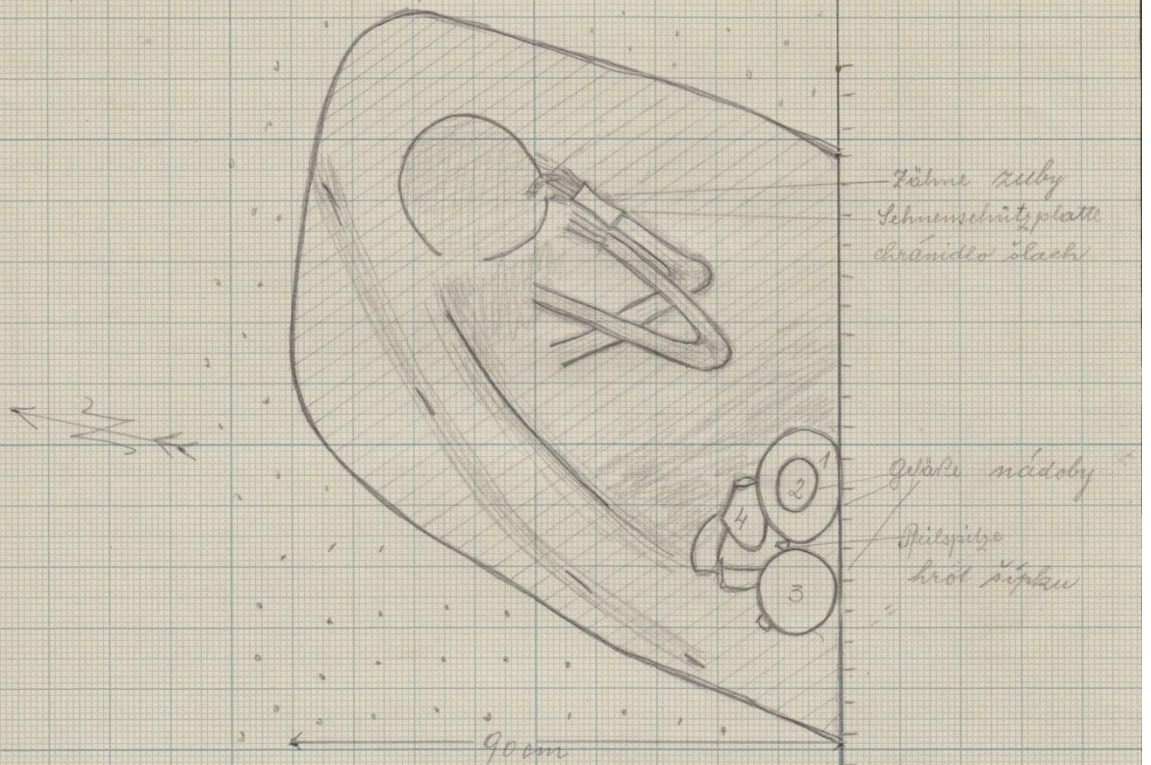
Sallavinsk (Zigulij)

Stelle 22

Dolní Píkolom (cihelna)
mlsto 22

Grab 8 hrob 8

pohled z horní v
Draufsicht in - 1.15 m:

nádoba 1 - Gefäß 1 = Schlüssel misra

" 2 " 2 = Unterteil einer Henkeltasse spodní část šálky s uchom

" 3 " 3 = Henkeltopf (stark beschädigt) hrnce s uchom (velně poškozen)

" 4 " 4 = Henkeltopf hrnce s uchom

1:10

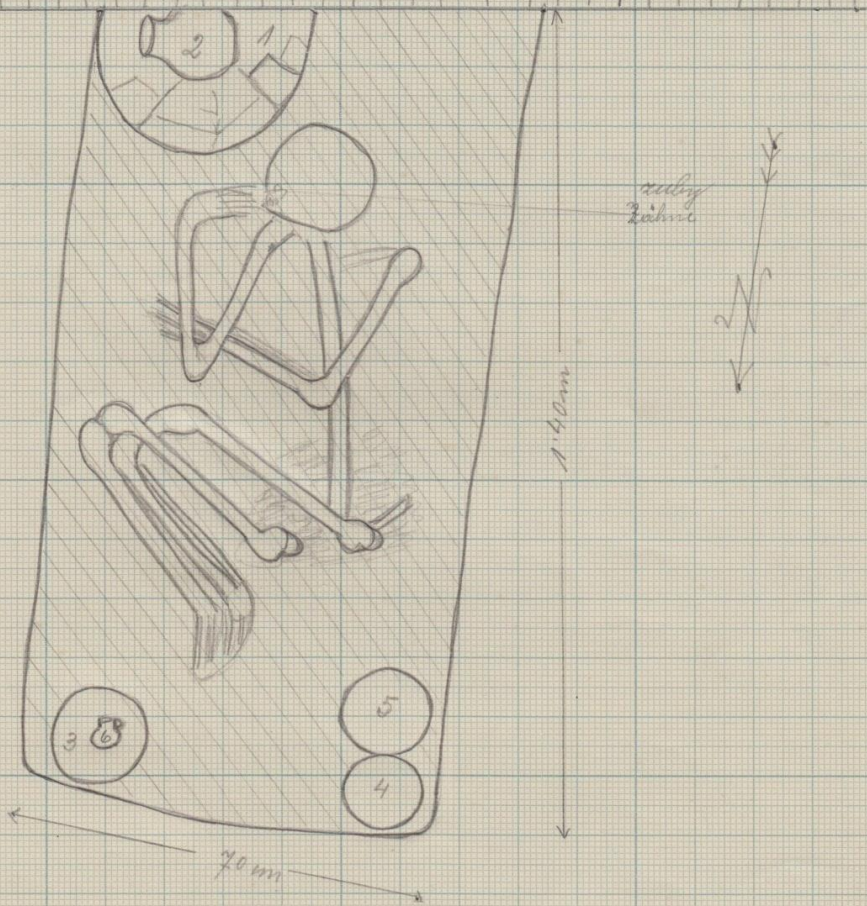
25.12. 1945.

Dolní Sukolom (zichlona)
Hallamník, žijevet

hrob 9
Grab 9

Stalle 22 místo 22

Polled a horn v
Draufsicht in - 1,25 m

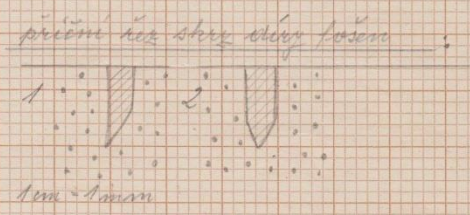
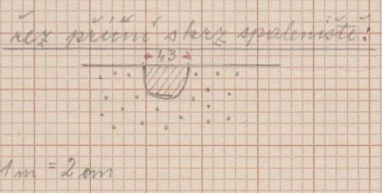
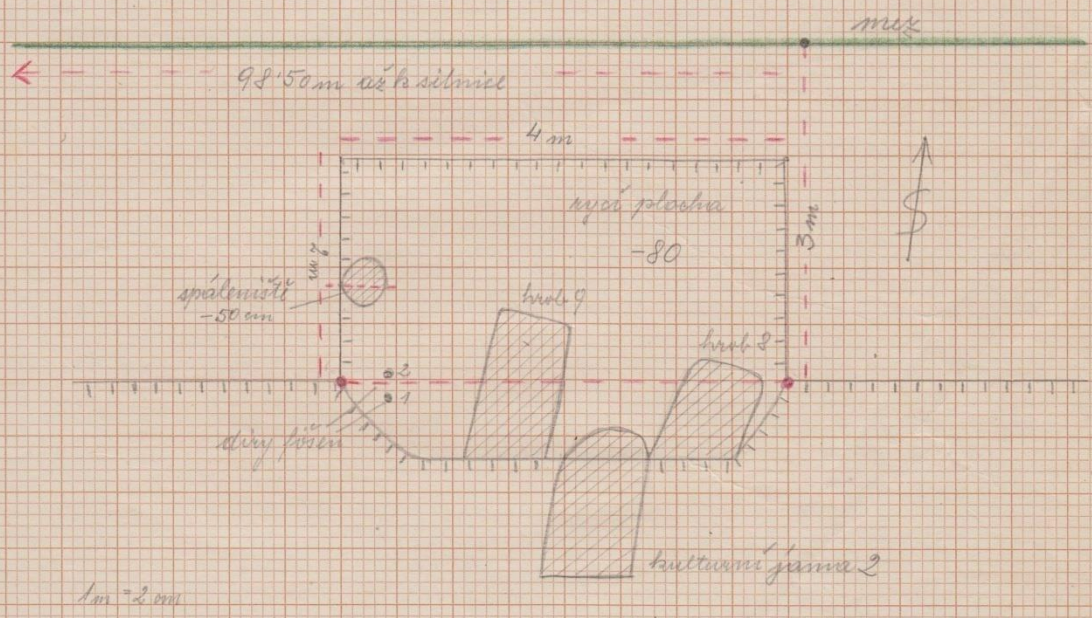
nádoba	gefäß 1	=	Schüssel	missa
"	" 2	=	Heubottle	Sálek s uchem
"	" 3	=	Heubottle	húno s uchem
"	" 4	=	Glockenbecher	zvoncovitý pohár
"	" 5	=	Glockenbecher	zvoncovitý pohár
"	" 6	=	Heubottle in gefäß 3	Sálek s uchem v nádoby 3

1:10

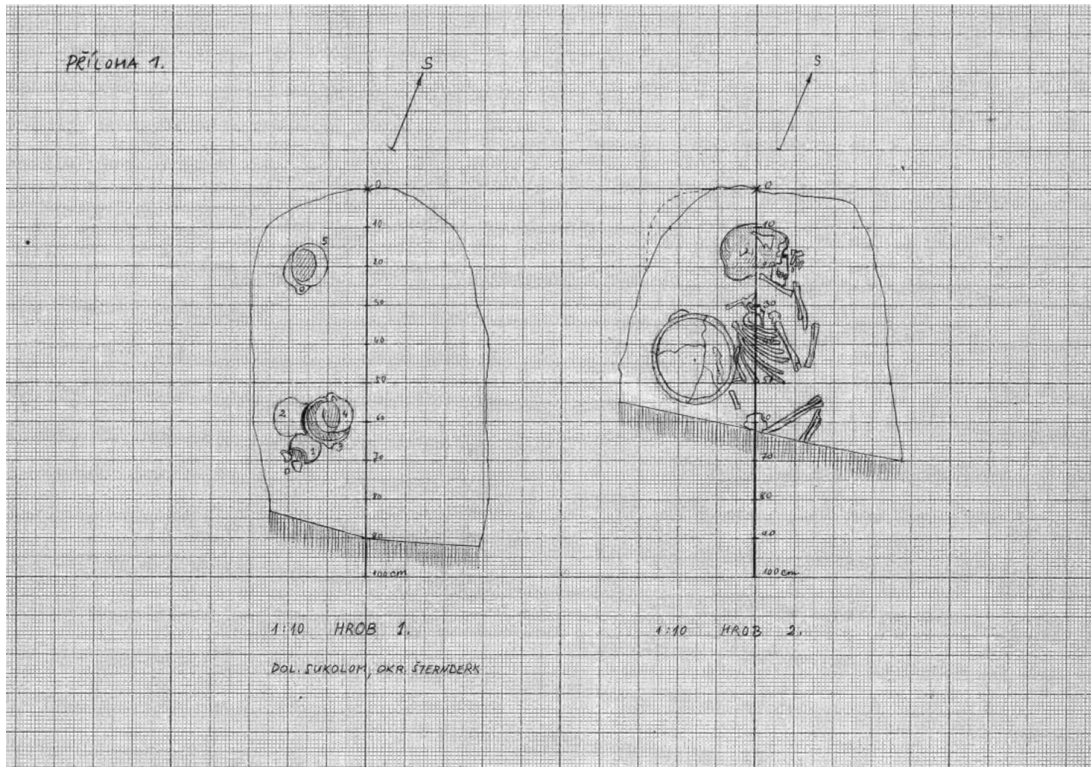
20. - 31. 7.
23. - 26. 8.
1945.

Dolní Lukáň (ústí)
místo 22

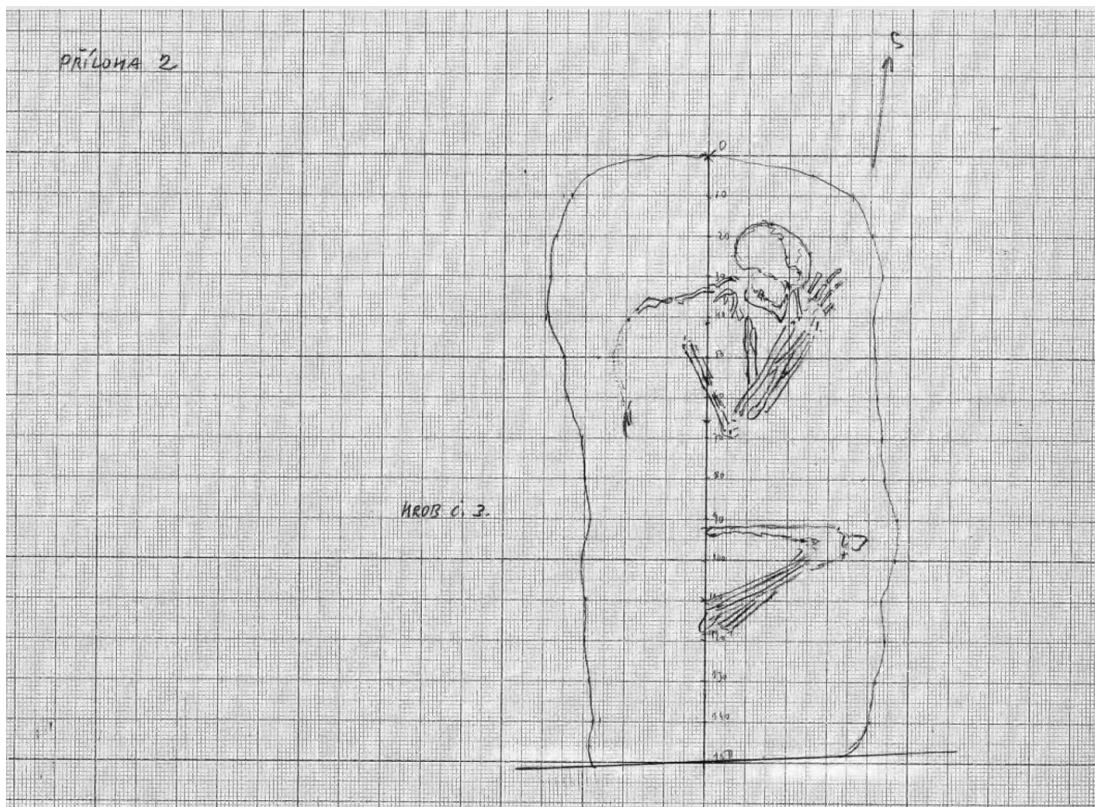
kulturní jáma 2
a hrab. I. a. 9

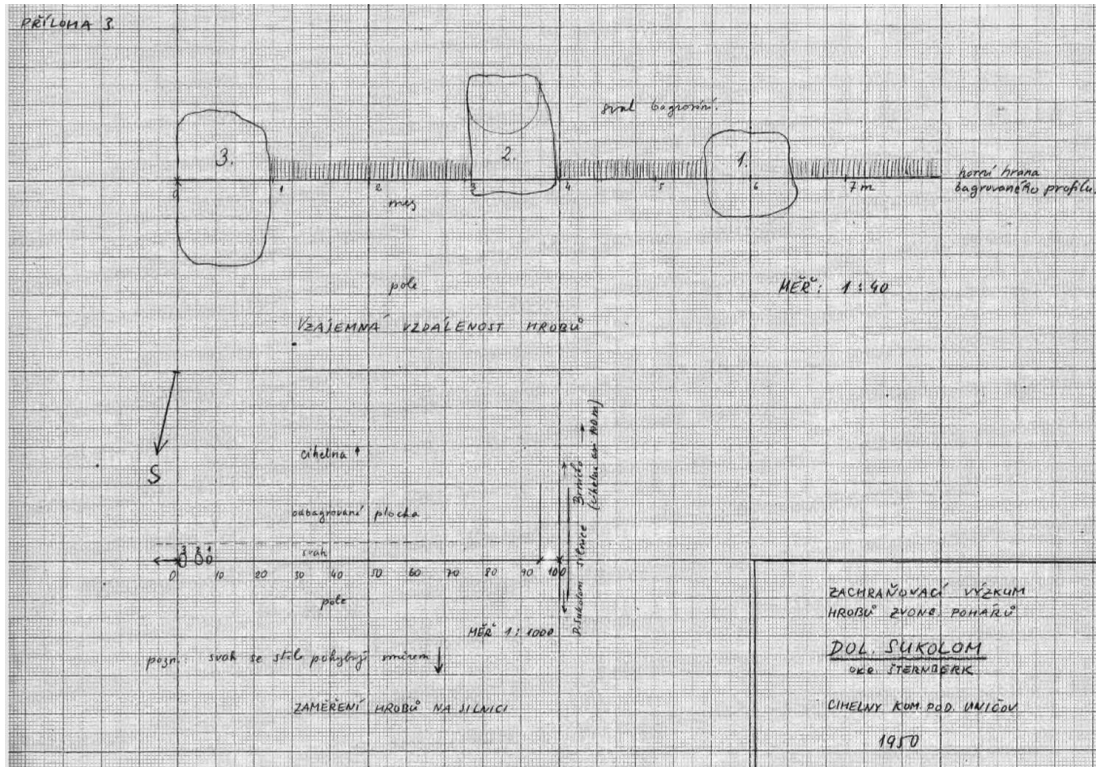
Nováková

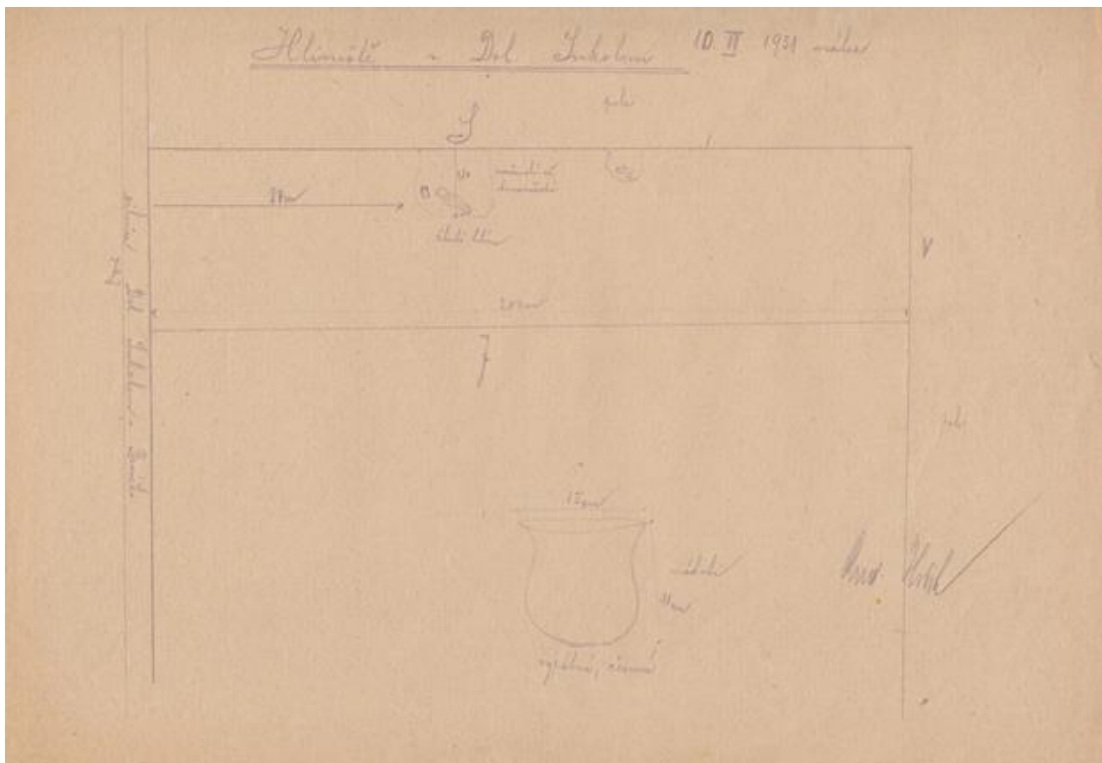
59

60

61

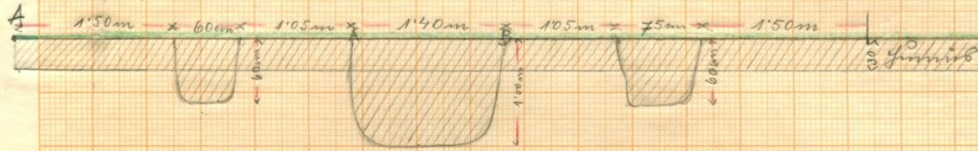
62

14.-28./8. 1944.

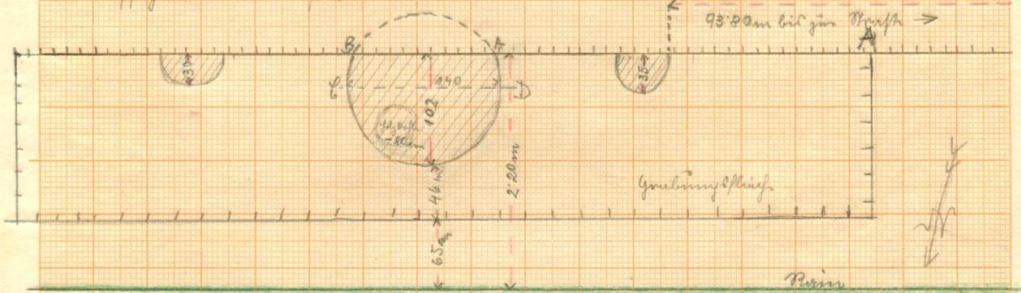
Sallenitz, Jyl. 3
Milla 22.

Drillingsrinne (Glaubensbein)

Profil:

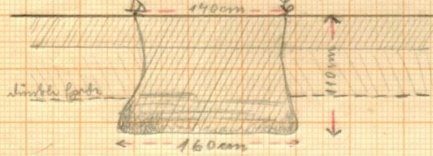

Querschnitt in 60 cm Tiefe.

28/8.

Profil der Drillingsrinne (C-D)

1:50

A 4 210x297 mm

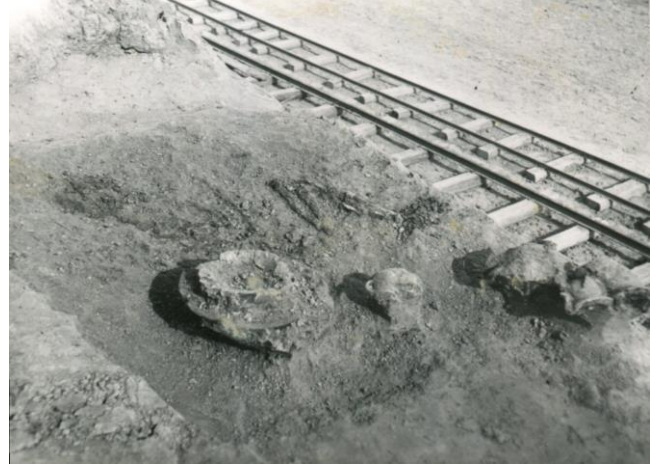
64

67

65

68

66

69

70

72

71

73

74

16./4.1943.

Salzmühl, Lindyl. 3.

Die Urbygmeister.

XEROX 2

Lehrbeauftragter Dr. Winter und Landrat
Tropf (Witt) bei der Urbygmeister.

76

78

77

79

80

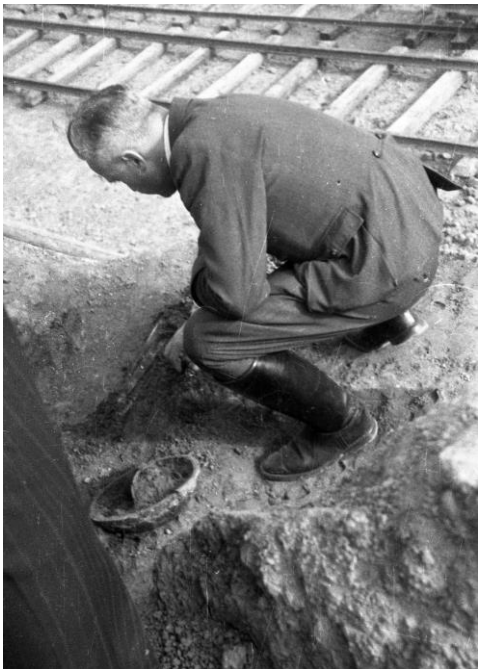
81

83

84

82

85

86

89

87

90

88

91

93

92

6./6. 1931.

Zingst bei Ralswiek
Melle 6

Glockenbechergrube.
(von der Anbahnung gesehen.)

Bei der Aufarbeitung des
unvollständigen Erzkörpers
von der Nordseite der
Zingst werden die Schmelze
Einzelschliffe in dem gelben Saft,
die nur der Größe der Glocken-
becherform entsprechen.
An diesen befeuchten sich auch
mit dem Glockenbecherstein.

Name des Aufstiegs.
+ Glockenbecherstein bereits
abgestimmt.

1

2

3

Schnitt: ± 0.00
(-1.00)

J. Dreyer sagt, dass der Glockenbecher ca 20 cm
mehr hinter der Grube war.

94

20. 21. 7. 1945.

suuri sukolo (kivilaiva)
Salomon, (Kävelä)

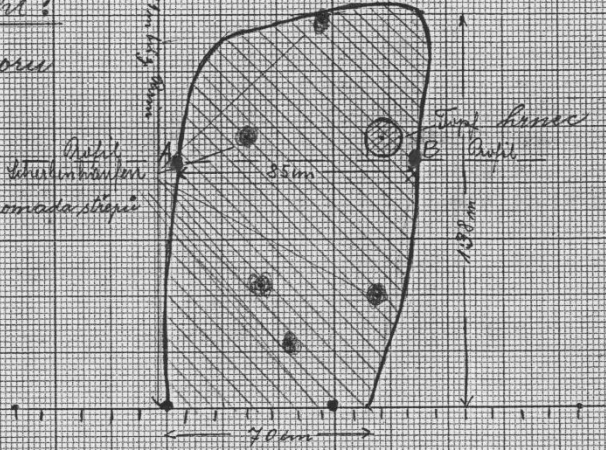
Stelle 22. m. 22

Kulturgarbe 2
Kulturi jama

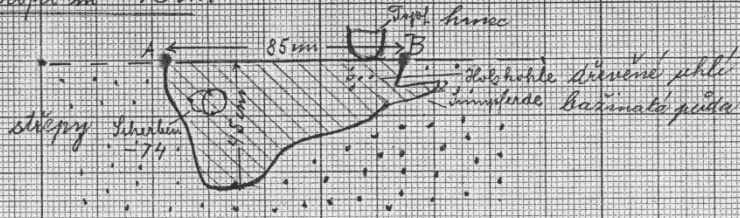
sh. k. s. n. i. e
k. i. s. t. o. o. k. i. 9648 m

Querschnitt:
pohled na hornu

Profil
šturh. h. n. a. n. m.
hromada štrépy

Profil m. -45 cm

1:20

1 cm = 5 cm

W. 11. 22.